

Aposoro

Jesu täņo biņamtä komeni komeni weņ patkuko unitäņo manbiņam

Jesutä Munapik iniņ kirekta yänjuk

1-2 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ņo gäwera nadä;

Manbiņam pengän täņpäņ tamiņkuro uwä* ņode kudän täņkut; Imaka imaka Jesutä yäput peņpäņ täņkuko u ba ämawebe yäwetpäņ yäwoņäreķ täķ täņkuko u kudup kudän täņkut. Imaka täņjuk ba yäņ yäpmäņ äbukken unitä päbä Nanitä yänikņat yäpmäņ äroņjuk-ken u kudup kudän täņkut. Jesu uwä kunum gänaņ ärowayäņ keräp taņirän äma mani biņam yäpmäņ kuņatta yäpmäņ daniņkuko u ahäņ yämiņjuk. Ahäņ yämiņpäņ Munapik täņo kehäromi terak epän man yäwetjuk. 3 * Eruk komi nadäņpäņ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahäņ yämiņpäņ paot täņirän kepma 40 ude täreņjuk. Ahäņ yämiņpäņ kudän mebäri mebäri täņirän bureni-inik kodak itak yäņ nadäņkuņ. Kadäni kadäni ahäņ yämiņpäņ Anututä intäjukun it yämiņirän gämoriken iritta man yäwet täņjuk. 4 * Täņkaņ kadäni kubä penta itkuņ-ken uken ņode yäwetjuk; In Jerusalem nämo peņpeņ kuneņ yäk. Ini ugän itkaņ, iron Nantä tamikta yänkehärom

* 1:1-2: Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * 1:1-2: Manbiņam
Luktä pengän kudän täņkuko uwä miti wäpi Luk * 1:3: Luk
24:36-49; Apos 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33

täwani täwetkuro ukenonita kaŋ itsämbut. ⁵ * Jontä ämawebe ume-inikpäŋ ärut yämik täŋkuko upäŋkaŋ kadäni keräpigän itkaŋ Anututä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamedk yäŋ yäwetkuk.

⁶ * Eruk kadäni penta itkuŋ-ken uken aposoro unitä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ekäni, gäk kadäni ŋoken Rom gapman yäwat kireŋjiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? ⁷ * Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak. ⁸ * Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat morewek yäk.

⁹ * Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuk. Äronjirän gubamtä uwäk täŋjirän ijiwä waŋkuŋ. ¹⁰ * Ijiwä wawäpäŋ doräŋpäŋ dapun pen täŋ irirä äma yarä tek paki nitek unitä bäräŋeŋ ahäŋ yämiŋkumän. ¹¹ * Ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käron täŋ itkaŋ? Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittängän

* 1:5: Mat 3:11 * 1:6: Luk 24:21 * 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * 1:9: Jon 6:62
 * 1:10: Luk 24:4 * 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27

äneŋi äpäŋirän api käneŋ yäk.

Judas täŋo komenita äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ

¹² * Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadänpäŋ Olip Pom peŋpäŋ äyänutpeŋ äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) ¹³ * Eruk, Jerusalem äroŋpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. ¹⁴ * Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

¹⁵ Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk;

¹⁶ * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ Jesu iŋitkuŋ.

¹⁷ Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumaŋo udegän yäpuk yäk. ¹⁸ * Täŋpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk. ¹⁹ Ude täŋjirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä

* **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mat 10:2-4 * **1:14:** Jon 6:42,
7:5 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mat 27:3-10

manbiŋam u nadänpäj kome u wäpi Nägät Kome yäj yäjkuŋ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) ²⁰ Tänpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtawä. Sam 69:25

Tänpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk. Sam 109:8

²¹⁻²² * Pitatä ude yänpäj pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäka äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroŋi penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput peŋkuk kadäni uken nin niwarän tänpäj kuŋat yäpmäj äbäŋirän kunum gänaŋ äroŋkuko äma kubä u kudup kaŋpäj nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäj nimänpäj Jesu kumäŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋitna kome kaŋ tokŋewän.

²³ Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäj ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. ²⁴⁻²⁵ * Yabäj ahänpäjä yäŋapik man ŋode yäjkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäj yäpmäj dani-tan u niwoŋäreŋiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ tänpän. Judas uwä epäni peŋpäj kome waki ini päŋku irekta biŋam yäj imani-ken kuŋkuko unita. ²⁶ Ude yänpäj mobä

* 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24-25: Jon 2:25

pipiyāwani kubä yāpmānkaṅä kukṅi äma kubäta iwoyāṅkuṅ, kukṅi äma kubäta iwoyāṅkuṅ. Täṅkaṅ maṅpä ärowäkaṅ maṅpäṅä Matiasta iwoyāṅkuṅo unitä kwawak ahāṅkuk. Ude täṅpānkaṅ aposoro 11 ukät kuṅatta teṅkuṅ.

2

Munapiktä nadäkinik täṅpani terak äronkuk

¹ * Täṅpäṅ kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreṅirän Juda täṅo orekirit kubä wāpi Pentikos ahāṅkuk. Ahāṅirän Jesuta nadäkinik täṅpani ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahāṅ yāmiṅirän nadāṅkuṅ; ² Pengänä māmä taṅi pähap kubä, mänit māmä pähap ude kunum gānaṅ naniktä yot itkuṅ-ken u ahāṅkuk. Ahāṅirän nadāṅpäṅ dapun täṅpäṅ yabāṅkuṅ; ³ * Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkaṅ äma kubäkubä terak ijiṅ yāpmāṅ kuṅirä. ⁴ * Ijiṅirä Ekāni täṅo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronkuk. Munapiktä ämawebe terak äronkaṅ meni täṅpidäm taṅirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yāṅkuṅ.

⁵ Kadāni ukengän Juda ämawebe Anutu oraṅ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuṅ. ⁶ Itkaṅ māmä pähap u nadāṅpäṅä Munapiktä äpä māmä täṅkuk-ken ugän abä tokṅeṅ moreṅkuṅ. Abä tokṅeṅ moreṅpäṅ nadāṅkuṅ; Jesuta nadäkinik täṅpani ämawebetä ämawebe päke äbuṅo unitäṅo man kotäk iniken iniken terak yāṅirä nadāṅpäṅ nadāwä

* 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17

inide kubä täņkuk. ⁷* Nadäņpäņ nadäwätäk pähap täņpäņ jäkjäk yäņkuņ. Jäkjäk yäņpäņ yäņkuņ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanigän. ⁸ Upäņkaņ jide täņpäņ nininken nininken man terak yäņirä nadäkamäņ? Ninä kome kubäken nanigän nämo. ⁹⁻¹⁰* Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täņo kädet iwarani. Täņpäņ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upäņkaņ äma itkaņ ŋo Anutu täņo täktäki inipärik kubä unitäņo manbiņam nininken nininken man terak yäņahäņirä nadäkamäņ! yäk. ¹² Ude yäņpäņ kikäņutpäņ-nadäwätäk bumta täņkuņ. Nadäwätäk täņpäņ ini-tägän man yäņpäņ-nadäk ŋode täņkuņ; Wära! Ŋo jide ahätak? ¹³ Ude yäņirä äma ätutä yäņärok man ŋode yäņkuņ; Ude nämo! yäk. U wain ume taņi naņpäņ nadäk-nadäki paoräkaņ man ŋo yäkaņ yäk.

Pitatä man mebäri yäņahäņpäņ yäwetkuk

¹⁴ Ude yäņirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuņpäņ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäņo Jerusalem yotpärare-ken itkaņ ŋo in juku peņirä imaka ahätak ŋonitäņo mebäri täwera nadäwut; ¹⁵ In äma itkamäņ ŋo wain ume naņkaņ täņguņguņ täkamäņ yäņ nadäkaņ, upäņkaņ nämoinik yäk.

* 2:7: Apos 1:11 * 2:9-10: 2Ti 1:15

9'kirok tamimanj apiinik täyak ñopañkanj jide täñpänj täñguñguñ täkamänj? ¹⁶ Nadäkanj? Imaka ahäñirän käkanj ñonita profet biani kubä wäpi Joeltä ñode yänjahänkuk;

17 Anututä ñode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireñ yämiñjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneñ yäk.

Äpetjiye nanaktä näkño mena jinom yäpmäñpänj api yänjahäk täneñ.

Ba gubanitä kudän kudupi ayäbu ude api käneñ,

Ba ämawebe tägawanitä näkño kudän däpmonken api yabäk täneñ.

18 Burení, kadäni uken näkñaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piñ yäbaret yäk.

Piñ yäbarira unitä mena jinom yäpmäñpänj api yänjahäk täneñ yäk.

19-20 Täñkanj Ekäni täño kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayänj täyak u nämo ahäñirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänañ ba kome terak api pewa ahäneñ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneñ yäk. Edaptä bipmäñ urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peñyänjewek.

*21 * Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täñkentänj namän yänkanj gera yänjirän Ekäni uwä imagutpäñ tewän inita biñam api irek yäk. Jol 2:28-32*

* 2:21: Rom 10:13

22 * Ude yänpäj Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäj. Anututä kehäromi iminjirän in bämopjin-ken itpäñ epän kehäromi nitek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täñjirän kañpäñ nadäñkuñ. Kudän täñkuko unitä mebärini yäñahäñjirän u Anututä iniñ kireñpewän äpuk yäj kañpäñ nadäñkuñ. 23 * Uwä Anututä nadäñjirän patkuko ude, ba yäñtäreñ imiñkuko udegän, ketjin terak äronjirän intä iwan täñ imiñkuñ. Inä Anututa nämo nadäñ imanita iniñ kireñjirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 24 * Upäñkañ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneñi yäpmäj päñaku teñkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäj-kumäñtä äma u täga injitnañi nämo unita kumäj-kumäj täño komi pähap u ketäreñ imiñkuk. 25 Täñkañ unitagän Devittä man ñode yäñkuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäñ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

26 *Unita bänepnatä gäripi nadäñpäñ menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayäj täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27 * *Täñpäkañ kudupi ämaka näk nabäj äwaräkuk täñjiri kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawet yäk.*

* 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Apos 4:28; 1Pi 1:20 * 2:24: Apos 3:15
 * 2:27: Apos 13:35

28 *Nämoinik, gäkä irit täño kädet näwojärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kuñaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yänkuko unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwut; U kumbänpäñ äneñkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. 30 * Upänkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadänjuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yän nadänjuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yänkehärom tañkuko unita ude nadänjuk.

31 * Ude nadänpäñ mebäri-ken umu Kristo täño akukakukita yänjuk. Mebäri unita ñode yänjuk; Anututä kañ-äwaräkuk täñirän kumän-kumän komeken itpäñ nämo api parawek yäk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päñaku teñirän nin kudup dapunintä kañkumän.

33 * Täñpäñ äronjukko Anutu täño keru bure käda wäpi biñam ikek itak. Itkañ Munapik ninta biñam yän nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmänpäñ piñ nibatak ño yäk. Piñ nibatak unitäño mebäri kañpäñ nadäkañ ño. 34-35 Täñpäkañ Devit ini uwä kunum gänañ nämo äronjuk. Mangän ñode yänjuk;

Ekänitä näkño ekänina iwetkuk;

Abä ketna bure käda iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kañ yepmañpa yäk. *Sam*

* 2:29: 1Kin 2:10; Apos 13:36 * 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * 2:31: Sam 16:10 * 2:32: Apos 1:8 * 2:33: Apos 1:4, 7:55-56

110:1

36 * Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ñode täñput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuño u Anututä iwoyäñpäñ Ekäni intäjukun-inik irekta tenkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayäñ yäñpäñ yäñkwawa tañkuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukurenkun

37 * Täñpäkan Pitatä man yäñkuko uwä ämawebe bänepi yäpurinik täñpäpäñ Pitakät aposoro ätu ñode yäwetkun; Eruk notniye, nin jide tänayäñ? 38 * Yäñirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkan Jesu Kristo wäpi terak ume ärut tamiñirä momijin kan paorän yäk. Ude täñirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. 39 * Imata, bian Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmäñ kukan u inita yämagurayäñ täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yäñkehärom tañkuk yäk.

40 * Pitatä man ätukät yäpurärätpäñ umun man ba jukuman ñode yäwetgän täñkuk; Inä äma waki täñpani äbot ño kowata yäpnayäñ täkan uwä yabäñ umuntan yepmanpeñ äbäñirä tämagutnayäñ yäk.

41 * Täñpäkan kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täño manbiñam yäwerirän nadäñpäñ iyap täñirä ume ärut yämiñirä Jesu täño äbotken yäput penkun. 42 * Ude täñpäñ aposorotä Jesu täño kädet niwetpäñ niwonärewut yäñpäñ nadäkinik täñpani

* 2:36: Apos 5:30-31 * 2:37: Luk 3:10,12; Apos 16:30 * 2:38: Luk 24:47; Apos 3:19 * 2:39: Ais 57:19 * 2:40: Lo 32:5; Plp 2:15 * 2:41: Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * 2:42: Apos 20:7

päke unitä ehutpäñ kepmäni kepmäni abä kubäkengän it täñkuñonik. Täñpäñ bänep kubägän terak täñkentäk kowata kowata täñpeñ kuñatkañ kubäkengän itpäñ käräga* nañit Anutu-ken yäñapik epän täñjit täk täñkuñonik.

Bänep kubägän täñpäñ säkgämän itkuñ

⁴³ * Kadäni uken aposorotä kudän kudupi ämatä tänañi nämo täñit, Anutu täño kehäromi kwawak pewä ahäñirä ämawebe mäyaptä Anututa nadäwä inide kubä täñkuñ. ⁴⁴ * Täñpäkañ nadäkinik täñpani päke unitä änok kubägän itpäñ tuñum imaka kudup uwä nin kuduptagän täño yäñ nadäñpäñ täñkentäk kowata kowata täk täñkuñonik. ⁴⁵ U komeni ba tuñumi äma ätuta yäñiñ kireñpäñ moner yäpmäñpäñ noripaki kubä imaka kubäta wäyäkñewänä täñkentäñ imik täñkuñonik. ⁴⁶ * Täñpäñ kepmä kepmä kudupi yot gänañ äro kubäkengän itpäñ Anutu iniñoret täñkuñonik. Täñkañ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäñ bänep kubägän peñpäñ oretoret terak nak täñkuñonik. ⁴⁷ * Täñkañ kadäni kadäni Anutu wäpi yäñpäñ iniñoret täñkuñonik. Säkgämän ude kuñarirä ämawebe kuduptä gäripi nadäñ yämik täñkuñonik. Täñpäkañ kepmäni kepmäni Ekänitä epän täñirän ämawebe ätu bänep sukureñpäñ Anututa biñam täñpäñ nadäkinik täñpanitä äbotken yäpurärät täñkuñonik.

* 2:42: Kärägata yäyak uwä Ekäni täño däkum naknakta yäyak

* 2:43: Apos 5:11 * 2:44: Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * 2:46:

Luk 24:53 * 2:47: Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24

3

Pitatä äma kubä yäpän tägaŋkuk

¹* Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ ärodayäŋ kuŋkumän. U Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuŋkumän.

²* Kuŋpäŋä kuŋkumän; Äma kubä, miŋitä inide kwäyähäneŋ bäyaŋpäŋ tewani u irirän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku kudupi yot täŋo yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täŋkuŋonik. Tewäkaŋ äma unitä ämawebe kudupi yot gänaŋ äroŋirä yabäŋpäŋ monenŋa ketkewat täŋkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ äroŋirän äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä yabäŋpäŋ monenŋa yäŋapiŋkuk. ⁴* Yäŋapiŋirän Pita kenta Jontä kaŋ täpäneŋpäŋ Pitatä man ŋode iwetkuk; Nibä! yäk. ⁵ Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yäŋ yäkamän yäŋkaŋ dapun täropigän yabäŋkuk. ⁶* Täŋirän Pitatä iwetkuk; Näk moneŋ nämo upäŋkaŋ imaka kubä näkken itak u täga gamayäŋ. Uwä ŋode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäŋo wäpi terak ŋode gäwetat; Gäk pidäm taŋpäŋ akuŋkaŋ ku! yäk.

⁷ Ude iwetpäŋ Pitatä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo keru bure käda iŋitpäŋ täŋkentäŋ imiŋpäŋ päŋaku teŋkuk. Teŋirän uterakgän äma unitäŋo gukuri kuroŋi kehärom taŋkuŋ. ⁸* Ude täŋpäŋ pidäm taŋpäŋ akuŋpäŋ kuŋat yabäk-yabäk täŋkuk. Täŋkaŋ Pita Jon-kät kuŋkaŋ äma unitä täŋoret terak kumaŋ Anutu wäpi iniŋ orettäŋ kudupi yot

* **3:1:** Apos 10:3,9,30 * **3:2:** Jon 9:1; Apos 14:8 * **3:4:** Apos 14:9
 * **3:6:** Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * **3:8:** Jon 5:14; Apos 14:10

yewa gänaŋ äronkuŋ. ⁹⁻¹⁰ Äma u akumaŋ kuŋatkaŋ Anutu wäpi iniŋ orerirän ämawebetä kaŋpäŋ ŋode nadänkuŋ; Äma ŋo kwäyähäneŋ täŋpani Yäma Säkgämän-ken monenŋta yänjapiwani ukeno! yäk. Ude kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpöpäŋ jäkjäk yänkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yänahänkuk

¹¹ Täŋpäkaŋ ämawebe päke u biŋam u nadänkaŋ kikuŋutpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmän wädänkaŋ irirän. ¹² Ämawebetä bäräŋeŋ äbänjirä yabänpäŋ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ŋonita imata kikuŋutpäŋ-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ŋode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ŋo yäpän tägawäpäŋ tewän kuŋatak ŋo. Ude nämo! ¹³ * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani imiŋkuk. Imiŋkuko upänkaŋ inä äma u iwan keru terak teŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpän Jesuta mäde ut imiŋkuŋ. ¹⁴ Jesu u kudupi, siwoŋi-inik upänkaŋ intä unita bitnäŋpäŋ Pailat iweräpäŋ äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuŋkuk yäk. ¹⁵ * Bureni! Inä irit täŋo mäheŋi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku

* **3:13:** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32

* **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10

kwawak penjirän kaŋkumäŋo u täwet ahäkamäk yäk. ¹⁶ Täŋpäkaŋ Jesu u, unita nadäkinik täŋpäŋ wäpi biŋam kehäromi terakgän äma intä kaŋpäŋ nadäwani ŋokeŋo tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ŋo yäpän tägakaŋ.

¹⁷ * Upäŋkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpäŋ Jesuta kädet ude täŋ imiŋkuŋ yäŋ nadätat. ¹⁸ * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadäŋpäŋ api kumbek yäŋ yäŋahäk täŋkuk. Eruk, kudän intä täŋ imiŋkuŋo uterak Anututä täŋpewän iniken man biani u bureni ahäŋkuk. ¹⁹ * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiŋpäŋ bänepjin sukurenpäŋ Anutu-ken kut! Ude täŋirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰ Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiŋpäŋ api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyäŋ tamiŋkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹ Täŋpäkaŋ apiŋowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka imaka kudup täŋkodak takta peŋkuko, kadäni unita itsämäŋtak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yäŋahäŋkuk. ²² * Täŋpäkaŋ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ŋode yäŋkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ŋodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahäŋpäŋ man kädet täwerirän nadäŋpäŋ inä unitäŋo meni jinom ugän kaŋ iwarut yäk. ²³ Täŋ,

* 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13 * 3:18: Luk 24:27 * 3:19: Apos

2:38 * 3:22: Lo 18:15,18-19; Apos 7:37

äma kubätä profet unitäño mani nämo burami-wayän täko uwä Anututä yäpmänj daninpäñ inigän tewän päñku kumänpäñ paotininik api täñpek yän yänjuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu täño manbinjam yänhäk täñkuño u, Samuel-ken yäput penkañ u mädeni-ken profet ätu ahänj yäpmänj äbuño u kudup-tagäntä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänkuñ. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ²⁵* Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom täñpäñ oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäkta binjam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño orañka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täñ yämet yäk. ²⁶* Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpäñ iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahänjuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Täñpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u penpäñ bänepjin sukurewut yänpäñ täñkentänj tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmanjuk

¹* Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbinjam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahänj yäminkuñ. ²⁻³** Äma yarä

* 3:25: Stt 22:18; Gal 3:8 * 3:26: Apos 13:46 * 4:1: Luk 22:4,52
* 4:2-3: Apos 23:8 * 4:2-3: Apos 3:1

uwä ämawebe manbiŋam ŋode yäwet täŋkumäno unita kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak taŋpeŋ akuŋ moreneŋ. Man ude yäwerirän nadäŋpäŋ Pita kenta Jonta kokwawak nadäŋpäŋä manken yepmanayäŋ nadäŋkuŋopäŋ kome bipänpäŋ kwep kaŋ yänpäŋ yepmäŋitpäŋ jop komi yotken päŋku yepmaŋpä patkumän. ⁴ * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe mäyaptä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋ morenpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Täŋpakaŋ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täŋpäŋ Jesu täŋo äbotken yäput-peŋirä äbot u 5,000 ude täŋkuk. Täŋpakaŋ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵ Eruk patkuŋo yäŋewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täŋkuŋ. ⁶ Käbeyä täŋkuŋo uwä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täŋkuŋ. ⁷ * Käbeyä täŋpäŋ Pita kenta Jon u yäŋ-yäknjat päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuŋ; Ek imataken kehäromi upäŋ yäpmäŋkaŋ imaka u täŋkumän? Ba netä wäpi terak täŋkumän?

⁸ * Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täŋjirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneŋ täŋpani täŋkentäŋ imiŋkumäko unita yänpäŋ ba niwet yabäkaŋ? Ba jide täŋpäŋ äma unitä tägaŋpeŋ

* 4:4: Apos 2:41 * 4:7: Mat 21:23 * 4:8: Mat 10:19-20

kuŋkuko unita nadäna yänpäŋ yäkaŋ? ¹⁰* Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ täŋpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo inamjin-ken itak ŋo yäk. Täŋpäkaŋ Jesu u intä bian initpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkuŋo upänkaŋ Anututä kumbaniken nanikpäŋ äneŋi yäpmän päŋaku teŋkuko kodak itak yäk. ¹¹* Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot täŋpanitä kawä wawäpäŋ maŋpä kuŋkuŋo upänkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

Eruk bek bämopi u Jesu. ¹²* Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki keriken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäŋ komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yänjirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upänkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yänhäŋjirän yabänpäŋ-nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabänkuŋo upän nadänpewä kuŋkuk. ¹⁴ Täŋpäkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädänjirän yabänpäŋ kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ peŋkuŋ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ Pita kenta Jon yän-yawat-pewä käbeyä peŋpäŋ yäman

* **4:10:** Apos 3:6,13-16 * **4:11:** Mat 21:42 * **4:12:** Mat 1:21

pänku irirän inigän itkanj ñode yänpäñ-nadänkuñ;
 16 * Nin äma yarä ñonita jide tänayän? Kudän
 kudupi inipärik kubä täñirän Jerusalem naniktä
 biñam kudup nadänj morekanj yäk. Unita nintä
 nämo täñkumän yänj äwo täga nämo yäne. 17 Man
 unitä komeni komeni kuñat moreñirän kudup
 nadänj moreneño ujeta äma yarä u umun man
 yäwetpena äma unitäño wäpi terak ämawebe
 wari yänhänpäñ yäwetdenjawä yäk. 18 * Eruk,
 ude yänpäñ Pita kenta Jon yänpewä äbänpäñ
 ñode yäwetkuñ; Ek Jesu wäpi terak äma äneñi
 yäwetpäñ yäwoñarek nämoinik tädenj yäk. 19 * Ude
 yänjirä kowata ñode yäwetkumän; Injin kanpäñ
 nadäwut yäk. In täño man buramiñkanj Anutu täño
 man pekta Anututä nadäwän tagawek ba nämo?
 20 Imaka kanpäñ nadäk täñj yäpmänj äbumäko u
 käbop täga penañi nämo yäk. 21-22 Ude yäwänä
 eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi
 u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuño unita
 äneñi jop yäjiwät-inik täñpäñ penj yäwet-pewä
 kuñkumän. U imata, äma kwäyähäneñj täñpani
 u tagawani bumik, obañ 40 ude irepmiranipänj
 yäpän tagañkuko unita ämawebe päke unitä kanpäñ
 nadänkuñ; Ñowä Anutu-ken nanik kudän kudupi
 kubä yänj nadänpäñ Anutu iniñoret täñkuñ.

Anutu täño äboriyetä Anutu-ken yänjapinkuñ

23 Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täño käbeyä-
 ken naniktä äpämäñj äbot täñpani noriye-ken
 kuñkumän. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-
 kät Juda täño ekäni ekänitä man yäwetkuño u

* 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Apos 5:28,40 * 4:19: Apos 5:29

kumän yäwetkumän. ²⁴* Yäwerän nadänpän bänep nadäk-nadäki kubä-kengän penpän Anutu-ken oretoret terak ɲode yänpiŋkuŋ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkaŋ u kudup yänjiri ahänkuŋ. ²⁵ Tänpäkaŋ Kudupi Munapikka iniŋ kireŋpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka meni tänpidäm taŋjirän man ɲode yänkuk;

*Äma äbori äbori imata kokwawak taŋi nadäk täkaŋ?
Ba ima mebärita tänpäwak täkta man topmäk
täkaŋ? Upänkaŋ täga nämo api täneŋ.*

²⁶ *Tänpän komeni komeni täŋo intäjukun ämatä
käbeyä tänpän Ekäni ba iwoyäwani Kristota
iwan täŋ yämikta man yänpän-nadäk täk täkaŋ.
Sam 2:1,2*

²⁷* O Anutu, Devit täŋo man uwä bureni ahänkuk. Jerusalem yotpärare ɲoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guŋ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu iwoyänkuno u utta käbeyä tänpän man topuŋ. ²⁸* Tänpäkaŋ gäkŋaken nadäk-nadäka ba kehäromikatä ude kaŋ ahäwän yän tawaŋ bian penkuno udegän iwatpän täŋkuŋ. ²⁹* Unita Ekäni, umun man ämatä niwet täkaŋ u yabänpän-nadänpän watä ämakaye nin ɲo tänpidäm taŋ nimiŋiri manka bätakigän yänahäk täkäna! ³⁰ Tänpäkaŋ kehäromika kaŋ niwoŋäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmän päŋaku kaŋ yepmaŋ. Ba

* **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6

* **4:28:** Apos 2:23

* **4:27:** Mat 27:1-2; Luk

* **4:29:** Efe 6:19

kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kaŋ tä.

³¹ * Eruk, yäŋapik man ude yäŋpäŋ irirä yot käbeyä itkuŋo unitä kwainkuk. Täŋpäkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani u kudup uwäk täŋjirän u punin terak Anutu täŋo man gwäk pimiŋpäŋ bätakigän yäŋahäk täŋkuŋ.

Äbot täŋpanitä bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

³² * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani kuduŋtagän bänep kubägän peŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäŋ yäk täŋkuŋ. ³³ * Täŋpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋjirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuŋ. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. ³⁵ Moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäŋ daninpäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik täŋkuŋonik.

³⁶ * Täŋpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäŋ iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani. ³⁷ Täŋpäkaŋ äma unitä

* 4:31: Apos 2:4 * 4:32: Apos 2:44 * 4:33: Apos 2:47

* 4:34: Apos 2:45 * 4:36: Apos 11:22-26; Apos 13:2-3

epäni tobät yäniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņpāņ
apoporotā yāpmāņ danikta kudup peņkuk.

5

Yanäpi yarätä tänyäkjarani tänkumän

¹ Täņ, äbot täņpani u gānaņ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniņ kireņpāņ moneņ yāpumän. ² * Ude täņpāņ Ananias yanäpi bānep kubāgän peņpāņ Ananiastä moneņ moräki inita kābop peņkaņ moräki yāpmāņ pāņku aposoro keriken peņkuk. ³ * Eruk ude täņirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bānepka-ken Satan yāņikņat pābä tewi irirän epän tobätka terak moneņ yāpuno unitāņo moräki gākņata kābop peņkun? U Kudupi Munapik täņikjarani täyan! ⁴ Nadätan? Nin nāmo peņ gāwetkumāņ. Gākņaken gārip terak epän tobätka ämata yäniņ kireņpāņ moneņ yāpun. Ba moneņ yāpuno u imaka, gākņata biņam unita moneņ upāņ imaka u ba u täņpayāņ nadāņpāņ tāga täņpen yäk. Upāņkaņ imaka nāmo tānaņi täkta imata nadāņkun? Nadätan? U nin nāmo täņ-nikņatan, u Anutu täņikņatan yäk. ⁵⁻⁶ Pitatä man ude yāņirän nadāņpāņ uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumāņpāņ maņ patkuk. Kumāņpāņ parirän äma gubaņi gubaņitā manbiņam u nadāņpāņ bārāņeņ äbä Ananias tektä uwäk täņpāņ yāpmāņ pāņku äneņkuņ. Ude täņirä ämawebetä umuri ahāņkuko unitāņo manbiņam nadāņpāņ umun pähap täņkuņ.

⁷ Täņpāņ 3 auas ude täreņirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nāmo nadāņkaņ Pitaken kuņkuk.

* 5:2: Apos 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

⁸ Pänku kawän Pitatä iwetkuk; Ek monen, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Eï, u kumän tamimäk yäk. ⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etän, ek imata bänep kubägän tänpän Ekäni täno Kudupi Munapik tänikjarani tämän? No yabä! Äma äpka yäpmän pängu änenpen äbä yäma-ken itkan no yäk. Gäk imaka, udegän yäpmän pängu änenayän yäk. ¹⁰ Pitatä man ude yänjirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumänpän man patkuk. Kumänpän parirän äma gubanji gubanji ukenonitä änenji äbä kanpän komegup yäpmän pängu äpi dubini-ken änenku. ¹¹ Ude tänjirä ämawebe äbot tänpäni kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbinjam u nadänku no unitä bumta umuntänku.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahänku

¹² * Tänpäkan kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopi-ken pewä ahänku. Tänpän aposoro-kät nadäkinik tänpänitä kudupi yot yewa gänaän äronpän bägup kubä wäpi Solomon täno bägup uken änok kubägän itpän käbeyä tak tänkuonik. ¹³ Tänjirä ämawebe gägänitä nadäkinik tänpänita bänep täga nadän yämik tänkuonopän umuntänpän bok nämo it tänkuonik. ¹⁴ * Upänkan kepma kepma äma mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpän nadäkinik tänpäni äbot ukät yäpurärätpän änok pähap kubägän tänku. ¹⁵ Tänpäkan binjam nadänpän ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nitek yän-yäkñat yäpmän kuñku. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä

* 5:12: Apos 2:43, 14:3 * 5:14: Apos 2:41, 21:20

käyäm ikek uterak kuñirän kañ tågawut yäñpäñ kädet gägäni-ken bukä ba gärañ terak yepmak täñkuñonik. ¹⁶ * Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magärani yäñ-yäkñat yäpmäñ äbuñ. Täñirä aposorotä u kudup yäpä tägañkuñ.

Juda ämatä aposorota iwan täñ yämiñkuñ

¹⁷ * Aposorotä ude täñirä bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye Satyusi äbotken nanik unitä yabäñpäñ ninpäñ nirepmitkañ yäñ nadäñpäñ kokwawak pähap nadäñ yämiñkuñ. ¹⁸ Ude täñpäñ aposoro u yepmäñitpäñ yotpärare unitäño komi yotken yepmañkuñ. ¹⁹⁻²⁰ * Täñpäkañ bipani ugän Ekäni täño añero kubätä äbä yäma dätpäñ aposoro u yäñ-yäkñat yäpmäñ yäman äpmonpäñ ñode yäwetkuk; In kudupi yotken kuñpäñ ämawebe irit kuñat-kuñat kodakita manbiñam kudup yäwetpäñ yäwoñärek täñput yäk. ²¹ Yäweränä mani buramiñpäñ kome yäñeñirän kudupi yotken päñku añerotä yäwetkuko udegän Anutu täño manbiñam ämawebe yäwetpäñ yäwoñärenkuñ.

Yäwetpäñ yäwoñärek täñ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye ätu unitä yäñpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkañ käbeyä tañi täñkuñ. Käbeyä täñpäñ aposoro yäñ-yäkñat yäpmäñ äbäka komi äma ätu yäwetpewä komi yotken kuñkuñ. ²² Komi yotken kuñpäñ aposorota wäyäkñewä wañkuñ. Wäyäkñewä wawäpäñ äneñi äyänutpeñ päñku käbeyä täñkuñ-ken ahäñpäñ yäwetkuñ; ²³ Aposoro komi yotken

* 5:16: Mak 6:56; Apos 19:11-12

* 5:17: Apos 4:1-2,6

* 5:19-20: Apos 12:7-10

nämo itkan! Nin kumāŋo u yäma kehäromi-inik täŋ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämāŋ. Täŋpäkaŋ yäma dätpäŋ gānaŋ unu kubä nämo kamāŋ yäk. ²⁴ Ude yāŋirä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämakät bāmop äma intäjukun täŋpani unitä nadāŋpāŋ nadāwätäk pähap täŋpāŋ yāŋkuŋ; Jide ahatak?

²⁵ Nadāwätäk ude täŋ irirä äma kubätä äbāŋpāŋ yāwetkuk; Ai, nadāwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yāwetpāŋ yāwoŋäreka epān täŋ itkan yäk. ²⁶ * Ude yāwänä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämatä noriye yāmaguränkaŋ päŋku aposoro yepmäŋitpāŋ kābeyä-ken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ äbuŋ. Komi nämo yāmiŋkuŋ. Jop yāŋ-yākŋat yāpmāŋ äbuŋ, ämawebetä mobätä nidāpneŋ yāŋ nadāŋpāŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

²⁷ Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kābeyä taŋiken äbāŋpāŋ Juda äma ekāni ekāni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bāmop äma intäjukun täŋpanitä ŋode yāwet yabāŋkuŋ; ²⁸ * Nadāwut! Nin äma u wāpi terak ämawebe yāwetpāŋ yāwoŋäreka yājiwät man kehäromi-inik täwetkumāŋo u nämo nadāŋkuŋ ba? Upāŋkaŋ tākaŋ ŋo kawut yäk. In nintäŋo man irepmitpāŋ manbiŋam yāŋahāntāŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadāŋ morekaŋ yäk. Ba ugān nämo. Äma unitäŋo kumāk-kumāki nintä terakgān wohutta ehurani tāk tākaŋ!

²⁹ * Ude yāweränä Pitakät aposoro ätutä yāŋkuŋ;

* 5:26: Mat 14:5 * 5:28: Apos 4:18; Mat 27:25 * 5:29: Apos 4:19

Ude nämo! Äma täño man buramiŋkaŋ Anutu täño man mäde utnaŋi nämo pätak yäk. 30-31 *

* In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäŋkaŋ oranin täño Anututä kumbaniken nanikpäŋ wädäŋ tädot päro ini keru bure käda wäpi biŋam ikek teŋkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma unitä täŋkentäŋ yämiŋirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peŋpäŋ bänep sukurenjirä momini api peŋ yämek yäk. 32 * Imaka imaka äma uken ahäŋ imiŋkuŋo u dapunintä yabäŋitna ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ äma unitäŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapiktä täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän yäŋahäk täkamäŋ. Nadäkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täño mani buramik täkaŋ unita yäniŋ kirewani.

33 * Aposorotä man ude yäŋirä nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadäŋpäŋ man topmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ kaŋ däpna yäŋ yäŋkuŋ.

34-35 * Man ude yäŋ irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täño Baga man yäwoŋärewni äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraŋ imik täŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpäŋ kudupi yot täño watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmaŋpä irirä noriye ŋode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ŋo kädet kubä yäwoŋärewna yäŋpäŋä ket nadäwä tumbäkaŋ kaŋ täŋput yäk. 36 * Äma kubä

* 5:30-31: Apos 3:15 * 5:30-31: Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * 5:32: Apos 1:8 * 5:33: Apos 7:54 * 5:34-35: Apos 22:3 * 5:36: Apos 21:38

wäpi Teudas unitä bian täñkuko ukeño nadäkañ? Uwä inita näk wäpna biñam ikek yäñ yäñirän äma 400 udetä mani buramik täñkuñonik. Täñpäkañ gapmantä kumäñ-kumäñ urirä äma ukät irani umuntañpäñ kuñtäñpä kuñkuñ. Ude täñirä unitäño wäpi biñam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ * Ba ätu itkañ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yawat kirekta äma ätu yämaguränkañ ämik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ gapmantä Judas urirä noriyetä kuñtäñpä kuñkuñ. ³⁸ Unita ñode täwera nadäwut; Äma äbot ño imaka kubä nämoinik yäwoñärene. Yäniñ kireñpena jop kut yäk. Nadäkañ? Kädet jide iwata täkañ uwä äma täño nadäk-nadäk terak iwata täkañ u täñpäwä ini jop täga api paorek yäk. ³⁹ Upäñkañ Anutu täño nadäk-nadäk terak täk täkañ u täñpäwä täga nämö api yäniñ bitnäneñ yäk. Anutu iwan täñ imineño udetä! yäk.

⁴⁰ * Gamalieltä ude yäñirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täñkuño unitä man yäñkuko u buramiñpäñ yäñpewä aposoro yäman kuñkuño u äneñi yot gänañ äronkuñ. Äronirä komi äma yäwerä pärip-päriptä däpmäñpäñ Jesu wäpi terak man nämö yäñahähta yäniñ bitnäñkuñ. Ude täñpäñ yabä kätäñpewä äpämañ kuñkuñ. ⁴¹ * Täñpäñ aposorotä Juda täño äma ekäni ekäni u yepmañpeñ oretoret terak kuñpäñ ñode yäñtäñ kuñkuñ; Wisiknin, Anututä nibäwän tägawäpäñ nadäñ nimiñirän Jesu wäpita yäñpäñ mäyäk yäpmäñkamäñ! ⁴² * Täñpäkañ epän

* 5:37: Luk 2:1-2 * 5:40: Apos 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12;
1Pi 4:13 * 5:42: Apos 9:22, 17:3

täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoinik, kepma kepma kudupi yot gänaŋ ba ämawebetä yotken äronpäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuŋ. Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyäŋkuko wäpi Kristo u Jesu ubayäŋ!

6

Aposoro täŋkentäktä äma 7 yabäŋ ahäŋkuŋ

¹ * Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täŋ imiŋpäŋ äbot täŋpani yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yäŋwawak ahäŋ yämiŋkuk. Täŋpäŋ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentäŋ yämik täkaŋ? ² Ude yäŋirä nadäŋpäŋ aposoro 12 unitä nadäkinik täŋpani ämawebe yäŋ-päbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yäŋahäktä u mäde ut imiŋkaŋ ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ yämik-yämikgän täna siwoŋi nämo täŋpek yäk. ³ * Unita not-niye, in bämopjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabäŋ ahäwäkaŋ epän kädet ude-wani yabäŋ yäwatpäŋ täktä yepmana yäk. ⁴ Ude täŋpakaŋ nininä kadäni kadäni epän täk täkamäŋ ude, yäŋapik man ba Anutu täŋo mangän api yäŋahäk täne.

* 6:1: Apos 4:35 * 6:3: 1Ti 3:7

5 * Ude yäjirä ämawebe päke unitä aposoro täño man kädet unita gäripi nadänpäj äma ñodepäj iwoyänpäj yepmañkuñ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täñpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upäjkañ iniken äbekiye oraniye täño kädet peñpäj Juda täño Anutu iniñ oretoret kädet u iwarani kubä.

6 * Eruk äma 7 u yabäj ahänpäj aposoro inamiken yepmañirä aposorotä Anutu-ken yäjapik man yäjkañ keru äma uterak peñpäj yäniñ kireñkuñ.

7 * Täñirä Anutu täño mantä weñ patkuk. Weñ parirän ämawebe mäyaptä manbiñam u nadäjkañ nadäkinik täñpäj Jerusalem komeken nadäkinik täñpani äbot u äbä yäpurärätöpäj yäpurärätöpäj it-pewä bäräneñ äbot tañi täñkuk. Täñirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täño manbiñam u nadänpäj Jesuta nadäkinik täñ imiñpäj Jesu täño kädet ugän iwatkuñ.

Juda ämatä Stiven manken teñkuñ

8 * Eruk Stivenken Anutu täño orakoraki ba kehäromitä patinik täñirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täñkuk.

9 * Täñirän kañkañ Juda äma ätutä kokwawak täñpäj Stiven-kät yäj-awätkuñ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täñpani. Yäjawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärare-ken nanik ba kome tañi yarä wäpi

* 6:5: Apos 8:5 * 6:6: Apos 13:3, 14:23 * 6:7: Apos 2:41,
16:5 * 6:8: Apos 2:43 * 6:9: 2Ti 1:15

Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäŋ yäŋ-awätkuŋ. ¹⁰ * Eruk, Stiven-kät yäŋawätkuŋo upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ imiŋpäŋ nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yäŋkuko u täga nämo irepmitkuŋ. ¹¹ * Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode iŋŋatta yäŋ-yäkŋatpäŋ yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yäŋärok man yäŋirän nadäk täkamäŋ. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yäŋirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. ¹³ * Käbeyä-ken Stiven jop iŋŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman iŋŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo бага man unita yäŋärok yäŋirän nadäk täkamäŋ yäk. ¹⁴ ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämutpäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋärenkuko u kudup awähutpäŋ kodaki api pewek. Ude yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk. ¹⁵ Yäŋirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduptagäntä Stiven-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋirän.

7

Stiventä manbiŋam yäŋahäŋkuk

* **6:10:** Luk 21:15 * **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11

¹ Tānpākaŋ bāmop äma intäjukun tānpani unitä Stiven ŋode iwet yabāŋkuk; Man äma ŋonitā yākaŋ ŋo bureni ba jop? ² * Yāwānā Stiventā yāŋkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpāŋ man yāwayāŋ täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahāŋ imiŋkuk. ³ * Ahāŋ imiŋpāŋ ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gāwoŋjärewayāŋ täyat-ken u kaŋ ku yäk. ⁴ * Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik tāŋo kome u peŋpāŋ Haran komeken pāŋku itkuk. Uken ittāŋgän nanitā kumbänä Anututä äneŋi peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. ⁵ * Tānpākaŋ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upāŋkaŋ Anututä Abraham nanak kubä nämo bāyawanipāŋ yāŋkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taniŋ kirewet yäk. ⁶ * Tānpākaŋ intäjukun, oraŋkayetä pāŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk. Ude itkaŋ kome mähem tāŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yāmiŋ yāpmāŋ kuŋirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk. ⁷ * Upāŋkaŋ mäden, äma oraŋkayeta komi yāminayāŋ tāŋo uwä kowata näkä api yāmet yäk. Ude tāŋira oraŋkayetä kome u peŋpeŋ kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret täneŋ yäk. ⁸ * Tānpākaŋ Anututä Abraham man ude iwetpāŋ

* 7:2: Stt 11:31 * 7:3: Stt 12:1 * 7:4: Stt 11:31-12:5 * 7:5:
 Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * 7:6: Stt 15:13-14; Kis 12:40
 * 7:7: Kis 3:12 * 7:8: Stt 17:9-14; Stt 21:4

ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänjuk. Tänpän topmäk-topmäk unitäno wäranita nanak ämani täno gupi moräk madakta Abraham iwetkuk. Tänpäkan mäden, Abrahamtä Aisak bäyanjuk. Bäyanpäñ kepma 8 ude itkan nanaki täno gupi moräk madänjuk. Tänpänkan Aisaktä täganpäñ Jekop bäyanjuk. Bäyawänkan Jekoptä täganpäñä nanakiye 12 bäyanjuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäno oraniye pähap u yäk.

9 * Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadän iminpäñ gwäki yäpmäkta nadänpän Isip komeken watä epän jop täkta yäniñ kirewäpäñ yäniknat yäpmän kuñkuñ. Ude täñkuño upänkan Anututä Josepta watäni it iminjuk. 10 * Tänpän Anututä täñkentän iminirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahän iminkuño u kumän yärepmit moreñjuk. Täñkan kadäni Joseptä Isip täno intäjukun äma Fero ukät man yänpäñ-nadäk täk täñkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkan man yänirän Fero unitä nadänkan Josepta gäripi pähap nadänjuk. Gäripi pähap nadänpän unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täno ba iniken epän ämawebeniye täno yabän yawat äma ekäni kubä itta iwoyänpäñ tenjuk.

11 * Tänpäkan kadäni uken edap pähap ijinirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreñkuñ. Paot moreñirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkñek epän tänpän komi bumta nadänkuñ. 12 * Ude täñkan Jekoptä Isip kome wit ketem itkan yän binam nadänpän

* 7:9: Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 * 7:10: Stt 41:37-44;

Sam 105:21 * 7:11: Stt 41:54 * 7:12: Stt 42:1-5

nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ¹³ * Kuñkuño äbä ittängän äneñi kuñkuñ. Kuñirä Joseptä yabänpäñ noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yäñ yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täño ahäk-ahäki täño mebäri nadänjuk. ¹⁴ * Ude yäwetkañ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduhtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuñkuñ. ¹⁵ * Ude täñpänkañ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäño oraniye imaka udegän uken päñku ittängän kubäpäñ kome uken äneñkuñ. ¹⁶ * Kome uken äneñkuñopäñ mäden Jekop-kät nanakiye täño kujari u äneñi yäpmäñ päñku Sekem yotpärare, äma äneñpani-ken u äneñkuñ. (Kome moräk, äma änekta u bian, Abrahamtä siliwa moneñ Hamo täño nanakiyeta yämiñpäñ inita yäpuko u.)

Moses täño manbiñam

¹⁷ * Täñpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp tañkuk. Kadäni uken Jekop täño äbot Isip kome itkuño u bumta weñ patkuk. ¹⁸ * Eruk mäden Isip kome täño intäjukun äma kodaki kubä, Josep täño mebärita nämo nadäwani u ahänjuk. ¹⁹ * Täñpäñ intäjukun äma unitä Jekop täño äbot, nintäño oraniye u, jop yäkñatpäñ komi epän waki tañi yämiñjuk. Täñpäñ nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmañpä kumäkta

* 7:13: Stt 45:1-4,16 * 7:14: Stt 45:9-11; Stt 46:27 * 7:15: Stt 46:1-7; Stt 49:33 * 7:16: Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Kis 1:7 * 7:18: Kis 1:8 * 7:19: Kis 1:10-22

biŋam täŋkuŋ. ²⁰ * Kadäni uken Moses, miŋitä bäyaŋkuk. Moses u Anututä kaŋirän nanak tägagämän kubä täŋkuk. Täŋpäŋ watäni it imiŋirä nanitä yotken it yäpmäŋ äbäŋpäŋ komepak yaräkubä täŋkuk. ²¹ * Täŋirän mäden miŋi nanitä yäman peŋirän Isip kome täŋo intäjukun äma täŋo äperitä yäpmäŋpäŋ naŋ towiŋkuk. ²² Täŋirän Moses u Isip täŋo nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäŋ iwöŋärek täŋirä nadäŋpäŋ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahäŋkuk.

²³ Eruk, Mosestä tägaŋpäŋ obaŋ 40 ude täreŋirän noriye Isrel ämawebe kuŋpäŋ yabäwayäŋ nadäŋkuk.

²⁴ * Ude nadäŋpeŋ kuŋpäŋä kaŋkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiŋirän kaŋpäŋ noripähap u täŋkentäŋpäŋ kowata Isip äma u kumäŋ-kumäŋ utkuk. ²⁵ Täŋpäŋ Mosestä nadäŋkuk; Notnayetä kaŋpäŋ ŋode api nadäneŋ yäk; Anututä Moses keru terak api täŋkentäŋ nimek. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ ude nämo nadäŋkuŋ. ²⁶ Nämo, kepma kubäta Mosestä kuŋatpäŋ Isrel äma yarä ämiŋirän yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ämik täŋkumäno u däpmäŋ täkŋewa yäŋkaŋ kuŋpäŋ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiŋ itkamän? ²⁷ Yäwänä äma ämik yäput peŋpäŋ täŋkuko unitä Moses pimiŋ maŋpäŋ kwäpäŋ yäŋkuk; Gäk nintäŋo intäjukun äma ba man yäpmäŋ daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmak? ²⁸ Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yäŋkaŋ täyan? ²⁹ * Ude yäŋirän Mosestä man u nadäŋpäŋä ämetpeŋ kuŋkuk. Ämetpeŋ kumaŋ Midia naniktä

* 7:20: Kis 2:2; Hib 11:23 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15
* 7:29: Kis 2:21-22; Kis 18:3-4

komeken kuŋkuk. Uken paŋku äbani ude itkaŋ webe yäpmanpäŋ nanak ämani yarä bäyaŋkuk.

³⁰ * Eruk, kome uken irirän obaŋ 40 ude täreŋirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuŋatkuk. Kuŋarirän Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ imiŋkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiŋirän aŋero u gänaŋ irirän kaŋkuk. ³¹ Täŋpakaŋ Mosestä u kaŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Täŋpäŋ ket täŋpäŋ käwa yäŋkaŋ dubini-ken kuŋpäŋ Ekänitä ŋode iwerirän nadäŋkuk; ³² Näk oraŋkaye Abraham Aisak Jekop, unitäŋo Anutu yäk. Ude yäŋirän Mosestä bumta kwainpäŋ äneŋi kakta umuntaŋkuk. ³³ Täŋirän Ekänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk kuroŋka ärärani u yäŋopmanpäŋ pe yäk. ³⁴ Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkaŋ komi epän waki taŋi nadäŋ yäpman äbuŋo u yabäŋpäŋ-nadät yäk. Ba konäm gera täŋ yäpman äbuŋo u nadäŋ yämit yäk. Unita apiŋo u yämagura yäŋpäŋ äpätat yäk. Täŋpakaŋ Moses, näk äneŋi peŋ gäwetpewa Isip komeken kaŋ ku yäŋ, ude iwetkuk.

³⁵ Eruk Stiventä manbiŋam u yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nämö. U Moses, Isrel ämatä bitnäŋpäŋ Gäk nintäŋo intäjukun äma ba yäpman daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäŋ iwetkuŋo ubayäŋ yäk. Ude iwetkuŋo upäŋkaŋ Anututä Moses ugänpäŋ intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken nanik yämagurekta aŋeroni iwerän päya täpuri-ken ahäŋ imiŋpäŋ epän man u

* 7:30: Kis 3:1-10

imiŋkuk. ³⁶ * Tänpän iwerän pänku Isrel ämawebe yän-yäknjat yäpmän äbuk. Ude tänpän Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 40 ude tärenkuk. ³⁷ * Tänpäkaŋ Moses unitägan Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Anutu uwä notjiye täŋo bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyän tamek yän yäwetkuk. ³⁸ * Tänpän Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-kengän itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotä Anutu täŋo meni-ken man yäpmän päbä irit täga täŋo man iwerän nadänkuk. Man u äbekniye oraniye yänahänpän yäwetta yäpuk.

³⁹ * Upänkaŋ äbekniye oraniyetä Moses täŋo man nadäka bitnänpän Moses ini imaka, udegän mäde ut imiŋpän äneŋi Isip komeken kukta gäripi nadänkuŋ. ⁴⁰ * Tänpäkaŋ kadäni kubä Mosestä Sainai pom terak äronpän irirän oraniyetä Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpän yännikŋat yäpmän äbuko unitä jide tänpän itak yän nämo nadäkamän yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täŋ nimi. Täŋ nimikaŋ unitä intäjukun täŋ nimiŋpän yännikŋat yäpmän kädet-ken kaŋ kut yäk. ⁴¹ * Ude yänpän bulimakau nanaki wärani kubä täŋkuŋ. Tänpän anutu jopi unita gupe kábäŋi nitek ijiŋ imiŋkuŋ. Tänpän imaka keritä täŋkuŋo unita oretoret tänpän äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. ⁴² * Ude täŋirä Anututä mäde ut yämiŋkuk. Mäde ut

* 7:36: Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 * 7:37: Apos 3:22 * 7:38: Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 * 7:39: Nam 14:3 * 7:40: Kis 32:1,23 * 7:41: Kis 32:2-6 * 7:42: Jer 19:13

yämiñpäñ yäniñ kireñirän guk kenta komepak, edap dapurita orañ yämik täñkuñonik. Ude täñkuño unita profet täño man kudän terak ñode kudän täwani;

Anututä ñode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obañ 40 ude itkuñ-ken u bulimakau ba sipsip dämpäñpäñ gupe ijinkuño u näka nämoinik ijinkuñ yäk.

⁴³ *Täñpäñ yottaba pähap tekpäñ täñpani yäpmäñkañ kuñat täñkuño uwä näkñopäñ nämö yäpmäñ kuñatkuñ.*

Nämö, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäño. Ba wäbätjin Refan unitäño guk wärani yäpmäñ kuñatkuñ.

Täñpäñ u iniñ oretna yäñpäñ yäwik kujat kejima täñkuño unita näk täwat kireñpewa Babilon kome kukñi udude päñku api itneñ yäk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpäñ täñpani täño man

⁴⁴ * Stiventä ude yäñpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Täñpäkañ äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäñ täñpani yäpmäñ kuñatkuño uwä Anututä unitäño wärani Moses iwoñärenkuko udegän täñpani. Kudupi yottaba u gänañ Anututä mani bureni yäwet täñkukonik. ⁴⁵ * Eruk mäden oraniye unitäño nanakiyetä kudupi yottaba u yäpmäñkañ Josuatä intäjukun täñ yämiñirän guñ äma äbori äbori unitä komeken kuñkuñ. Yäpmäñ kumañ kome u ahäjirä Anututä kome mähem yäwat kireñirän äbekniye

* 7:44: Kis 25:40 * 7:45: Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1

oraniye kome u korenþäj kudupi yottaba kome ugän tänpäj ukengän it yäpmäj äronjirä Devit ahänkuk. ⁴⁶ * Tänpäkañ Anututä Devitta nadäwän tägagämän kubä täñkuk. Devit uwä Jekop täño Anutu unita yot täga kubä täñ imikta Anutu-ken yäñapik man yäñkuk. ⁴⁷ * Tänpäkañ Devittä ini nämo täñkuk. Nanaki Solomontä yot u täñkuk.

⁴⁸ Upäñkañ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täñpani-ken nämo it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmäñpäñ man ñode yäñkuk;

⁴⁹ *Ekänitä ñode yäyak;*

Kunum u näñjo mañirani bägup. Ba kome uwä kuroña täño yeñpäñ irit bägupna.

Unita yot jidewani kubä täñ naminjirä api tägawek? Nämol!

⁵⁰ *Imaka imaka päke ño kudup näñja ketnatä täñkut. Ais 66:1,2*

⁵¹ * Ude yäñpäñ Stiventä ñode yäwetgän täñkuk; In gwäkjin täpäni-inik! Bänepjin ba nadäk-nadäkjin uwä guñ äma udewani yäk. Jukujin pik tänpäj Anutu täño man nämo nadäk täkañ. Täñkañ äbekjiye orajiyetä bian täñkuño udegän inä Munapik täño man wari wari ut täkañ yäk. ⁵² * In täño profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo täñ iminkuñ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ñode yäñahäk täñkuñ; Äma kädet siwoñi täkta yäwani api äbek yäñ yäñkuñ. Yäñirä orajiyetä profet u kudup däpmäk täñkuñonik. Eruk, äma kädet siwoñi täkta

* 7:46: 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * 7:47: 1Kin 6:1 * 7:51:

Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * 7:52: 2Sto 36:16; Mat 23:31

yāwani u bāmopjin-ken ahānjirān intā āma u iwan kerī terak peņirā kumāņ-kumāņ utkuņ. ⁵³ * Bure, inā Anutu tāņo man kādet, aņero menitā yāwani u yāpuņo upāņkaņ nāmo iwatkuņotā apiņo udegān nāmo iwat tākaņ.

Stiven kumāņ-kumāņ utkuņ

⁵⁴ * Stiventā man ude yāwerirān kokwawak pāhap nadāņ imiņpāņ mām tāņpāņ utnayāņ tāņkuņ.

⁵⁵ * Upāņkaņ Munapiktā Stiven uwāk tāņjirān kunum terak dorāņpāņ Anutu tāņo peņyāņek kudān kaņkuk. Ba Jesu imaka, Anutu tāņo kerī bure kāda wāpi biņam ikek wādānjirān kaņkuk.

⁵⁶ * Ude kaņpāņ yāņkuk; Eruk kawut! Nāk kaņjira kunum aņeņjirān Āma Bureni-inik uwā Anutu tāņo kerī bure kāda wādānjirān kāyat yāk.

⁵⁷ Stiventā ude yāwānā Juda āma ekāni ekānitā man yāņuruk-uruk pāhap yāņpāņ jukuni yāputpāņ akuņ-kireņpāņ bārāņeņ pāņku Stiven bāyaņ iņitkuņ.

⁵⁸ * Bāyaņ iņitpāņ yāpmāņ pāņku yotpārare gāgāni-ken kumbān yāņkaņ mobātā utkuņ. Tāņpākaņ āma pengān jop iķatkuņo unitā iniken teki punin nanik yāņopmāņpāņ āma gubaņi kubā wāpi Sol u dubini-ken peņkuņ. ⁵⁹ * Tāņkaņ mobātā pen ut irirā Stiventā yāņapik man ŋode yāņkuk; Ekāni Jesu, gāk mājona yāpmāņ yāk. ⁶⁰ * Ude yāņpāņ gukut imāpmok tāņpāņ gera kehāromigān ŋode yāņkuk; Ekāni, gāk āma nutkaņ ŋonitāņo momini peņ

* **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * **7:54:** Apos 5:33 * **7:55:**
 Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * **7:56:** Kol 3:1 * **7:58:**
 Apos 22:20 * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46 * **7:60:** Luk 23:34

yämisi. Ude yänpän kumbuk. Utpewä kumänjirän Soltä bänep tägämän nadänjuk.

8

Yäput penpän äbot tänpänita iwan täj yämiñkuñ

1-2 * Täñkañ äma Anutu iniñ orerani ätutä konäm butewaki ärowani tänpän Stiven täño komegup äneñkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot tänpänita yäput penpän iwan täj nimiñpän komi yämiñkuñ. Ude täj yämiñirä metänpen kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtänpä kuñkuñ. Kuñtänpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuñ. 3 * Tänpäkañ Sol uwä ämawebe äbot tänpäni däpmänpän yäwat kirenpän yori gänañgän yäwatpän yepmäñit yäpmän äpämañ päñku komi yot gänañ yepmak täñkukonik.

Jesu täño biñam Samaria kome weñ patkuk

4 * Tänpäkañ ämawebe päke ämetpen uken-uken kuñtänpä kuñkuño unitä kome päñku ittän kuñkuñ-ken Jesu täño manbiñam yänahäntän kuñkuñ. 5 Täñirä äbot tänpäni äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäntän kuñatkuk. 6 Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtän kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kañpän nadäkinik täñkuñ. 7 * Tänpäkañ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kireñjirän mäjo kähän yänpen ämawebe yabä

* 8:1-2: Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * 8:3: Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * 8:4: Apos 6:5 * 8:7: Mat 10:1; Mak 16:17

kätänpeŋ kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähäneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk. ⁸Ude täŋ yämiŋirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

⁹Täŋpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täŋpäwak ba kon mebäri mebäri täŋpani. Epän u täŋpewän bureni ahäŋirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täŋpäpäŋ näk wäpna biŋam nikek yäŋ yäk täŋkuk. ¹⁰Ude täk täŋirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäкта gäripi nadäk täŋkuŋ. Gäripi nadäŋpäŋ ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yäŋ imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo äpani yäŋ yäk täŋkuŋonik. ¹¹Täŋpäŋ kadäni käronji ämawebe bämopi-ken kudän udewani täŋ yäpmäŋ äronkuko unita ämawebetä kawä inide kubä täŋpäpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ¹²Nadäkinik täŋ imiŋkuŋo upäŋkaŋ Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo manbiŋam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täŋpäpäŋ nadäkinik täŋirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk. ¹³Täŋpäkaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadäŋpäŋ nadäkinik täŋpäŋ ume yäpuk. Täŋkaŋ Filip iwarän täŋirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täŋirän kak täŋkuk. Kaŋpäŋ nadäwän ärowani täk täŋkuk.

¹⁴Täŋpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ init-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. Eruk nadäŋpäŋ Pita kenta Jon yepmaŋpä yäpmäŋ uken kuŋkumän. ¹⁵Päŋku

ahänpäjä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anututä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yänpäj Anutu-ken yänapik man yänkumän. ¹⁶ Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuŋo unita. Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ. ¹⁷* Eruk aposoro yarä unitä keru ämawebe gwäki terak peŋirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ yämiŋkuk.

¹⁸ Aposoro yarä unitä keru ämawebe terak peŋirän Kudupi Munapiktä uwäk täŋ yämiŋirän Saimontä yabänpäj näk udegän kaŋ täŋpa yänkaŋ monen yäpmänkaŋ äbuk. Äbänpäj yäwetkuk; ¹⁹ Ek yarä ŋo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näkä ketna äma kubä terak peŋira Kudupi Munapik kaŋ yäpän yäŋ yäwetkuk.

²⁰ Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upäj monenpäŋ suwawayäj yäyan? Nämoinik! Monen u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. ²¹* Bänepka Anutu inamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamän ŋo täkta u gänäŋ täga nämo äpmonpen. Nämoinik! ²² Gäk bänepka sukurenpäŋ nadäk-nadäk waki initan ŋo peŋpäŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peŋ gamek yäk. ²³* Näk ŋode gabänpäj-nadätat; Waki-wakikatä bänepka täŋpän waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyänpäŋ topmänpäŋ gepmänitkaŋ itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ŋode yänkuk; Wäral Ek Ekäniken gera yän namiŋirän näka butewaki

* 8:17: Apos 19:6 * 8:21: Sam 78:37 * 8:23: Hib 12:15

nadawän. Täñirän imaka umuri näkken api ahän namek yän yäkamän u ahän namektawä yän yänkuk. ²⁵ Täñpäkañ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täñ yämiñkuko unitäño manbiñam yäwettän kuñkumän. Täñkañ äneñi Jerusalem äyänutpeñ kuñkañä Samaria ämawebe kädet miñin-miñin ittän kwani u Manbiñam Täga u yänahänpäñ yäwet täñtän kuñkumän.

Itiopia äma kubä täño manbiñam

²⁶ Eruk, Ekäni täño añero kubätä Filip ahän imiñpäñ iwetkuk; Gäk tuñum täñpeñ iwoni kädä ku. Jerusalem kädet peñpäñ Gasa yotpärare kädet kañ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? ²⁷ * Iweränä Filip akumañ kuñkuk. Kuñtängän kädet yänkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kañ-ahänkuk. Äma uwä wäpi biñam nitek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäño epän äma ärowani kubä. U webe unitäño moneñ yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniñoretta äbuko äneñi karis terak kuñirän. Karis terak mañitkañ manbiñam profet Aisaiatä kudän täwani u danitän kuñkuk. ²⁹ Kuñirän Kudupi Munapiktä Filip ñode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräñeñ dubini-ken kuñpäñ nadänkuk; Äma uwä profet Aisaia täño manbiñam u danitän kuñirän. Nadänpäñ yänkuk; Notnapak, gäk manbiñam danitan unitäño mebäri nadätan ba nämo? ³¹ * Yäwänä äma unitä kowata ñode iwetkuk; Äma kubätä manbiñam ñonitäño

* 8:27: Ais 56:3-7 * 8:31: Jon 16:13

mebäri nämo näweränä näkña jide tänpän mebäri nadäwet? Ude yänpän Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ño manjirikañ bok kuda yäk.

³² Manbiñam daninñtäñ kuñkuko u man mujipi ñodepäñ daninñtäñ kuñkuk;

U sipsip ude, utnayän nadänpäñ yänjikat yäpmän kuñkuñ.

Tänjirä kwikinik itpäñ man kubä nämo yänkuk.

Ämatä sipsip pujiñi madänayän tänjirä kwikinik it täkañ ude itkuk.

³³ *Tänpakañ wäpi biñam yäpmän äpäñpäñ kudän waki mebäri mebäri jop nadän täñ iminñkuñ.*

U yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Unita unitäño biñam netätä api nadäney? Nämoinik, irit kuñat-kuñari kome terak u keräpigän däpmän täkñey iminñkuñ.

Ais 53:7,8

³⁴ Tänpän Afrika äma unitä man u danin paotpäñä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yänpän man ño yänkuk? Inita yänkuk, ba äma kubäta yänkuk? ³⁵ Ude yäwänä Filiptä man daninñkuko uterak ba man ätu terak Jesu täño manbiñam täga yänjahänpäñ iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ * Yänpän-nadäk täñtäñ kumañ ume kubäken ahänkumän. Ahänpäñ äma ekäni unitä yänkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ñopän täga ärut nam-inañi nämo? ³⁸ Ude yänpän karis iniñ bitnäñpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämañ ume gänañ äpmonkañ Filiptä äma ekäni u ärut iminñkuk. ³⁹ * Ärut imänkañ ume gänañ naniktä abämañ äbä

* 8:36-37: Apos 10:47 * 8:39: 1Kin 18:12

gägäni-ken irirän Ekäni täño Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäj kuŋkuk. Ude täñjirän äma ekäni u Filip äneñi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap terak ini kädet-ken kuŋkuk. ⁴⁰ * Täñpäkaŋ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahäñkaŋ, eruk Jesu täño manbiŋam yotpärare kubäkubäken yäñahäñtäñ kumaŋ Sisaria komeken ahäñkuk.

9

Ekänitä Sol ahäñ imiŋkuk *Apos 22:4-16, 26:9-18*

¹ * Kadäni uken Soltä Ekäni täño iwaräntäkiye kumaŋ-kumaŋ api tadäpet yäñ umun man bumta yäwettäj kuŋatkuk. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-ken kuŋkuk. ² Kuŋpäñ iwetkuk; Gäk Juda äma täño käbeyä yot Damaskus kome itkaŋ unitäño watä ämata man kudän kaŋ täñ yämi yäk. Ude täñjiri näk päñku ämawebe Jesu täño kädet iwarani u täga api yepmäñiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buramiŋpäñ man kudän ñode täñpäñ imiŋkuk; Soltä ämawebe Jesu täño kädet iwarani ämawebe ätu yabäñpäñä yepmäñitpäñ yäñ-yäkñat yäpmäj Jerusalem komeken api äbek yäk.

³ Man kudän ude täñpäñ imänkaŋ Sol Jerusalem peñpäñ Damaskus kuŋkuk. Kuñtäñgän Damaskus yotpärare keräp täñjirän uterakgän kunum gänaŋ nanik peñyänek pähap kubätä Sol uwäk täñkuk. ⁴ Peñyänek unitäño kehäromitä täñpewän Sol kome terak mañpatkuk. Ude täñpäñ äma kubä täño man kotäktä ñode yäñirän nadäñkuk; Sol! Sol! Gäk imata

* 8:40: Apos 21:8 * 9:1: Apos 8:3

näk tänpä wakta epäni täyan? ⁵ * Ude yäwänä Soltä yänjuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä unitä yänjuk; Näk Jesu, tänpä wawetta epäni tāk täyan ubayän yäk. ⁶ Eruk, akuŋkaŋ kumaŋ yotpärare-ken ku yäk. Kuŋiri äma kubätä gabän ahänpän epän man api gäwerek. Gäweränä udegän kaŋ tä yäk.

⁷ Yänjirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom tänpän man kum kwikinik itkuŋ. Kwikinik itkaŋ äma bureni kubä nämo kaŋkaŋ man kotäk ugänpän nadänkuŋ. ⁸ Tänpän Soltä akuŋpän dapun ijinukuo upänkaŋ dapuri bipmän urani pen irirän kerigän injit yäpmän kumaŋ Damaskus yotpärare uken päŋku tenkuŋ. ⁹ Tewäkaŋ ume ketem nämo naŋkaŋ dupik ikegän pen irirän kepma yäräkubä ude tärenkuŋ.

¹⁰ Tänpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dämpmonken Ekänitä gera terak wäpi yänjuk. Yänjirän Ananiastä yänjuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. ¹¹ * Yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ kädēt kubä wäpi Kädēt Siwoŋi yän yäwani u iwat yäpmän ku yäk. Kuŋtängän Judastä yotken ahänpän Tasus nanik äma kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yänapik man yän itak yäk. ¹² Sol u dapuri tumbani itak upänkaŋ dämpmonken ŋode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänaŋ äronpän kerī gupi terak penjirän kak yäk. ¹³ * Yäwänä Ananiastä kowata ŋode yänjuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ŋode yänjirä

* 9:5: Apos 5:39; 1Ko 15:8

* 9:11: Apos 21:39, 16:9

* 9:13:

Apos 8:3

nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täñ yämik täñpani yäk. ¹⁴ * U bämop äma intäjukun täñpanitä ämawebe ño nanik gäk wäpka terak yengämä pek täkan u yepmänjitta yäntären iminķuñ yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkño epän watä ämana ude iwoyänķut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täño intäjukun äma, ba Isrel nanik näkño manbinjam u yänähänpän yäwetta iwoyänķut yäk. ¹⁶ * Täñpän näkño wäpnata yänpän komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkña-tägän api iwonjärewet yäk.

¹⁷ Ekänitä Ananias ude iweränä kuman Judas täño yot gänäñ äronpän keriyat Sol terak penpän ñode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miñin ahän gaminķuko unitä apiño näk pen näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneñi ijiwi kunjirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpän näk pen näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸ Ananiastä ude yäwän tärenjirän uterakgän imaka kubä äwon bu-mik dapuri täñpipinķuko u tären mañkuk. Mañjirän dapuri ijiwän kunķuñ. Ijiwän kwäpäñ karon akwänkan päñku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut iminķuk. ¹⁹ Täñpänkan Sol ketem nanpän kehäromi äneñi yäpuk.

Solta iwan täñ iminķuñ

Ude täñkan Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuñ. ²⁰ Kadäni ugän yäput penpän Juda täño käbeyä yot kome uken

* **9:14:** Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * **9:15:** Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5
* **9:16:** 2Ko 11:23-28

itkuŋo u gānaŋ āronpāŋ manbiŋam ŋode yānahāk tājukukonik; Jesu u Anutu tāŋo nanaki ubayāŋ yāŋ yāk tājukuk. ²¹ * Ude yāŋirān nadāŋpāŋ āmawebe päke unitä kikuŋutpāŋ yāŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitā-gān Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yengāmä pek tākaŋ u tāŋpān waŋkuŋopāŋ udegān tāŋpa yāŋkaŋ ŋo äbuk yāk. U āmawebe yepmäŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ bāmop äma intājukun tāŋpani-ken kwa yāŋkaŋ äbuk. Ude tāk tājukopāŋ jide tāŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam niwetak?

²² * Tāŋpākaŋ Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yāpmāŋkaŋ Juda äma Damaskus itkuŋo u ŋode yānahāŋpāŋ yāwet tājukuk; Jesuwä āmawebeniye yāmagutta Anututä iwoyāŋpāŋ tenkuko ubayāŋ. Tāŋpāŋ Soltä Jesu tāŋo mebäri u kwawakinik yānahāŋirān Juda ämatä u nadāŋpāŋ mani wärämutta tāŋbäräp taŋpāŋ nadāwätäk pähap tājkuŋ.

²³ * Soltä epān u kepma mäyap tāŋ yāpmāŋ kuŋirān eruk, Juda ämatä Sol utta man yāŋpāŋ-nadäk tājkuŋ. ²⁴ Kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋirä utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltä manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋarirān utnayāŋ yotpārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵ * Ude tāŋirä bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋikŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kāroŋ uterak āroŋkuŋ. Äronpāŋä Sol iwerä yāk taŋi gānaŋ māŋirānkaŋ yāk ikek tewä komen umu āpmonkaŋ ukādagān metāŋpeŋ kuŋkuk.

* 9:21: Apos 8:3 * 9:22: Apos 17:3; Apos 18:5,28 * 9:23:
Apos 23:12 * 9:25: 2Ko 11:32-33

26 * Tānpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahānpāŋ Jesu tāŋo äbot tānpani-ken yāpurārārayāŋ yāŋirān u Jesu tāŋo iwarāntāki kubā yāŋ nadāwā bureni nāmo tānpāpāŋ umuntaŋkuŋ.

27 * Upāŋkaŋ Banabastā Sol not tāŋ imiŋpāŋ yāŋikŋat yāpmāŋ aposoro äbotken kuŋpāŋ Sol tāŋo manbiŋam ŋode yāwetkuk; Soltā Ekāni kädēt miŋin kawānpāŋ man iwetkuko unitāŋo manbiŋam, ba Soltā Damaskus yotpārare-ken Jesu tāŋo manbiŋam kehāromigān yāŋahāŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Tāŋirān āma kubätä nāmo iniŋ bitnāŋkuk.

28 Ude tānpānkaŋ Sol uwā Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tānpākaŋ Ekāni tāŋo manbiŋam umunkät nāmo, gwāk pimiŋpāŋ yāŋahāŋtāŋ kuŋatkuk. 29 Tānpāŋ kadāni kadāni Soltā Juda āma Grik mangān nadāwani-kät Jesu tāŋo manbiŋam yānpāŋ-nadāk tāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ āma u Sol utnayāŋ kädetta wāyākŋek tāŋkuŋonik. 30 * Ude tāŋirā noriyetā nadānpāŋ Sol yāŋikŋat yāpmāŋ Sisaria komeken äpmonkuŋ. Tānpāŋ Sisaria kome unitā tewā yāpmāŋ kumaŋ pāŋku Tasus kome ahāŋkuk.

31 Tānpākaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tānpani säkgāmān, kwini terak itkuŋ. Äma kubätä waki nāmo tāŋ yāmiŋkuk. Tānpākaŋ kädēt siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋarirā Kudupi Munapiktā bānepi tāŋpidām taŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāmiŋirān āmawebe kodaki māyaptā Jesu tāŋo äbot tānpani yāpurārātkuŋ.

Pitata käyām ikek kubä yāpān tāgaŋkuk

* 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30: Apos 11:25; Gal 1:21

³² Pitatä komeni komeni kuṇatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpäj Anutu täṇo kudupi ämawebe uken irani ahäj yämänkaṇ penta itkuṇ. ³³ Tänpäj uken äma kubä wäpi Enas ahäj imiṇkuk. Äma uwä täṅguräj takinik tänpäj it yäpmäj äbänirän obaṇ 8 ude täreṇkuk. ³⁴ Äma u parirän Pitatä kaṇpäṇ iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmanpäṇ tägatan unita akuṇkaṇ tek ämetpäranika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuṇkuk. ³⁵ Ude täṅkaṇ kuṇarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaṇpäṇ bänepi sukurenpäṇ Ekänita biṇam täṅkuṇ.

Kumbani kubä kodak taṅkuk

³⁶ Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täṅpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoṇ.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpäj ämawebe jäwäri täṅkentäj yämik täṅkukonik. ³⁷ Tänpäkaṇ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpäj kumbuk. Kumänjirän komegup ume ärut imiṇpäṇ yot gänaṇ täṅkireki kubäken yäpmäj päro peṇkuṇ. ³⁸ Tänpäkaṇ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täṅpanitä Pita Lida komeken itak yäj nadänpäj äma yarä yäwerä kumaṇ päṅku Pitaken ahänpäj butewaki terak ṇode iwetkumän; Nintä komeken bäräṇeṇ kuna yänpäj gämagutdayäj äbäkamak yäk. ³⁹ Yäwänä Pitatä nadäj yämiṇpäṇ tuṇum tänpänkaṇ penta kuṇkuṇ. Kumaṇ päṅku Lida yotpärare ahänpäj kumbani patkuk-ken u yäṇikṇat yäpmäj äronkuṇ. Äronjirä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjinpäṇ konäm

butewaki täñjit, Tabita kodak itkañ tek mebäri mebäri bipmäñ yämik täñkuko u iwonjärenjit täñkuñ. 40 * Täñirä Pitatä peñ yäwet-pewän yäman kuñ moreñirä gukut imäpmok täñpäñ yäñapik man yäñkuk. Yäñapik man yäwän tärewäpäñ äyänutpäñ Tabita kañpäñ yäñkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpäñ Pita kañpäñä akuñ mañit itkuk. 41 Aku mañirirän Pitatä kerigän injtpäñ iwerän aku käronj itkuk. Täñpänkañ Anutu täño ämawebe-kät webe kajat-kajat yäñpewän ärowäkañ Tabita akutak ño kawut yäñ yäwetkuk. 42 Ude täñirän unitäño manbiñam Jopa yotpärare ahän parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täñ imiñkuñ. 43 * Täñpäkañ Pita uwä äma kubä tom gupipäñ imaka imaka täk täñpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni käronji bumik it täñkumänonik.

10

Anutu täño añerotä Konilias man iwetkuk

1 * Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sis-aria yotpärare uken itkañ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täñkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäñ yäwerani. 2 Konilias uwä guñ äbotken nanik upänkañ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täñ imiñpäñ iniñoret täñkuñonik. Täñpäñ Konilias uwä moneni Juda äma jäwäri täñkentäñ yämik täñkukonik. Täñkañ kadäni kadäni Anutu-ken yäñapik man yäk täñkukonik. 3 * Eruk kepma

* 9:40: Mak 5:40-41 * 9:43: Apos 10:6 * 10:1: Mat 8:5;
Apos 27:1,3 * 10:3: Apos 3:1

kubä 3'kirok bipäda täjirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋjirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk monen tuŋumka äma jäwärita yämiŋjiri gabäk täyak. Ude täŋjiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. ⁶ * Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias tenpeŋ kuŋkuk. Kuŋjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbäŋjirä Koniliastä imaka ahäŋ imiŋkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä dāpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹ Kuŋtängän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yänewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kepma bämop täjirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äronkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋjirä

* 10:6: Apos 9:43

jop dupinƙaƙɗa dāpmonken ɗode kaƙkuk; ¹¹ * Kunum aƙeƙirān imaka kubā āpuk. Āpuko uwā tek taƙi kāwuri kāwuri yentā topmāƙpāƙa pewā yāpmāƙa kome terak āpāƙirān kaƙkuk. ¹² Tāƙpāƙa tek u gānaƙa tom mebāri mebāri ba gāmok, damaƙa ba barak mebāri mebāritā irirā yabāƙkuk. ¹³ Pitatā ude yabāƙa yāwat ittāƙgān man kotāk kubā ɗode nadāƙkuk; Pita, gāk aku tom uwā dāpmaƙpāƙa naƙa!

¹⁴ * Yāƙirān Pitatā yāƙkuk; Ekāni, u nāmoinik nāƙpayāƙa! Tom u nintāƙo бага mantā nāmo nakta yājiwārani yāk. Āmatā u naƙpāƙa bānepi tāƙpā wanaƙa. Gāk mebārīna nadātan, tom udewani kubā nāmoinik nak tāyat yāk. ¹⁵ * Ude yāwānā man kotāk u āneƙi kubākāt ɗode yāƙkuk; Ude nāmo! Imaka Anututā u tāga yāƙa yāwani u gākā waki yāƙa tāga nāmo yāwen yāk. ¹⁶ Tāƙpāƙaƙa imaka ahāƙa imiƙkuko u kadāni yarākubā ude āroƙaƙa āpāk tāƙkuk. Kadāni yarākubā ude kaƙpāƙa nadāwāƙaƙa āneƙi wādāƙa yāpmāƙa kunum gānaƙa āroƙkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gānaƙa āroƙirān Pitatā imaka kaƙkuko unitāƙo mebārita nadāwātāk pāhap tāƙkuk. Nadāwātāk tāƙa irirān āma yarākubā Koniliastā peƙa yāwet-pewān ābuƙo u Saimontā yotken ahāƙpāƙa yāman umu itkaƙa gera terak ɗode yāƙkuk; Ai, Saimon wāpi kubā Pita, yot ɗo itak?

¹⁹ * Tāƙpāƙaƙa Pitawā yot medāp terak unu imaka kudupi kaƙkuko unita pen nadāwātāk tāƙa irirān Munapiktā iwetkuk; Nadātan? Yāman umu āma yarākubā gāka wāyāƙƙeƙtāƙa ābākaƙa yāk. ²⁰ Āma

* **10:11:** Apos 11:5-17

* **10:14:** Wƙp 11:1-47; Ese 4:14

* **10:15:** Mak 7:15,19

* **10:19:** Apos 11:12, 13:2

uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmonpikaŋ bätakigän penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmonpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbäkaŋ? ²² * Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän Juda ämawebe kuduptagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäŋ imiŋpäŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäŋ kuŋpäŋ gäŋa yotken teŋiri man nadätäk u yäŋirän kaŋ nadä yäŋ iwetkuk. ²³ * Ude yäŋirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpäŋ patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäŋewänä akuŋpäŋ Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. ²⁴ Kuŋtäko bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput penpäŋ kuŋkä Koniliastä yotpärareken Sisaria ahäŋkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähemiye ba noriye gägäni ätu yäŋpewän päbä kubä-kengän itsämäŋirä päŋku ahäŋ yämiŋkuŋ. ²⁵ Ahäŋ yämiŋpäŋ yot gänaŋ ärowayäŋ täŋirän kaŋpäŋä Koniliastä Pita gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkuk. ²⁶ * Ude täŋirän kaŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk. ²⁷ Man ude näwetgäwet täŋtäŋ yot gänaŋ äronpäŋ Pitatä ämawebe yot gänaŋ tokŋek irirä yabäŋkuk.

* **10:22:** Apos 10:1-2 * **10:23:** Apos 10:45, 11:12 * **10:26:**
Apos 14:13-15; Rev 19:10

28 Yabänpän yäwetkuk; Juda äma nintänjo mebärinin ñode käwep nadäk täkan; Ninä, äma guñ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäñ yänpän-nadäk täga tänañi nämo. Kädet udetä yäjiwārani yän nadäk täkamän. Täñ, Anututä dāpmonken kudän ñode näwetpäñ näwoñärenkuk; Näk äma kubäta nadäwa jirañ täga nämo täñpek, ba äma kubäta ñode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäñ yänpän-nadäk tänañi nämo. 29 Anututä ude näwoñärenkuko unita ño äbäkta nämo bitnäñkut. E, in ima mebärita yänpewä äbätat?

30 * Yäwänä Koniliastä ñode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamän ñodegän täñirän, näk yot gänañ itkañ Anutu-ken yäñapik man yän itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiñirä inamna-ken ahänkuk. 31 Ahän namiñpäñ yänkuk; Konilias, Anututä gäkño yäñapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneñ tunumka äma jäwärita yämiñiri gabäk täyak yäk. Ude täñiri gabänpän kädet unita gäripi nadän gamik täyak yäk. 32 Unita apiño ämakaye yepmañpi Jopa komeken kut yäk. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmän äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipän täñpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. 33 Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräñej gäk gämagutta äma ätu peñ yäwetpewa kuñkuñ. Täñpäkañ gäk ño äbäkta nämo bitnäñkuno unita bänep täga nadän gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni inamiken kwawak itkamän ño

* 10:30: Apos 3:1, 1:10

yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yänahänjkuk

34-35 * * Täñpäñ Pitatä man ñode yäput penpäñ yänjkuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadänjirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadänjirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämoïnik, äma Anutu iniñ oretpäñ kädet siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak. 36 * E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahänjkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäñ niwoñärek täñjkuk. Jesu Kristo u ämawebe kudup-tagänta Ekäni it yämik täyak.

37 * Täñpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahänjkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yänahänjpäñ yäwet täñjkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput penjkuk. 38 * Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñjirän äyänutpäñ äyänutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatkuk. Täñpäñ Anututä itkentäñ imiñjirän äma Satantä täñpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpän tägawäpäñ yepmak täñjkukonik. 39 Täñjirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yänjpäñ-täk täñjkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäñ.

* 10:34-35: 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6

* 10:34-35: Jon 9:31

* 10:36: Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14

* 10:37: Mat 4:12-17

* 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-20

Täntän kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ⁴⁰ * Utpewä kumbuko upänkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuk. Yäpmäñ päñaku tenpäñ äneñi kwawak pewän ahänkuk yäk. ⁴¹ * Tänpäkañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yänahäktä intäjukun iwoyänppäñ nipmañpani nin-kengän ahän nimik täñkuk yäk. Täñirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yänppän-nadäk täk täñkumäñonik. ⁴² * Tänpäkañ ämawebe wäpi biñam yänahänppäñ yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäñ danikta iwoyänkuko u näk yän niwetkuk. ⁴³ * In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpen kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api pen yämek, profet kuduptä yänahänkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

⁴⁴ * Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuño uterak äpuk. ⁴⁵⁻⁴⁶ * Äpäñirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta inin oretkuñ. Ude täñirä yabänppän äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk tänpän kerä inppän yänkuñ; U kawut!

* **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6

yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guṅ ämawebe ṅonita kireṅ yämitak yäk. Apiṅo kaṅpāṅ nadākamāṅ, Munapik u Juda äma nintagän nāmo yäk. ⁴⁷ * Ude yāṅirä Pitatä yāṅkuk; Äbot ṅo, nintä yāpumāṅo udegän, Munapik yāpmāṅkaṅ. Unita äbot ṅo ume ärut yāmikta netätä tāga ninin bitnäwek? Nāmoinik! ⁴⁸ * Ude yāwänkaṅ ämawebe u Jesu Kristo wāpi terak ärut yāmiṅkuṅ. Ärut yāmākaṅ ämawebe unitä Pita iwetkuṅ; Ninkät ätu it nipmaṅkaṅ kaṅ ku yāṅ iwerāwä udegän tāṅkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yāṅahāṅkuk

¹ Tāṅpāṅ aposoro-kät äbot tāṅpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiṅam ṅode nadāṅkuṅ; Ämawebe guṅ äbotken naniktä Anutu tāṅo man nadāṅpāṅ bänepi-ken iyap taṅkuṅ yāṅ nadāṅkuṅ. ²⁻³ * Ude nadāṅkuṅo unita Pitatä Jerusalem yotpārare äyāṅutpeṅ äronjirän Juda nanik äbot tāṅpani äma ätutä nadāwä nāmo tārewāpāṅ man taṅi ṅode iwetkuṅ; Gäk imata Moses tāṅo бага man irepmitpāṅ äma gupi moräk nāmo madāwani, guṅ äbotken nanik unitāṅo yot gānaṅ äronkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok naṅkuṅ? U siwoṅi nāmo! ⁴ Yāwāwä Pitatä imaka ahāṅkuko unitāṅo manbiṅam mebäri-ken umunitä yāṅ yāpmāṅ kuṅtāṅgän ṅode yāwetkuk; ⁵ * Näk Jopa yotpārare-ken yāṅapik man yāṅ yāpmāṅ kuṅjira Ekānitä nadäk-nadākna-ken pewän ahāṅjirä ṅode

* **10:47:** Apos 8:36 * **10:48:** Apos 2:38 * **11:2-3:** Apos 10:28;
Gal 2:12 * **11:5:** Apos 10:9-48

kaŋkut yäk. Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak dubina-ken äpäŋirän kaŋkut. ⁶ Äpäŋirän ket täŋpäŋ yabäŋkut; Tek u gänaŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. ⁷ Ude yabäŋ yäwat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadäŋkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!

⁸ Man ude nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä wanen. Tom ude-wani kubä nämoinik nak täyat yäŋ iwetkut. ⁹ Ude yäwawä man kotäk kunum gänaŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. ¹⁰ Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ namiŋkuko u kadäni yarakubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yarakubä u kaŋpäŋ nadäwakaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹¹ Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yarakubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahäŋkuŋ. ¹² * Ahäŋirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yäŋ näwetkuk. Ude näwerirän not-niye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumäŋ. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; ¹³ Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahäŋ namiŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yäŋikŋat yäpmäŋ kaŋ äbut. ¹⁴ * Äma

* 11:12: Apos 10:23,45 * 11:14: Apos 16:31

unitä man täwerirän ket nadänpän Ekänita biñam kañ täñput, gäkña ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Añerotä man ude iwetkuk. ¹⁵ * Eruk, näk Anutu täño manbiñam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äronkuk. ¹⁶ * Täñjirän näkä u kañpäñ Ekänitä man ñode yänjkuko u juku piñkut; Jontä umegän ärut tamiñkuk. Upänkañ inä Munapikpäñ api uwäktän tamet yän yänjkuk. ¹⁷ Täñpäkañ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imiñitna iron pähap täñ nimiñkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täñ yämiñjirän näk ñodewanitä imata Anutu iniñ bitnäwam?

¹⁸ * Pitatä manbiñam ude yäwerän nadänpän bänepi kwitawäpäñ Anutu iniñ oretpäñ ñode yänkuñ; Wäral yäk. Anutuwä guñ äbottä bänepi sukurenpäñ irit kehäromita biñam täkta yäñtären yämik täyak yän yänkuñ.

Jesu täño manbiñam Antiok ahäj patkuk

¹⁹ * Täñpäkañ Stiven kumän-kumän utkuño uterak äma ätutä äbot täñpani mäyap däpmän yäwat kireñjirä Juda kome penpäñ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuñtäñpä kuñkuñ. Kuñtäñpä kuñkuño uwä Ekäni täño manbiñam Juda ämawebegän yänahänpäñ yäwettän kuñkuñ. Äma ätu nämo yäwet täñkuñonik. ²⁰ Upänkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yäwani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yänpäñ-nadäk täñpäñ Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam

* **11:15:** Apos 2:4 * **11:16:** Apos 1:5 * **11:18:** Apos 13:48,
14:27 * **11:19:** Apos 8:1-4

yänahänpän yäwetkuḅ. ²¹ * Ude tänjirä Ekänitä kehäromi yämiñirän yäwerä guḅ äbotken nanik ämawebe u nadänpän mäyaptä bänepi sukurenpän Ekänita biḅam täḅkuḅ. ²² * Täḅpäkaḅ unitäḅo manbiḅam nadänpän äbot täḅpani Jerusalem itkuḅo unitä Banabas peḅ iwet-pewä Antiok kuḅkuk.

²³ * Pänku Antiok ahänpän Anutu täḅo iron u kaḅpän oretoret pähap täḅpän bänepi täḅpidäm taḅ yämiñpän ḅode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpän iñit-inik täḅpän kaḅ irut yän yäwetkuk.

²⁴ * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nikek. Täḅpäkaḅ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biḅam täḅkuḅ.

²⁵ * Eruk ätu nanak itpänä Banabastä Sol kaḅ-ahäwa yänkaḅ Tasus yotpärare-ken kuḅkuk. ²⁶ * Pänku kaḅ-ahänpän imaguränkaḅ Antiok äbumän. Äbänpän äbot täḅpani bämopi-ken obaḅ kubä ude itkaḅ äma bumta Ekäni täḅo manbiḅam yäwetpän yäwoḅärek täḅkumän. Antiok uken ämatä Jesu täḅo äbot täḅpanita wäpi Kristen* yän mämaram yäwetkuḅ.

Äbot täḅpanitä täḅkentäk moneḅ pewä kuḅkuḅ

²⁷ * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuḅkuḅ. ²⁸ * Profet kuḅkuḅo uken

* 11:21: Apos 2:41 * 11:22: Apos 4:36 * 11:23: Apos 13:43
 * 11:24: Apos 2:41, 6:5 * 11:25: Apos 9:30 * 11:26: 1Pi 4:16
 * 11:26: Kristen täḅo mehäri uwä Kristo täḅo tawaḅken nanik
 * 11:27: Apos 13:1, 15:32 * 11:28: Apos 21:10

nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peñ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayän täñkuko unita jukuman yänjuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahänjuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänjirän nadänkañ äbot täñpani kubäkubätä monen pat yämiñkuko udegän yäpmän daninpäñ Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäntärenkuñ. ³⁰ * Yäntärenpäñ monen peñkuño u Banabas kenta Solta yämäkañ yäpmän päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

12

Herottä äbot täñpanita iwan täñ yämiñjuk

¹ Kadäni uken Herot Judia kome täño intäjukun äma ude itkañ äbot täñpani ätu komi yäma yänkañ yepmäñit päñku komi yot gänañ yepmañjuk. ² Uwä ñode; Unitä yäwänkañ Jems, Jon täño noripak päiptä madänpewä kumbuk. ³ * Ude täñjära Juda ämawebetä kädet Herottä täñkuko unita gäripi nadäwäpäñ Pita imaka, komi yotken tewa yänkañ yäwänpäñ injtkuñ. Uwä Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täñjuk.

⁴ Eruk, Pita injtpän komi yotken tenpäñ komi äma 16 ude yäwerän watä it täñkuñonik. Täñpakañ Herottä ñode nadänjuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe injamiken manken api tewet yän nadänjuk. ⁵ * Ude nadänjukko unita Pita

* 11:30: Apos 12:25 * 12:3: Apos 4:3 * 12:5: Jem 5:16

komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuḡ. Tänpäkaḡ äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täḡkentäḡ imikta Anutu-ken wari wari yäḡapik man yäk täḡkuḡonik.

Aḡero kubätä Pita täḡkentäḡ imiḡkuk

⁶ * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yäḡkuko u keräp täḡkuk. Kwep yäḡ yäḡkaḡ bi-pani Pita komi yot gänaḡ yen kehäromitä kerikuroḡi topmäḡpäḡ tewä komi äma yarä bämopi-ken däpmon pat itkuk. Tänpäkaḡ komi äma ätu komi yot täḡo yämabam unita watäni itkuḡ. ⁷ Täḡjirän pit kubägän Ekäni täḡo aḡero kubätä komi yot gänaḡ ugän ahäḡkuk. Ahäḡjirän peḡyäḡekitä komi yot gänaḡ u peḡyäḡeḡpäḡ patkuk. Täḡpäḡ aḡero unitä Pita inḡit täḡpewän akwänpäḡ iwetkuk; Gäk bäräḡeḡ aku! yäk. Ude yäḡjirän yen kehäromi yarä Pita kerikuroḡi topuḡo u pitpäḡ maḡkumän. ⁸ Täḡjirän aḡerotä Pita iwetkuk; Päḡaku tek täḡpäḡ kuroḡka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täḡkuk. Täḡpänä aḡerotä yäḡkuk; Mänit tekka u täḡpäḡ näk näwat yäk. ⁹ Ude yäḡpeḡ kuḡjirän Pita komi yot u peḡpeḡ iwatkuk. Aḡerotä bureni ude täḡkentäḡ namitak yäḡ nämo nadäḡkuk, däpmonken käwep täyat yäḡ nadäḡkukopäḡ bureni ahäḡ imiḡkuk. ¹⁰ * Eruk kumaḡ päḡku komi äma äbot yarä watä itkuḡo u äbot kubä yärepmitpäḡ äneḡi äbot kubä yärepmitpeḡ kuḡjirän komi yot täḡo yäma taḡi dätpäḡ äpämäḡ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpämäḡ yäman umu kuḡkumän. Kuḡtäḡgän kädet miḡin aḡerotä Pita pit kubägän teḡpeḡ kuḡkuk.

* 12:6: Apos 5:23 * 12:10: Apos 5:19

11 Täñjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuñ. Täñpäñ yänkuk; Eruk, bureniğän nadätat yäk. Ekänitä aņeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keriken nanik ba Juda ämawebe täño kokwawak keriken nanikpäñ nämagutak yäk. 12 * Ude nadänkañ kumañ päñku Jon wäpi kubä Mak unitäño miñi wäpi Maria unitä yotken ahänjuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täñpäñ Anutu-ken yänapik man yän itkuñ. 13 Ude yän irirä Pitatä päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täñpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayän kuñkuk. 14 Kuñpäñ Pita täño kotäk nadänpäñ bänepi-ken oretoret pähap nadänpäñ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneñi äyänutpeñ yot gänañ unu kuñpäñ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. 15 * Ude yäwänä iwetkuñ; Täñguñ täñpäñ ba yäyan yäk. Ude yäwäkañ ehuranigän yänkuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yänkuñ; Ude nämo, Pita täño aņeronitä käwep itak yäk.

16 Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täñjirän eruk päñku yäma dätpäñ Pita ini kañpäñ kikñutpäñ yänpäñ-nadäk täñ irirä Pitatä yäniñ bitnäñpäñ ketwära täñyärenjuk.

17 * Ude täñkañ Ekänitä komi yotken nanikpäñ imagut yäpmäñ äbäko unitäño manbiñam yäwetkuk. Täñpäñ ñode yäwetgän täñkuk; In kuñkañ Jems-kät äbot täñpani ätu manbiñam ño kañ yäwerut. Ude yäwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi kädä kuñjuk.

* 12:12: Apos 12:25, 15:37 * 12:15: Apos 26:24; Mat 18:10

* 12:17: Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40

18 * Tänpäkan kome yänjirän komi äma Pitata watä itkuño u Pitata ijiwä wawäkan dekaken paorak yän yänkan nadawätäk pähap tänpän manbiñam Herot iwetkuñ. 19 Iwerä nadänpän Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkñepän kawut! Yäweränkan päñku wäyäkñentän kuñarä wankuñ. Tänpäwä komi äma Pitata watä itkuño u manken yepmanpäñ däpmän-pewän kumäkta yänkuk. Ude täñkan ittängän Herot Judia kome peñpeñ päñku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

20 * Päñku uken itkan Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadän yäpmän kuñatpäñ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага peñ nimek yän nadänkuñ. Ude täñpeko uwä ketem deken nanikpäñ api yäpne yän yänpän Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä tänpän yänpän-yäpätägawäkan bänep kubägän äneñi täkta uken kuñkuñ. Pengän päñku Herot täño yot pähap unitäño watä ämani wäpi Blastus u ahän imiñpäñ ukät man yänpän-nadänirä Blastustä Herot inamiken yänkentän yämekta yänkehärom tañkuk. Ude tänpän Herot-kät man yäkta kadäni peñkuñ.

21 Eruk kadäni peñkuñ-ken Herottä intäjukun äma täño tek tänpän man yäwera yänkanä intäjukun ämatä mañitpäñ man yäwani-ken kuñkuk. Uken kuñkan man mebäri mebäri yäwetkuk. 22 Yänjirän nadänpän ämawebe päke unitä gera terak ñode yänkuñ; Anutu kubä täño meni jinom yäk. U äma täño nämo yän yänkuñ. 23* Ude yänjirä Herottä man

* 12:18: Apos 5:22-24 * 12:20: 1Kin 5:11; Ese 27:17 * 12:23: Dan 5:20

u nadänpäj Anutu ärowani bureni täño wäpi bijam yäpmäj akukta bitnäñkuk. Ude täñjirän uterakgän Ekäni täño aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj imiñjirän yamuntä nañ äreyänpewä kumbuk.

24 * Täñpäkañ Ekäni täño manbijam kehärom tañpäj komeni komeni ahäj patkuk. 25 * Ahäj parirän Banabas kenta Sol täñkentäk moneñ Judia äbot täñpanita Jerusalem yäpmäj kuñkumäno u yämän tärewäpäj äyäjutpeñ Antiok kuda yänkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñkuñ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuñ

1 * Täñpäj äbot täñpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoñärek täkta itkuñ. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäj iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. 2 * Eruk, kepma kubäta äbot täñpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpäj nakta jop itkuñ. Ude täñj irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäj yämiñkuro u täkta iwoyänpäj yepmañpä yäpmäj kañ kun yäk. 3 * Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yäñapik man yäñpäj kerä yarä uterak peñpäj yepmañpä yäpmäj kuñkumän.

* 12:24: Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 * 12:25: Apos 11:29-30;

Apos 12:12, 15:37 * 13:1: Apos 11:27 * 13:2: Apos 9:15

* 13:3: Apos 6:6

Saiprus kome manbijam yājahānkumān

⁴ * Eruk Kudupi Munapiktā Banabas kenta Sol peṅ yāwet-pewān Selusia komeken kuṅkumān. U naniktā gāpe terak āronpeṅ gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri kubā wāpi Saiprus uken kuṅkuṅ.

⁵ * Kuṅtāngān Saiprus tāṅo yotpārare kubā wāpi Salamis u ahāṅpāṅ Juda tāṅo kābeyā yot gānaṅ āronpāṅ Anutu tāṅo manbijam yājahāṅpāṅ yāwetkumān. Jon-Mak imaka, bok tāṅkentāṅpāṅ yāwetkuṅ.

⁶ Ude tāṅkaṅ Saiprus kome u gānaṅ manbijam yājahāṅpāṅ yāwettāṅ kuṅtāngān yotpārare kubā wāpi Pafos u ahāṅkumān. Uken Juda āma kubā wāpi Bajesu uwā uken itkuk. Āma uwā profet jopi, kāren kāwani. Grik man terak wāpi Elimas yāṅ iwetkuṅ. ⁷ Elimas u kome unitāṅo intājukun āma wāpi Segius-Paulus unitāṅo tāṅkentāk kubā. Tāṅpākaṅ Segius-Paulus uwā āma nadāk-nadāk ikek. U Anutu tāṅo manbijam nadāwa yāṅpāṅ Banabas kenta Solta yāṅpewān ābumān. ⁸ * Tāṅpākaṅ āma kāren kāwani unitā Banabas kenta Sol tāṅo epān u ura yāṅkaṅ tāk tāṅkuk. Tāṅpāṅ intājukun āmani Segius-Paulus unitā Jesuta nadākinik tāṅpek yāṅpāṅ Segius ude tāṅpeno! yāṅ iwet tāṅkuk. ⁹ Ude tāṅkuko upāṅkaṅ Kudupi Munapiktā Sol wāpi kubā Pol u uwāk tāṅpāṅ irirān Elimas dapun taṅi kaṅpāṅ iwetkuk; ¹⁰ Gāk Satan tāṅo nanaki! yāk. Gāk kādet siwoṅi tāṅo iwan. Tāṅyākṅarani kādet ba nadāk wakiwaki gākken tokṅeṅ patak yāk. Ekāni tāṅo kādet siwoṅi u tāṅpi wanayāṅ tāk tāyan! ¹¹ *

* 13:4: Apos 15:39 * 13:5: Apos 12:12, 13:13 * 13:8: 2Ti 3:8 * 13:11: Apos 9:8

Eruk, nadätan? Apiŋo Ekänitä gurirän dapunka wawayäŋ yäk. Dapunka wawänkaŋ kadäni kəroni bumik edap dapuri nämo kaŋkaŋ api it yäpmäŋ kwen!

Poltä ude yänirän uterakgän gubamtä-yän dapuri-ken uwäk täŋpewän dapuri bipmäŋ utkuk. Täŋpänkaŋ Elimastä äma yepmäŋirapän kädət näwoŋärewut yänkaŋ puŋ ijiŋtäŋ kuŋatkuk. ¹² Täŋirän intäjukun äma unitä u kaŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam nadänkuko u nadäwän inide kubä täŋpänpäŋ Ekänita nadäkinik täŋkuk.

Saiprus peŋpeŋ kome kubäken kuŋkumän

¹³ * Eruk, Polkät äma ätu penta kuŋatkuŋo Pafos kome peŋpeŋ gäpe terak äronpeŋ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuŋkuŋ. Kuŋirä Jon-Mak yepmanpeŋ äneŋi Jerusalem kuŋkuk. ¹⁴ Täŋirän ätu u Pega yotpärare peŋpeŋ ini kuroŋ kuŋtäŋgän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahänkuŋ. Ahänpäŋ Sabat kadäni-ken Juda täŋo kəbeyä yot gänaŋ äro maŋitkuŋ. ¹⁵ * Äro maŋirirä Juda täŋo äma ekäni ekäni yot gänaŋ itkuŋo unitä Moses täŋo Baga man kudän täwani, ba profet biani täŋo man u daniŋ paotpäŋ Polkät Banabas u ŋode yäwet yabänkuŋ; Ektä ämawebe bänepi täŋkehärom takta man kubä yähta nadänpäŋä täga yänahädayän yäk.

¹⁶ * Yäwäwä Poltä akuŋpäŋ yänuruk-uruk yäneŋo yänpäŋ ketwära täŋyärenkuk. Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäput peŋpäŋ yänkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täŋ

* **13:13:** Apos 13:5, 15:38 * **13:15:** Apos 15:21 * **13:16:** Apos 12:17

imiñpäŋ gämori-ken kuŋarani in ket nadäwut!
 17 * Isrel äbot täŋo Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpäŋ inita biŋam yäpmäŋ daninŋkuk. Yäpmäŋ daninŋpäŋ yepmanŋpän iniken komeni peŋpeŋ päŋku Isip kome itkuŋ-ken uken täŋpewän äbot pähap ahän patkuk. Täŋpäkaŋ mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yäŋ-yäŋŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. 18 * Täŋkaŋ obaŋ 40 ude kome jopi-ken ittäŋ kuŋatkuŋ-ken uken mani nämo iwatkuŋo upäŋkaŋ yabäŋ koreŋkuk. 19 * Eruk Kenan kome yäniŋ kirewayäŋ täŋkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täŋpän waŋkuŋ. Täŋpän wawäpäŋ kome u Isrel ämawebeta yäniŋ kirewänpäŋ unitä koreŋpäŋ itkuŋ. 20 * Imaka ahänkuko u kuduŋtagän obaŋ 450 u gänaŋ ahän yäpmäŋ kuŋkuŋ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäŋpäŋ irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpäŋ yepmak täntäŋ kuŋirän Samuel, profet ude itta ahänkuk. 21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuŋ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuk. Sol uwä Kis täŋo nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ Soltä Isrel ämawebeta yabäŋ yäwat epän täŋ yämiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ 40 ude täreŋkuk. 22 * Täreŋjirän Anututä Sol u yänjihatpäŋ komenita Devitpäŋ intäjukun äma itta teŋkuk. Teŋpäŋ Devitta yänpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk Jesi täŋo

* 13:17: Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * 13:18: Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20
 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20

nanaki Devit u kanpän gäripi nadänpän bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkno man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ²³ * Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täno äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keriken nanik api yämagurek yän yänkuk. Uwä wäpi Jesu.

²⁴ * Tänpäkan Jesu epäni nämo yäput penpän täntän kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbinjam yänhänpän node yäwettän kuñkuk; In bänepjin sukurenpän irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon täjirä ume ärut tamayän yän yäwettän kuñkuk. ²⁵ * Eruk Jon epän tänkuko u tärewayän keräp tanjirän ämawebe node yäwet yabänkuk; Intä näka netä yän nadäk täkan? Näk äma intä itsämäk täkan, Kristo u nämo yäk. Upänkan kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yän yäwetkuk.

²⁶ * Poltä ude yänpän yänkuk; Notnaye Abraham täno äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopän Anutu nadän iminpän gämori-ken kuñat täkan, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpän inita binjam yäpmäk-yäpmäk unitäno manbinjam u nin bämopnin-ken ahätak no! ²⁷ * Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täno mebäri nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täno manbinjam Sabat kadäni-ken daninpän nadäk täñ yäpmän äbäk täñkuño unitäno mebäri nämo nadäwä tärenkuñ.

* **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Apos 13:16 * **13:27:** Jon 16:3; Apos 3:17

Nämo nadäwä tärenkuŋo upänkaŋ Jesu utta man yänjirä manbiŋam biani u bureni ahänkuk. ²⁸* Äma uken goret kubä nämo kaŋkaŋ manken tenpän utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuŋ.

²⁹* Imaka bian profettä Jesu ude api täŋ iminen yän yäwani u kudup täŋ iminkuŋ. Täŋpän päya kwakäp terak nanik ketären yäpmän päpä awaŋ gänaŋ penkuŋ. ³⁰* Awaŋ gänaŋ penkuŋo upänkaŋ Anututä äneŋi awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmän päŋaku tewän kodak taŋkuk. ³¹* Täŋpäkaŋ u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumāŋirän ukät Galili kome penpen Jerusalem penta kuŋkuŋo unitä kak täŋkuŋ. Äma unitä apiŋo Jesu täŋo manbiŋam Juda äbotken yänahäntän kuŋat täkaŋ. ³²* Täŋ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yäminkuko unitäŋo Manbiŋam Täga yänahän itkamän ŋo. ³³ Täŋpäkaŋ yänkehäromtak man u bureni ahänkuk. Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmän päŋaku tewän kodak taŋkuko unita äbekniye oraniye täŋo äbot ninken unitäŋo bureni ahän nimitak. Täŋpän manbiŋam ude-wanigän Sam 2-ken itak. Uwä ŋode;

Gäk nanakna. Apiŋo bäyaŋpäŋ gepmaŋtat. Sam 2:7

³⁴ Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmän päŋaku tenkuko u äneŋi awaŋ gänaŋ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yänkuko ude;

* **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:** Apos 2:24 * **13:31:** Apos 1:3,8 * **13:32:** Apos 13:23

Imaka täga Devitta biñam peñ imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñira kehäromigän api ahäñ pärek yäk. *Ais 55:3*

35 * Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek. *Sam 16:10*

36 * Notnaye, man biani u bureni ahäñirän käkamäj. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñkuk. Täñkukopäj mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañkuk. 37 Täñ, äma Anututä awañ gänañ nanik yäwän kikiñutkuko u komegup nämo parañkuk. 38-39 * * Ude yäñpäñ Poltä ñode yäwetgän täñkuk; Unita notnaye in ket nadäneñ; Äma kumbuko uwä intäño momi täga peñ tamek. Manbiñam unitagän täwetkamäj ño. Moses täño бага mantä momijin täño topmäk-topmäk u pit tamiñpäñ siwoñi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämoinik. Täñ, ämawebe Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayäj täño u kuduptagän Jesutä momini bureni api peñ yämek. 40 Unita in juku peñpäñ ket nadäwut! Profettä man bian yäñkuño unitä intä terak ärowekta. Man ñode yäñkuño u;

41 *In yäñärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täñpäñ kañ wañ morewut!*

* 13:35: Apos 2:27 * 13:36: Apos 2:29 * 13:38-39: Apos 10:43 * 13:38-39: Rom 10:4

In irirä näkä imaka kudupi kubä tänpayän täyat unita nadäwä inide kubä api täneŋ. Tänpäkaŋ ämatä unitäŋo manbiŋam täwerirä nadänkaŋ bureni yän nämo api nadäneŋ. Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiŋam u yänahän paotpänä Banabas-kät käbeyä yot peŋpeŋ yäman äpämaŋ kudayän täŋirän ämawebe päke unitä yäwetkuŋ; Man niwet ahäkamän unitäŋo moräki äneŋi Sabat kadäni kubäta äbänkaŋ kaŋ niwerun yäk. ⁴³ * Ude yäweräkaŋ äpämaŋ kuŋkumän. Täŋirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täŋo бага man iwarani guŋ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täŋkuŋ. Yäwarän täŋirä bänep nadäk-nadäki täŋkwawa tawänpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip u iwarän tänpän unitäŋo iron terak kaŋ kuŋarut yän man kwini terak peŋ yäwetkumän.

⁴⁴ Eruk äneŋi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täŋo manbiŋam yänahänirän nadänayän äbuŋ. ⁴⁵ * Tänpäkaŋ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäŋ kokwawak nadänpäŋ Pol yänärok iwetpäŋ jopman pähap yäyak! yän yäwetkuŋ. ⁴⁶ * Ude yänirä Pol kenta Banabas ehutpäŋ man ŋode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täŋo man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yän nimani. Upänkaŋ in man ŋonita mäde ut imikaŋ uwä injin-tägän ŋode bumik yäkaŋ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biŋam nämo täkamän. In ude yäkaŋ unita nek inta mäde ut

* 13:43: Apos 11:23, 14:22 * 13:45: Apos 14:2 * 13:46: Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

tamiŋpāŋ ämawebe guŋ äbotken pāŋku Ekāni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ api yāwetde yäk. ⁴⁷ Ekānitā ŋode peŋ niwetkuk;

*Näkä täŋpewa in guŋ äbot tāŋo peŋyāŋek ude itkaŋ
ämawebe komeni komeni u täŋkentāŋ yāmiŋirā
nākŋata biŋam api yāpmāŋ morewet yäk. Ais
49:6*

⁴⁸ * Eruk, ämawebe guŋ äbotken nanik itkuŋo unitä man u nadāŋpāŋ bānep oretoret pāhap nadāŋpāŋ Ekāni tāŋo manbiŋamta gāripi-inik nadāŋkuŋ. Täŋpāŋ ämawebe mäyaptä manbiŋam unita nadāwä bureni täŋkuŋ. Ämawebe Anututä irit kehāromi yāpmäkta biŋam iwoyāwani unitägān nadākinik täŋkuŋ.

⁴⁹ Täŋpākaŋ Ekāni tāŋo mantä kome u gānaŋ kumān kuŋat moreŋkuk. ⁵⁰ * Ude täŋirān Juda tāŋo ekāni ekānitä Anutu nadāŋ imani webe wāpi biŋam ikek ätukāt yotpārare unitāŋo äma ekāni ätu man yāput-yāwerirā Pol kenta Banabasta kokwawak nadāŋpāŋ waki täŋ yāmiŋpāŋ kome uken nanik yāwat kireŋpewä kuŋkumān. ⁵¹ * Ude täŋirā yarä u kugun kuroŋi terak nanik dāpmāŋ äreyāŋpewān maŋpākaŋ yotpārare u mäde ut imiŋpāŋ Aikoniam yotpārare-ken kuŋkumān. ⁵² Täŋpākaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadākinik täŋ imani u bānepi täŋpidām taŋirān bānep oretoret pāhap nadāŋtāŋ kuŋatkuŋ.

* **13:48:** Apos 11:18 * **13:50:** Apos 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yäŋahänkumän

¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpän Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äronkumän. Äronpän Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yäŋahänpän yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. ² * Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäktä bitnäc-inik täŋpän ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. ³ * Ude täŋ yämiŋkuŋo upänkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpän ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yäŋahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. ⁴ Täŋpakaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-wenpän ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

⁵ * Ude täŋpän itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpän mobätä kumän-kumän däpmäkta yänpän-nadänkuŋ. ⁶ * Ude täŋirä biŋam nadänpän Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. ⁷ Uken kuŋpän Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yäŋahänkumän

* **14:2:** Apos 13:45 * **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4

* **14:5:** Apos 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6:** Mat 10:23

8 * Lистра yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. 9 * Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku penpäŋ nadäŋ itkuk. Nadäŋ irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganäŋi yäŋ nadäŋpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk. 10 Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yäŋkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk. 11 * Poltä kudän kudupi ude täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yäŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäŋ Pol uwä man yäŋahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yäŋ iwetkuŋ.

13 Täŋpakaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayäŋ nadäŋkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäŋ omäk meranta täŋpani mäyap yäpmäŋ äbuk. 14 Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ bärom täŋpäŋ iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpäŋ bäräneŋ täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäŋ yäwetkumän; 15 * In imata ude tänayäŋ yäŋkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu

* 14:8: Jon 9:1; Apos 3:2 * 14:9: Apos 3:4; Mat 9:28 * 14:11: Apos 28:6 * 14:15: Apos 10:26; Sam 146:6

jopi-jopi mäde ut yämiñpäñ Anutu Bureni irit ikek u iniñ oretneñta Manbiñam Täga täwetkamäk ño. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuñ. ¹⁶ * It yäpmäñ äbuño kadäni uken äma äbori äbori yabäñ äwaräkuk täñirän kädet mebäri mebäri pewä ahänkuñ. ¹⁷ * Upänkañ Anututä mebärini nadäneñta not täñ tamiñirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahän tamiñirän ketemtä ahän bumbum täñirä nañ oretoret pähap täñ it täkañ yäk. ¹⁸ Eruk manbiñam ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkumäno upänkañ ehutpäñ ärawa täñ yämikta nadänkuñ.

Pol mobätä utkuñ

¹⁹ * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbäñpäñ Listra ämawebe peñ yäwetkuñ. Peñ yäwettäko Polta iwan täñpäñ mobätä utkañ kerigän inñitpäñ wädäñ yäpmäñ päñku kumäñtak yäñ yänkañ yotpärare gägäni-ken teñkuñ. ²⁰ Tewä parirän äbot täñpani ätutä äbä it gwäjiñpäñ kañ irirä nadäwän tägawäpäñ akumañ yotpärare-ken äneñi äronkuk. Eruk patkuko yäñewänä Banabas-kät kome u peñpeñ Depe yotpärare-ken kuñkumän.

²¹ * Depe kome uken Manbiñam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biñam täñkuñ. Ude täñpäñ äyähutpeñ kädet kuñkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneñi äbumän.

²² * Äbä yotpärare tañi ba täpuri uken Jesuta

* **14:16:** Apos 17:30 * **14:17:** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19:**
 Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21:** Mat 28:19 * **14:22:**
 Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3

nadäkinik tänpäni bänepi tänpidäm taŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäŋ kuŋkumän. Tänpäŋ man ɲode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik tänpäni nin komi bäräpi mebäri mebäri nadäŋkaŋ kuŋatnayäŋ takamäŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api äpmone yäŋ yäwetkumän. ²³ * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare u nanik ämawebe äbot tänpäni watä it yämikta watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkumän. Tänpäŋ Ekäni nadäŋ imikinik täŋkuŋo uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkaŋ yäŋapik man yäŋ itkumän.

²⁴ Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahäŋkumän. ²⁵ Eruk Pega yotpärare-ken äronpäŋ ämawebe u nanik Ekäni täŋo manbiŋam yäwetkumän. Yäwetkaŋ äneŋi yotpärare u peŋpeŋ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän. ²⁶ * Kome uken gäpe terak äronpeŋ kumaŋ Antiok yotpärare-ken ahäŋpäŋ epäni u täŋ-täreŋkumän. Kome ukenä äbot tänpänitä bian äma yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän Ekäni täŋo orakorakitä watä it yämekta Anutu kerä terak yepmaŋkaŋ epän man yäwet-pewä kuŋkumän. ²⁷ * Eruk Antiok ahäŋpäŋ äbot tänpäni kubä-kengän yepmaŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ yämiŋjirän epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. Ba Anututä guŋ ämawebeta kädet täwit yämiŋjirän nadäkinik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkumän.

* **14:23:** Apos 13:3 * **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18

28 Ude tãŋkaŋ ämawebe äbot tãŋpani ukät kadäni käronji bumik itkuŋ.

15

Jerusalem käbeyä kubä tãŋkuŋ

¹* Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpäŋ Antiok nanik äbot tãŋpani ŋode yäwetkuŋ; In Moses tãŋo man buramiŋpäŋ guŋjin moräk nämo madãŋpäŋä Ekänita biŋam täga nämo api täneŋ yãŋ yãŋkuŋ. ²* Ude yãŋirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoŋi nämo tãŋpãpäŋ Judia äma ukät man wärät-wärät tãŋpãŋ man kowat yäwän tãŋkuŋ. Ude tãŋirä äbot tãŋpani ämawebetä man ŋode topuŋ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik tãŋpani ätu yäwetpena pãŋku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ŋo kaŋ yãŋpãŋ yãpä-siwonj tawut yäk.

³ Man ude topmãŋpãŋä Antiok äbot tãŋpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyãŋkuŋo u yepmaŋpä kuŋkuŋ. Kumaŋ pãŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpãŋ kome u nanik äbot tãŋpani manbiŋam ŋode yäwettãŋ kuŋkuŋ; Äma guŋ äbotken nanik mäyaptä Anutu tãŋo man nadãŋpãŋ Anututa biŋam tãŋkuŋ. Ude yäwerirä nadãŋpãŋ bãnepitä oretoret pähap nadãŋkuŋ. ⁴* Eruk manbiŋam u yãŋahãŋtãŋ kumaŋ Jerusalem ahãŋkuŋ. Jerusalem ahãŋirä aposoro, äbot tãŋpani tãŋo ekäni ekäni ba äbot tãŋpani ämawebe ini imaka, penta yãniŋ oretkuŋ. Yãniŋ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä tãŋkentãŋ yãmiŋjirãŋ

* 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Apos 11:30; Gal 2:1 * 15:4: Apos 14:27

guŋ äbot ämawebe-ken epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. ⁵ Ude yäwerirän äbot täŋpani ätu Parisi äma itkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneo uyaku nadäna siwoŋi täŋpek. Äma uwä yäweräkaŋ Moses täŋo бага man bok kaŋ buramiwut yäk.

⁶ Parisi ämatä man ude yänirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä täŋpän man yän-ket utnayan täŋkuŋ. ⁷ * Man u ket utnayan yänkaŋ man epän pähap täŋkuŋ. Yäwä täreŋirän Pitatä akuŋpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpän nepmaŋkuko u nadäkaŋ. U nähä guŋ äbotken Manbiŋam Täga yänahänpän yäwerira Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyänpän nepmaŋkuk. ⁸* Anutu, ämawebe kudup-tagän bänepi-ken yabänpän-nadäk täyak unitä guŋ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta ninin kireŋkuko udegän yäniŋ kireŋkuk. Ude täŋirän kaŋpän ŋode nadänkumän; Anututä ämawebe u inita biŋam yäpmän danitak yäk. ⁹* U ninta kädet kubä niwoŋärenkaŋ guŋ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoŋärenkuk. Nämoinik! U nadäkinik täŋ imiŋirä bänepi ärut yäpän tägawäpän yepmaŋkuk.

¹⁰* Unita in imata Anutu täŋo täktäki irepmitpän tänayän täkaŋ? In бага man täŋo bäräpi u notniye guŋ äbotken nanikta nämo kotaŋ yämineŋ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaŋkumän yäk. ¹¹* Upänkaŋ ŋode nadäk täkamän; Ekäni Jesu täŋo orakoraki

* 15:7: Apos 10:1-43 * 15:8: Apos 10:44, 11:15 * 15:9: Apos 10:34-35 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * 15:11: Gal 2:16; Efe 2:5-8

uterakgän Anututä nin inita biñam iwoyänjkuko udegän notniye guñ äbotken nanik imaka, iwoyänjkuk.

¹² * Pitatä man ude yän irirän nadänpän äma käbeyä täñ itkuño u kudup man bitnänpän Pol kenta Banabas-tagän juku penkuñ. Juku penjä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keriterak guñ äbotken täñkuko unitäño manbiñam ätu yänahäkgän täñkumän. ¹³ * Eruk, manbiñam u yän paorirän Jemstä ñode yänjkuk; Notnaye, juku penpän nadäkot! ¹⁴ * Man Saimon-Pitatä ñode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpän guñ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biñam iwoyänjpän yäpmän daniñkuk. ¹⁵ Ba profet biani täño man u inidewanigän. U ñode kudän täñkuñ;

¹⁶ *Ekänitä ñode yänjkuk;*

Devit täño äbot uwä yottaba tokät manpani ude bumikyäk.

Upänkañ kämiwä, näkä äbänpänä äneñi yäpmän päñaku penpän api täñkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ *Ude api täñpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabän ahäкта epäni api täneñ.*

Burení, ämawebe guñ äbotken nanik näkñata biñam iwoyänjkuro u näka api wäyäkñeñtäñ kuneñ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneñ yän yänjkuko udegän täñkuk. *Amo 9:11,12*

¹⁹ Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukurenpän Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämo kotañ yämine.

* 15:12: Apos 14:27 * 15:13: Gal 2:9 * 15:14: Apos 15:7-9

20 * Nämö, jukuman ñode ugänpäj kañ kudän tänpäj yämina; In wäbätta tom ketem ijin yämani u moräki nämö näneñ. Ketem udewani u nanpäj bänepjin tänpä waneñ. Ba kubokäret kädet u ba u nämö täneñ. Ba tom kotäki topmäjpäñ däpmäj-pewä kumbani-kät tom nägäri nämö piwä kwani u nämö näneñ. 21 * Nin nadäkamäj, bian umukentä päbä apiño itkamäj-ken ñoken guñ äbot täño yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses täño бага man u kudup daniñpäñ yäñahäk täkañ. Unita Baga man yarägän ude kañ kudän tänpäj yämina.

Jerusalem käbeyätä man ñode topuñ

22 Eruk, aposoro-kät äbot täñpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäjpäñ äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäj ahänkuñ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täñpani täño watä äma ude itkumän. 23 Tänpäj manbiñam yäpmäj kukta ñode kudän tänpäj yämiñkuñ;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täñpani, inta kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniye nintä kudän täñ tamiñpäñ oretoret man tena äretak. 24 * Eruk man kubä ñode nadämäj; Nintä nämö nadäj yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täñkuñ. 25 Nintä u nadäjpäñ man epän tänpäj

* 15:20: Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16
13:15 * 15:24: Apos 15:1

* 15:21: Apos

äma yarä ƚo yabäƚ ahäƚpäh ƚepmana ƚäpmäh notninpakƚat Pol kenta Banabas-kät ärekaƚ.

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta ƚäripi pähap nadäk täkamäh. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täƚo epän terak ini ƚupita nämo iyap täƚpäh bäräpi mebäri mebäri kotaƚkumän. ²⁷ Täƚpäh nin Judas kenta Silastä manbiƚam ƚo täƚkehärom takta, inken ƚepmana ƚäpmäh ärekamän. ²⁸ * Kudupi Munapik-kät nintä man ƚähpäh-nadäk ƚode täƚkumäh; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäh. Unita in kädet ƚode-ƚähpäh iwatneƚ; ²⁹ * In naƚ moräk wäbätta peƚ ƚämani u nämo ƚäpmähpäh näneƚ. Ba tom kotäki topmähpäh däpmäh-pewä kumbani ba tom näƚäri u nämo näneƚ. Ba kubokäret kädet nämo täneƚ. Injinta watäni itpäh imaka ƚo mäde ut moreƚirä api täƚawek. Eruk, uƚän. Säƚƚämän kaƚ irut.

³⁰ Man ude kudän täƚpäh ƚämiƚkaƚ ƚepmanpä ƚäpmäh Antiok komeken kuƚkuƚ. Eruk kumaƚ päƚku Antiok ahäƚpähä äbot täƚpani ƚähpähä ƚepmanpäƚ man kudän u ƚämiƚkuƚ. ³¹ ƚämäkaƚ ämawebetä irit kuƚat-kuƚari täƚ-kehäromtak man u danipäh nadähkaƚ bänep oretoret pähap nadähkuƚ. ³² * Täƚpähkaƚ Judas kenta Silas u Anutu täƚo meni jinom ƚähahäwani unita äbot täƚpani ämawebe bänepi täƚpidäm takta ba täƚkehärom takta man kädet täƚatäƚa mäƚap ƚäwetpäh ƚäwöhärek täƚkumän. ³³⁻³⁴ Täƚpähkaƚ yarä u Antiok kome uken kadäni käroni bumik itkaƚ äbot täƚpani

* 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Apos 15:20 * 15:32: Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22

uken naniktä bänep kwini terak äneŋi yepmaŋpä yäpmäŋ äbumän-ken kuŋkumän. ³⁵ Täŋ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkaŋ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täŋo man yäŋahäŋit, Ekäni täŋo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkumän.

Pol kenta Banabas duŋ-weŋkumän

³⁶ Eruk uken kadäni käroŋi ittängän Poltä Banabas ŋode iwetkuk; Nek äneŋi äyänutpeŋ päŋku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋatkumäk-ken kuŋpäŋ täga ba goret itkaŋ unita yabäda yäk. ³⁷ * Ude yäŋpäŋ Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäŋkuk. ³⁸ * Yäwänä Poltä yäŋkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnäŋpäŋ Pamfilia komeken nipmaŋpeŋ kuŋkuko ukeŋo. Unita ukät nämo kunayäŋ yäk. ³⁹ Ude yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ duŋ-weŋpäŋ inigän inigän itkumän. Ude täŋpäŋ Banabastä Mak imaguränkaŋ Gäpe kubä terak äroŋpeŋ Saiprus kome kuŋkumän. ⁴⁰ * Täŋirän Pol uwä Silas imaguränkaŋ kudayäŋ täŋirän äbot täŋpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmaŋpäŋ yäŋkuŋ; Ekäni täŋo orakorakitä watäni it tamiŋirän kaŋ kuŋarun. ⁴¹ Ude yäweräkaŋ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäŋ kuŋatkumän. Kome u ittäŋ kuŋatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täŋpani Poltä nadäkiniki täŋkehärom taŋ yämiŋirän ittäŋ kuŋatkumän.

* 15:37: Apos 12:12,25 * 15:38: Apos 13:13; Kol 4:10 * 15:40: Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuṅatkuṅ

¹ * Eruk Pol kenta Silas kuṅattängän Depe irepmitkaṅ Listra komeken ahängkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täṅpani kubä wäpi Timoti. Miṅi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täṅpani. Täṅ, naniwä Grik äma, guṅ äbotken nanik. ² * Täṅpäkaṅ Listra Aikoniam äbot täṅpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäṅ yäk täṅkuṅ. ³ * Yänirä nadänpäṅ Poltä Timoti-kät kuṅatta gäripi nadäṅkuk. Ude nadäṅkuko upäṅkaṅ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guṅ äbotken nanik yäṅ nadäṅkuṅo unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täṅo gupi moräk madäṅkuk. ⁴ * Ude täṅpänkaṅ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuṅat moreṅpāṅ man aposoro-kät Jerusalem äbot täṅpani täṅo watä ämaniyetä guṅ äbot nadäkinik täṅpanitä nadänpäṅ iwatta topuṅo, u yäwet täṅkuṅ. ⁵ * Ude täṅtäṅ kuṅirä äbot täṅpani ämawebe täṅo nadäkiniki kehärom taṅkuk. Täṅpāṅ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täṅpāṅ päbä äbot täṅpani u yäpurärät täṅirä äbot taṅi täṅkuk.

Poltä dāpmonken äma kubä kaṅkuk

⁶ * Täṅpäkaṅ Poltä Esia komeken Ekäni täṅo man-biṅam yänahäkta nadäṅkuko upäṅkaṅ Kudupi Munapiktä iniṅ bitnäṅkuk. Iniṅ bitnäṅpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuṅatkuṅ. ⁷ *

* **16:1:** Apos 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:3:** Gal 2:3-5 * **16:4:** Apos 15:23-29 * **16:5:** Apos 2:47 * **16:6:** Apos 18:23 * **16:7:** 2Ti 1:15

Kuŋattängän Misia komeken ahänpän unitä Bitinia komeken kunayän täŋkuŋo upänkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. ⁸ Yäniŋ bitnänpewän Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. ⁹ Pänku u patkaŋ bipani Poltä dāpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentän nimi yäk. ¹⁰ Poltä dāpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumän; Anututä Masedonia komeken pänku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yän nadäŋkumän. Ude nadänpän tuŋum täŋkumän.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

¹¹ Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äronpänä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu bāmopi-ken kuŋkumän. Uken pänku pätna yänewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äronpeŋ Neapolis kuŋkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken pänku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yän nadänpänä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuŋpän webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpän ukät mäŋiritpän man yänpän-nadäk täŋkumän. ¹⁴ Täŋ, webe nintäŋo man nadänkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Monęta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upänkaŋ Anutu bureni kubägän iniŋoret

tänjkukonik. Tənpəkaŋ Ekənitä bənepi tənpidəm taŋ imiŋirən Poltä man yänjkuko u nadənpəŋ iyap tənjkuk. ¹⁵ * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. Ude tən yäminakaŋ webe unitä äyənütpəŋ niwetkuk; Intä näka Ekənita nadäkinik täyak yən nadənpəŋä näkä yotken täga ämnayən? Man ehuranigän yəntäyon mani buramiŋpəŋ iwatkumän.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

¹⁶ * Kepma kubäta yənəpik man yäkyäk bəgup-ken äpmonitna watä webe jopi kubätä nibən ahänjkuk. Tənkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma tənə mebəri yənəhək tənjkukonik. Kädet u terak mähemiyetä monen taŋi yäpmək tənkuŋonik. ¹⁷ * Tənəpəkaŋ webe unitä nibən ahənəpəŋ Polkät nin niwarən tənəpəŋ man gera terak ɲode yänjkuk; Äma ɲonitä Anutu ärowani pähap unitənə epän äma itkamän yäk. U Anututa biŋam täktäk kädet täwetpəŋ täwəɲəredayən äbəkamän yäk. ¹⁸ * Kepma kepma man udegän yən yäpmən kuŋtäyon Poltä gaŋa taŋpəŋ äyənütpəŋ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitənə kehäromi terak peŋ gäwetat; Wäbät, gäk webe ɲo teŋpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teŋpeŋ kuŋkuk.

¹⁹⁻²⁰ * Eruk ude tənirən webe unitənə mähemiye monen tuŋum wädäk-wädäk kädet kawä nämo tənəpəpəŋ Pol kenta Silas yepməŋitpəŋ yən-yəkŋat pənku yotpärare bəmopi-ken Rom gapman tənə äma ekäni ekäni keri-ken yepmaŋpəŋ yäwetkuŋ;

* **16:15:** Apos 16:33, 18:8 * **16:16:** Apos 19:24 * **16:17:** Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17 * **16:19-20:** Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11

Juda äma yarä ñonitä nintä yotpärare-ken äbänpäñ ämawebe bänepi peñ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänañipän yänahänpäñ niwetkamän yäk. ²² * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuño unitä kokwawak nadän yämiñkuñ. Ude täñirä man yäpmän daniwani ämatä komi ämata yäniñ kireñirä yepmäñitpäñ teki yänopmäñ yämiñpäñ iwänaptä bumta däpuñ. ²³ Däpmänpäñ komi yot gänañ yepmañirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom täñpäñ watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmañpäñ kuroñiyat päya kujattä uyiñ-yepmäñitpäñ täñkehärom täñpäñ yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpäñ itkañ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yänapik man yänit, iniñoret kap ätu teñirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadänkuñ. ²⁶ U nadänirä uterakgän kenän kwainjirän komi yot bumta kwainkuk. Kwainjirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägenkuñ. Täñpäñ yen kehäromi äma komi yot gänañ irani kerä kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyän mañkuñ. ²⁷ * Täñpäkañ watä ämatä kikinutkuk. Kinutpäñä dapun täñpäñ kañkuk; Komi yot täño yäma kudup tägenkuño irirä. Yabänpäñ-nadänkuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokeno käwep äpämañ metäkañ yän nadänkuk. Ude nadänpäñ päip yäpmänpäñ iniken gupi urayän täñkuk. ²⁸ Ude täñirän Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduptagän itkamän ño yäk.

²⁹ Ude yänjirän watä äma unitä topänta gera yänjtän komi yot gänañ äronkuk. U umuntañkañ

* 16:22: 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2 * 16:27: Apos 12:18-19

bumta kwainpän Pol Silas dubini-ken manpän äpmonkuñ. ³⁰ * Tänpän yarä u yän-yäkñat yäpmän yäman äpmonpän yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täñira Anututä api täñkentän namek?

³¹ Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk. ³² Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpän yäwoñärek täñkumän. ³³ * Yäwerän nadänpän bipani ugän watä äma unitä yän-yäkñat yäpmän päñku däpuño meni ärut yämiñkuk. Tänpän yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴ Täñkañ watä äma unitä yän-yäkñat yäpmän päñku ini yot gänañ yepmanpän ketem ijiñ yämiñkuk. Tänpäkañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam tänpän bänep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmanpä äpämañ kuñkumän

³⁵ Eruk parä yäñeñirän Rom gapman täño man yäpmän daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätänpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶ Iwerä nadänpän watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätänpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbatak. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ³⁷ * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäñkañ goret ude nämo täñ niminañipän

* **16:30:** Apos 2:37 * **16:33:** Apos 16:15 * **16:37:** Apos 22:25

jop nadäj täj nimiŋkuŋ. Manken jukun nipmanpäj mebärinek kaŋkaŋ uterak komi yotken nipmankuŋo uyaku tägawän! Upänkaŋ ude nämo täj nimiŋkuŋ. U jop nadäj nidäpmänpäj komi yotken nipmankuŋ. Ude täŋkuŋo upänkaŋ käbop äpämaŋ kun yäj niwetkaŋ? Nämo inik! Äma ekäni u ini-tägän äbänkaŋ keran kaŋ nimagut yäpmäj äpämaŋ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäjutpen päŋku man yäpmäj daniwani äma ŋode yäwetkuŋ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkaŋ man u nadänpäj kwaiŋkuŋ. ³⁹ * Kwaiŋpäŋ äma yarä uken äbänpäŋ butewaki man yäwetkuŋ. Tänpäj yarä u yäj-yäkŋat yäpmäj äpämaŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kome u penpen kome kukŋi käda kukta man yäwetkuŋ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämaŋ Lidiatä yotken kuŋpäŋä Jesu täŋo äbot yabäj ahänpäŋ bänep täj-kehäromtak man yäwetpen kuŋkumän.

17

Tesalonaika kuŋkumän

¹ * Tänpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpen Tesalonaika yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täŋo käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahänpäŋä Pol uwä ini täk täŋkuko udegän Sabat yarakubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äronpäŋ Juda ämawebe ukät Ekäni täŋo man yänpäŋ-nadäk täjkuŋ. Ude täŋkaŋ Ekäni täŋo man kudän ätu

* **16:39:** Mat 8:34 * **17:1:** 1Te 1:1,2

yäwetpän yäwoŋärek tänpän ñode yäwetkuk; ³ *
 Kristo, Anutu täño iwoyäwani uwä kumänpän
 äneŋi akukta biŋam yäwani yäk. Tänpäkaŋ Jesu
 täño wäpi biŋam täwet täyat uwä Kristo ubayän.
⁴ * Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä
 bureni tänpäpän Pol kenta Silas yäwatkuŋ. Täŋkaŋ
 Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u mäyaptä penta
 yäwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek
 udegän, mäyap yäwatkuŋ.

⁵ Tänpäkaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta
 Silas u yäwarä yabänpän Juda ämatä kokwawak
 nadänkuŋ. Ude tänpän äma wakiwaki käbeyä
 bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut
 päbä yepmaŋpä ämawebe yotpärare u nanik jop
 manman terak yäput-yäwettäko man yän täŋuruk-
 uruk pähap täŋkuŋ. Ude täŋ irirä äma wakiwaki
 unitä Pol kenta Silas yepmäŋit päbä ämawebe u
 keru terak pena yänkaŋ päŋku äma kubä wäpi Jeson
 unitä yotken bäräneŋ kuŋpäŋä wäyäkŋeŋkuŋ. ⁶ *
 Päŋku wäyäkŋewä wawäpän Jeson-kät äbot täŋpani
 ätu ugänpän yepmäŋit yäpmän kome unitäño
 intäjukun äma u iŋamiken yän-yäkŋat yäpmän
 kuŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gera terak ñode yänkuŋ;
 Äma komeni komeni kuŋatkaŋ kädet wakiwaki
 täk täŋkuŋo ukeŋo äbäño itkaŋ ño yäk. ⁷ * Jesontä
 äma u yän-yäkŋat yäpmän ini yotken kuŋkuk yäk.
 Nadäkinik täŋpani äma päke u intäjukun ämanin
 wäpi Sisa unitäño man kädet urani. Unitä ñode yäk
 täkaŋ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu
 yän ude yäk täkaŋ.

* 17:3: Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * 17:4: Apos 13:50 * 17:6:

Apos 16:20 * 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

⁸ Ude yänjirä ämawebe päke ukät kome u nanik täño äma ekäni ekänitä man u nadänkañ kikäñutpäñ-nadäwätäk pähap täñkuñ. ⁹ Eruk ude täñkañ Jeson-kät nadäkinik täñpani ätu yepmäñitkuño u yäwerä komi yotta gwäki pewäkañ yäniñ kireñpewä kuñkuñ.

Beria kome päñku epän täñkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmäñirän, äbot täñpani noriyetä Pol kenta Silas yepmanpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuñkumän. Kumañ Beria kome u ahänpänä Juda nanik täño käbeyä yot kome u itkuko u gänañ äronkumän. ¹¹ * Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäño bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Täñpäkañ Pol täño man nadänpän gäripi-inik nadänkuñ. Ude täñkañ kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u daniñpäñ yänpäñ-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yän nadäktä. ¹² Täñkañ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

¹³ * Ude täñjirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadänkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yänahänpän yäwet itak yän ude nadänpänä päñku yotpärare uken ahänpän ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadän yämiñkuñ. ¹⁴ Täñjirä äbot täñpanitä Pol bäräñek-inik iniñ kireñpewä

* 17:11: Jon 5:39 * 17:13: Apos 13:50, 14:19

kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵ Eruk äma Pol yänikñat yäpmän kuñkuño uwä Pol yänikñat yäpmän pen kumañ Atens yotpärare tañi uken kuñkuñ. Täñpäkañ äneñi kunayän yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäräñeñ näkä itat-ken ño kañ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yänhäñkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämän yäpmän kuñkuk. Täñkañ yotpärare u gänañ yäwik jopi, äma keritä täñpani mäyap-inik irirä yabänkuk. Ude yabäñpäñ Pol bänepitä jägämi-inik nadänkuk. ¹⁷ * Jägämi nadänkuko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadän imani ukät man unita yäñpäñ-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkuño ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik. ¹⁸ Täñpäkañ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Täñpäñ kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yäñpäñ yän-awätpäñ Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñkuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yänkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayän yäñpäñ yäyak? Yänjirä ätutä yänkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpäñ käwep yäyak. ¹⁹ Ude yäñpäñ Pol yänikñat päñku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken tenpäñ iwet

* 17:17: Apos 18:19

yabänkuŋ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkŋo man ŋo nadänitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäŋo mebäri niweri nadäna! yän iwetkuŋ. ²¹ Täŋpäkaŋ Atens ämawebe täŋo mebäri uwä ŋode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täŋkuŋonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täŋpäŋ man kudupi kudupita yänpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo unita Pol täŋo man u nadänayän yänkaŋ yänkuŋ.

²² Ude yänpäŋ iwet yabänirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäŋ ŋode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniŋ oretta gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ yäk. ²³ Pengän yotpärare ŋo gänaŋ kuŋattängän mobä änok pewani kubä kaŋkut. Mobä uterak man kudän kubä ŋode kudän täwanipäŋ daniŋkut; Ŋowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täŋpani. Eruk, apiŋo Anutu intä nämo nadänkaŋ iniŋoret täkaŋ unitäŋo mebäri ŋode yänahänpäŋ täwera nadäwut;

²⁴ * Nämo nadäk täkaŋ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaŋ ŋo pewän ahäwäpäŋ kunum kenta kome täŋo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täŋpäŋ kudupi yot yän iwerani gänaŋ nämo it täyak yäk. ²⁵ * Ba imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täŋkentän imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuŋat-kuŋat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Täŋpäkaŋ äma kubä täŋpäŋ peŋkuko uken naniktä äma äbori äbori ahän yäpmän kuŋkumän. Ahänpäŋ it yäpmän kuneta

* 17:24: 1Kin 8:27; Apos 7:48 * 17:25: Sam 50:12; Ais 42:5

ini-tägän kadäni ba kome bagani täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ peŋ nimiŋkuk yäk. ²⁷ * Täŋpākaŋ bānepnintā wāyākŋek epān tāŋtāŋ kuŋtāŋgān Anutu nadāŋ imikinik täŋpāŋ kaŋ-ahāneta kāwep, ude tāŋ nimiŋkuk. Upāŋkaŋ nin kubākubāta ban nāmo it nimik tāyak. ²⁸ Nāmo, unita ŋode yāwani; Nin unitāŋo nadāk kehāromi terak itkaŋ imaka imaka tāk tākamāŋ. Täŋkaŋ injinken nadāwani āma ātutā udegān ŋode yāŋkuŋ; Nin urakken ahāwani yäk.

²⁹ * Eruk, nin Anutu unitāŋo nanakiye unita nin ŋode nāmo nadāne; Anutu uwā āma iniken nadāk-nadākpaŋ gol ba siliwa, ba mobāpāŋ wābāt kujat āma keritā tāk tākaŋ udewani yāŋ nāmo nadāne. Nāmoŋinik! ³⁰ * Bian āmawebetā nāmo nadāwā tumbāpāŋ nadāk udewani nadāŋpāŋ tāŋpeŋ kuŋarirā Anututā yabāŋ koreŋkuk. Upāŋkaŋ apiŋo āmawebe komeni komeni bānep sukurekta peŋ yāwet tāyak. ³¹ * U kadāni pāhap kubā āmawebe manken yepmakta iwoyāŋkuk. Uken āma kubā iwoyāŋkuko unitā kudān siwoŋi terak api yāpmāŋ daniwek. Täŋpākaŋ u bureni-inik api tāŋpet yāŋ niwoŋärekta āma uwā kumbani-ken nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku teŋkuk.

³² Täŋpāŋ Poltā āma kubā kumbani-ken nanikpāŋ yāpmāŋ akukakuk tāŋo man yāwerirān āma ātutā yāŋārok iwetkuŋ. Tāŋ, ātutā yāŋkuŋ; Man yāyan u kadāni kubā āneŋi yāŋiri kaŋ nadāna! ³³ Ude iwerirā Pol yepmaŋpeŋ kuŋkuk. ³⁴ Täŋpākaŋ

* 17:27: Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29:

Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * 17:30: Apos 14:16

* 17:31: Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

äma ätutäwä Pol iwatpäñ Jesuta nadäkinik täñkuño u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

18

Pol Korin komeken epän täñkuk

¹ Täñpäñ Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk. ² * Kuñpäñ Juda nanik äma kubä kañ-ahäñkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäñä yanäpi yarä upäñ yabäñ ahäñkuk. ³ * Pol uwä äma ukät monen epän mebäri kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

⁴ Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yäñpäñ-nadäk täk täñkuñonik. Man yäñpäñ-nadäk ba yäñpäñ-yäwoñjärekañ täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yäñ yäñkañ täk täñkukonik.

⁵ * Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän

* 18:2: Rom 16:3 * 18:3: Apos 20:34; 1Ko 4:12 * 18:5: Apos 17:14-15; Apos 9:22

yāḡahāk tāḡkukonik. Tāḡpāḡ Juda nanik man kehāromi ḡode yāwet tāḡkuk; Jesu u Kristo, Anututā bian āmawebeniye tāḡkentāḡ yāmikta iwoyāḡkuko u yāk. ⁶ * Ude yāwerānkaḡ Pol yāḡārok man iwetpāḡ mani ut tāḡkuḡ. Ude tāḡpāwā māde ut nimitak yāḡ kaḡpāḡ nadākta teki terak tāpun-tāpun u dāpmāḡ āreyāḡ tāḡpān kwāpāḡ ḡode yāwetkuk; Eruk, in paot-paotta biḡam tākaḡ u tāḡpāwā, in-jinken wakita api tāneḡ yāk. Uken nākḡo waki kubā nāmo itak. Unita apiḡo nāk ḡo peḡpeḡ guḡ ābotken kwayāḡ yāk.

⁷ Eruk Pol kābeyā yot u peḡpeḡ kumaḡ āma kubā guḡ ābotken naniktā yot ḡānaḡ āroḡkuk. Āma u wāpi Titius, wāpi kubā Jastus. Āma uwā Anutu Burenita nadākinik tāḡpani. Tāḡpākaḡ āma unitāḡo yori uwā Juda nanik tāḡo kābeyā yot dubini-ken itkuk. ⁸ * Tāḡ, Juda nanik tāḡo kābeyā yot unitāḡo intājukun āma u wāpi Krispus. Ukāt webeni āperiye nanak-tāḡān Ekāni Jesuta nadākinik tāḡkuḡ. Tāḡpākaḡ Korin āmawebe ini uwā māyaptā Pol tāḡo man u nadāḡpāḡ Ekānita nadākinik tāḡjirā ume ārut yāmīḡkuk.

⁹ * Eruk bipani kubāta Pol imaka kubā dāpmonken bumīk kaḡkuk. U Ekānitā ḡode iwetkuk; Gāk nāmoinik umuntāwen. Gāk nākḡo man yāḡahākta meka nāmo tāḡpipiwen. ¹⁰ * Nadātan? Nāk ḡākkāt itkamāk. Ba nākḡo āmawebe māyaptā yotpārare ḡo ḡānaḡ itkaḡ unita āma kubātā ḡāk tāḡa nāmo api tāḡpān wawen yāk. ¹¹ Tāḡpākaḡ Pol

* **18:6:** Apos 13:46,51; Apos 20:26 * **18:8:** 1Ko 1:14 * **18:9:** 1Ko 2:3 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

ini Korin komegän itkañ ämawebe Ekäni täño man yänpän-yäwoñärek täñ yäpmän kuñirän obañ kubä itkañ äneñi komepak 6 ude tärenkuk.

¹² Tänpäkañ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täño watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ iminpäñ manken yänjikñat yäpmän kuñpäñ ñode yänkuñ; ¹³ Äma ñowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebäri kubä, nintäño бага mantä nämö yäyak upän yäwoñärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän tänpänä, gapman Galiotä Juda nanik ñode yäwetkuk; Äma ñonitä gapman täño бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä tänpänä, näk intäño man täga nadän tamet yäk. ¹⁵ * Upänkañ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkañ. Unita uwä injin kañ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämö nepmanpani. ¹⁶ Ude yänpän yän-yawat-pewän äpämañ kuñkuñ.

¹⁷ Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inñitpäñ utkuñ. Ude tänpäkañ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämö täñkuk.

Pol äneñi Antiok Siria kome kuñkuk

¹⁸ * Tänpäkañ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittängän äbot tänpäni noriye yepmanpeñ gäpe terak äronkuk. Ärowänkañ gäpetä kome u penpeñ Siria kome kwayän täñkuk. Tänpäkañ Akwila yanäpi u Polkät bok kuñkuñ. Kumañ päñku

* **18:15:** Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 * **18:18:** Apos 21:24

Senkria kome ahänpäj imaka kubä täkta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki pujiņ kudup äriņpäņ pakigän peņkuk. ¹⁹* Eruk, u peņpeņ kumaņ päņku Efesus kome ahäņkuņ. U ahänpäjä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaņkuk. Täņpäkaņ Pol iniwä kumaņ päņku Juda naniktä käbeyä yot gänaņ äronkuk. Äro u itpäņ Juda nanikkät Anutu täņo man yänpäj-nadäk täņkuņ. ²⁰Ude täņirän Juda naniktä iwetkuņ; Gäk ninkät kadäni käroni bumik kaņ itna yäk. ²¹* Ude yäwäwä Pol bitnänpäj bänep täga mangän yäwetpäņ ñode yänkuk; Anututä äneņi nepmaņpäņ äbänpäjä, uwä äneņi api äbet yäk. Ude yäwetpäņ Efesus kome peņpeņ gäpe terak äronpeņ kuņkuk. ²²Eruk gäpe terak kumaņ päņku Sisaria kome ahäņkuk. Ahänpäjä Pol gäpe terak naniktä äpämaņ päņku äbot täņpani u yabäņ ahänpäj man yänpäj-nadäk täņ itkuņ. Ude täņkaņ yepmaņpeņ Antiok yotpärare-ken kuņkuk.

Apolos Efesus komeken manbiņam yäņahäņkuk

²³Pol Antiok kome kadäni käroni bumik itkaņ kuņkuk. Kumaņ päņku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täņpani u Anutu täņo man yäwetpäņ bänepi täņ-kehäromtak täņtäņ kuņatkuk. ²⁴Täņpäkaņ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yäņahäwani, ba Anutu täņo man kudänta nadäwän tärekinik täņpani. ²⁵* Täņpäkaņ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täņo kädet iwetpäņ iwonjärek täņirä nadäkinik

* **18:19:** Apos 17:17 * **18:21:** Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15

* **18:25:** Rom 12:11; Apos 19:3

tänjuk. Nadäkinik tänpän Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täno man yänpän-yäwojärek täk tänkukonik. Tänpän Jesutä imaka imaka täk tänkuko unitäno manbiñam bureniñan yäñahäk tänkukonik. Upänkañ Jontä ume ärut yämik tänkuko ugänpän nadänjuk.

26 * Täñkañ Apolos bänepi pidäm tawäpän Juda täno käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täno manbiñam yäñahäk tänkukonik. Täñirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiñam yäñahänjuk u nadänkumän. Nadänpän yori-ken yänikñat yäpmän päñku Jesu Kristo täno kädet uwä siwoñi-inik iwetpän iwönärenkumän. 27 * Ude täñkañ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadänjuk. Täñirän Efesus ämawebe äbot täñpani unitä Apolos täno nadäk-nadäki täñkehärom takta ñode täñkuñ; Akaia nanik äbot täñpanitä danipän nadäkta man kudän ñode täñkuñ; In äma u imagutpän not kañ täñ imut yäk. Ude kudän tänpän imäkañ yepmanpeñ kumañ päñku Akaia komeken ahänjuk. Ahänpän Apolostä kome u nanik äbot täñpani ämawebe, Anutu täno orakoraki terak nadäkinik täñkuñ u säkgämän orañ yämiñpän täñ-kehäromtañ yämiñjuk.

28 * Eruk, ude täñkañ ämawebe päke u inamiken Juda nanik täno man ba nadäk goret nadänkuñ u yäpmän äpäkta epän kehäromigän täñjuk. Tänpäkañ Anutu täno manbiñam terak kwawakinik ñode yäwetpän yäwojärek täñjuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayän, äma Anututä bian ämawebeniye täñkentän

* 18:26: Apos 19:8 * 18:27: 2Ko 3:1; Kol 4:10 * 18:28: Apos 9:22

yämikta iwoyänkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiñam yänahänkuk

¹ * Täñpäkañ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittän kumañ päñku Efesus ahänjuk. Uken äbot täñpani ätu yabän ahänpäñ ñode yäwet yabänjuk; ² * In bian nadäkinik täñpäñ Kudupi Munapik yäpuñ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yän nämoinik nadänkumän. Apiñogän nadäkamän ño yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täñkuko ugänpäñ ärutkumän yäk. ⁴ * Yäwäwä Poltä yänjuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiñkañ ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup peñ morewäkañ ume kañ ärut tama yäk. Täñpäñ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kañ pewut yän yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yän yänkuko uwä Jesu.

⁵ Eruk, man u nadäwäkañ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiñjuk. ⁶ * Ume ärut yämiñpäñ keru ämawebe gwäki terak peñirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreñjuk. Magät moreñirän man kotäk kudupi kudupi terak yänit, manbiñam profettä-yän yänahänkuñ. ⁷ Äma päke u 12 ude bumik.

* 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Apos 2:38, 8:16 * 19:4: Mat 3:11

* 19:6: Apos 8:17; Apos 10:44,46

8 Tānpān u punin terak Poltä Juda nanik tāno kābeyä yot gānañ batakigān Manbiñam Täga kehāromigān yāñahāk tāñkuk. Tānpān Juda āma man yāwerit nadāk-nadāki tānpidām tañ yāmiñit Anututä intājukun it yāmiñirān gāmoriken irit unita yāwetpān yāwoñārek tāñ yāpmāñ kuñirān komepak yarākubä ude tāreñkuk. 9* Tānpākañ Juda āmawebe ātutāwä Poltä Jesu tāno manbiñam yāñahāk tāñkuko unita nadāwä jopi ude tānpākañ nadākinik nāmo tāñkuñ. Tāñkañ āmawebe iñamiken Ekāni tāno kādet siwoñi unita u kādet waki yāñ yāk tāñkuñ. Ude tāñpewä Poltä nadākinik tāñpani āmawebe yāñ-yākñat yāpmāñ kuñkuk. Ude tāñkañ kadāni kadāni yāñpāñ-yāwoñārek tāñpani yot kubāken Ekāni tāno manbiñam yāñahāk tāñkuk. Yot uwä Tiranus tāno. 10* Eruk, yāñpāñ-yāwoñārek tāñ yāpmāñ kuñirān obañ yarä ude tāreñkuk. Ude tāñkuko unita Juda āmawebe ba Grik āmawebe Esia kome itkuño u māyap-inik Ekāni tāno manbiñam nadāñkuñ.

Skeva tāno nanakiye

11* Kadāni uken Anututä Polken kudān kudupi inide ātu pewān ahāñkuñ. 12* Ude tāñirān kañkañ āmawebetä kāyām ikekta tek morāk yāpmāñ pāñku Pol gupi terak peñkañ yāpmāñ kāyām ikekken kuk tāñkuñ. Ude tāñirä Ekāni tāno kehāromitā tāñpewān kāyām paorit, mājotä kāyām ikek yabä kātāñpen kuk tāñkuñ.

13* Tānpākañ Juda nanik ātutāwä monen epāntawä komeni komeni kuñatpāñ mājo yāwat

* 19:9: 2Ko 6:14-18 * 19:10: 2Ti 1:15 * 19:11: Apos 14:3

* 19:12: Apos 5:15 * 19:13: Mak 9:38

kirek-kirek tāk tǎŋkuŋ. Tǎŋkaŋ kadāni kubākubā äma uwā Ekāni Jesu wāpi terak mājo yāwat kirenayāŋ yāŋkaŋ tāk tǎŋkuŋonik. Uwā mājo ŋode yāwet tǎŋkuŋ; Jesu, wāpi Poltä yāŋahāk tāk unitāŋo wāpi terak peŋpeŋ kut yāŋ tǎwetkamāŋ. Man ude yāk tǎŋkuŋ. ¹⁴ Tǎŋpākaŋ Juda nanik tǎŋo bāmop äma ekāni kubā wāpi Skeva, unitāŋo nanakiye 7 ude unitā kädēt uwā tāk tǎŋkuŋ. ¹⁵ * Eruk, kepma kubā Skeva nanakiye unitā mājo yāwat kirek-kirek tǎŋirā mājo kubätä äyāŋutpāŋ man kowata ŋode yāwetkuk; Nāk Jesu ba Polta nadätat. Tǎŋ, in netä? ¹⁶ Ude yāŋpāŋ äma mājotā magārani unitā päreŋ äronpāŋ äma 7 man yāŋ itkuŋo upāŋ dāpmāŋ päret tǎŋpāŋ kuŋkuŋ. Tǎŋpāŋ teki imaka weŋ tǎŋpāŋ kuŋ yāmiŋkuŋ. Eruk ude tǎŋpānā nāgät piŋtāŋ tek morāŋ yot u peŋpeŋ kuŋtǎŋpā kuŋkuŋ.

¹⁷ * Ude tǎŋirā Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadāŋkuŋ. Ude nadāŋpāŋ umun pähap bumta tǎŋkuŋ. Ude ahāŋkuko unita ämawebe mäyaptā Ekāni Jesu wāpi oranpāŋ yāpmāŋ kuŋatkuŋ. ¹⁸ Tǎŋpākaŋ ämawebe mäyaptā nadākinik tǎŋkaŋ äbā iniken iniken tāktāki waki u kumān-tagān yāŋahāŋkuŋ. ¹⁹ Ba äbot tǎŋpani ämawebe ätu kären kāwani ba kon mebāri mebāri tǎŋpani unitāŋo buk kumān-tagān ämawebe iŋamiken kädāp pewā ijiŋkuŋ. Tǎŋpākaŋ buk unitāŋo gwāki ärowani, siliwa monēŋ 50,000 udepāŋ pewā ijiŋkuŋ.

²⁰ * Eruk ude tǎŋkuŋo unita Ekāni tǎŋo man u

* **19:15:** Mak 1:24,34 * **19:17:** Apos 5:5,11 * **19:20:** Apos 12:24

komeni komeni ahänpäj weŋ patkuk. Ahänpäj weŋ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nitek ahänpäjä irit-kuŋat-kuŋariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä waŋkuŋ

21 * Eruk Pol uwä epän täŋ yäpmäj kuŋtäŋgän täŋpän tärewäpäŋ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peŋkuk. Täŋkaŋ u kädätä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadäŋkuk. Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitä Rom kome kaŋ kwa yäk. 22 * Täŋpäkaŋ Poltä iniken täŋkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmaŋpän Masedonia kome kuŋkumän. Täŋpäkaŋ Pol ini uwä kadäni käroni bumik Esia kädä ugän itkuk.

23 * Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita iwan täŋpäŋ man bumta yäŋkaŋ täŋuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. 24 * Äma u kubä wäpi Demetrius. Uwä monē epäntawä imaka imaka siliwa kapapäj täk täŋkukonik. Täŋpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadäŋ imik täŋkuŋonik. Täŋpäŋ yäwik webe u iniŋ oretta kudupi yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demetrius, siliwa kapa täŋpani unitä siriwapäj yot unitäŋo wärani täpuri täpuri täŋpäŋ peŋirän ämawebe monē pähap imiŋpäŋ yäpmäk täŋkuŋonik. 25 Eruk ude täŋpäŋ näkŋo monē epän maŋpek yäŋpäŋ äma epän u bok täŋpani ba äma epän udewanigän täŋpani kudup yäŋ-yäkŋat yäpmäj päbä yepmaŋpäŋ ŋode

* 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13 * 19:22: Rom 16:23; 2Ti 4:20

* 19:23: 2Ko 1:8 * 19:24: Apos 16:16

yäwetkuk; Notnaye, in ɲode nadäwut. Epänin täño gwäki säkgämän yäpmäk takaməŋ yäk. ²⁶* Upänkaŋ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täño nadäk-nadäki peŋawähut täyak yäk. Tänpäkaŋ u kome ɲogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ɲode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä täŋpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

²⁷ Tänpäkaŋ in nadäkaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäño moneŋ epän ɲowä täga api tänpän waneŋ. Tänpäkaŋ ugän nämo. Jop man unitägän tänpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäño kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täŋpek yäk. Upänkaŋ bianä Esia nanik ba kome ni kome ni päke ɲowä anutu webe Atemis ugänpän oraŋ imik täŋkumänjonik. Tänpäkaŋ Pol täño manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u yäpän wanayəŋ täyak yäk.

²⁸ Eruk man ude nadəŋpänä äma päke uwä bänepi bumta tänpä waŋkuŋ. Tänpän gera kehäromigän yəŋpän ɲode yəŋkuŋ; Nin Efesus nanik täño anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk. ²⁹* Ude yəŋirä ämawebe yotpärare u nanik täŋuruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpän bärəŋeŋ kumaŋ käbeyä bägup-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuŋarani u yepmäŋitpän yäpməŋ kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰ Eruk ude täŋkaŋ irirä Pol uwä man yəŋahäwa yəŋkaŋ käbeyä täŋkuŋ-ken kwayəŋ nadəŋkuko upänkaŋ ämawebe äbot täŋpanitä iniŋ bitnäŋkuŋ. ³¹* Ba kome u nanik

* **19:26:** Apos 17:29; 2Ti 1:15 * **19:29:** Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * **19:31:** 2Ti 1:15

äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgämän täñ imik täñkuño unitä Polta man kehäromi ñode pewä yäpmän kuñkuñ; Gäk käbeyä pähap täñ itkañ-ken kwentawä yän iwetkuñ.

³² Eruk, käbeyä-ken täñuruk-uruk pähap täñ itkuñ. Äma päke uwä nadäk ñoba-ñoba täñkuñ. Täñirä ätuwä gera kotäk kubägän yänkuñ. Ätuwä gera inigän kubäpäñ yänkuñ. Täñpäkañ ude täñkuño unitäño mebäri udetä ämawebe äbot käbeyä ño itkamän yän nämoinik nadäwä tumbuk. ³³ Eruk ude täñpäñ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada inipän pimiñ iwät-pewä yäpmän käbeyä bämopi gänañ umu kwänkañ eruk, äma ätutä man mebäri yänahäñpäñ iwetkuñ. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayän ketwära täñkuk. ³⁴ Ude täñirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniñ orerani yän kañpäñ nadänkuñ. Ude nadänpäñ unita pen gera mämä terak bumta ñode yänkuñ; Efesus nanik nintäño yäwik Atemis uwä intäjukuninik itak! Ude yän yäpmän kuñtäko 2 auas ude täreñkuk.

³⁵ Täñirä Efesus nanik täño gapman kubätä ämawebe päke u yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Efesus äma, in juku penpäñ nadäwut yäk. Nin kudup ñode nadäkamän. Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäño kudupi yot kañiwat täkamän yäk. Ba unitäño wärani kunum gänañ nanik mañkuko unita imaka, watä it täkamän. ³⁶ Äma kubätä man uwä utnañi nämö unita in kumän-tagän bitnäñpäñ imaka waki kubä täkta nämö tärop täneñ yäk. ³⁷ Täñpäkañ äma yarä ñowä kudupi yot täño imaka ätu nämö kubo täñkumäno upänkañ jop

yän-yäkñat yäpmän äbäkañ yäk. Ba yäwik webenin unita yänärok man kubä nämo yänkumän. ³⁸ Täñ, Demitrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmän daniwani äma itkañ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api täneñ. ³⁹ Ba äma kubätä man kubä nadänpänä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yänpän täga ket utneñ yäk. ⁴⁰ Täñ, apiño ämik pena ahatak u mebärini nämo unita nin bäräpi yäpnañi bumik yäk. Tänpäkañ käbeyä waki ñonitäño mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. ⁴¹ Eruk ude yäwetpäñ ämawebe päke uwä yäwerän yäpmän kuñtänpä kuñkuñ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuñkuk

¹ Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yänkuño u bitnäñirä Pol äbot täñpanita yänpewän äbuñ. Yänpewän äbäkañä bänep nadäk-nadäki täñ-kehäromtañ yämikta jukuman ätu yäwetkañ yepmañpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ² Masedonia komeken kuñkañ ämawebe u nanik täño bänepi täñ-kehäromtañ yämikta jukuman mäyap yäwettän kuñkuk. Ude täñtäñ kumañ eruk, Grik komeken ahänkuk. ³ Ahänpän komepak yaräkubä ude Grik komeken irän tärenjirän gäpe terak äronpeñ kome kubä wäpi Siria komeken kwayän nadänkuk. Tänpän Juda naniktä utta man topuño u nadänpänä äneñi äyänutpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ⁴ * Tänpäkañ äma ñodetä Polkät kuñkuñ; Beria komeken nanik kubä

* 20:4: Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21

wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Tänpäkaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋatkuŋ. ⁵ Äma uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämän itkuŋ. ⁶ Täñirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreñirän gäpe terak äronpeŋ kuŋkumän. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahänkumän. Ahänpän yabänakaŋ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumän.

Poltä Yutikus tänpewän kodak täŋkuk

⁷* Täŋkaŋ Sande kubäken äbot täŋpani-kät käräga näna yänpän äbä äbot kubägän itkumän. Ir-itna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yänahänpän yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yän nadänpän unita manbiŋam pen yäwet yäpmän kuŋtäyon hipani bämopi-inik täŋkuk. ⁸ Yot u gänaŋ topän mäyaptä ijin-yänñirä itkumän. Yot uwä käroni boham unuken. ⁹ Täŋkireki yaräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumän. Täñitna äma gubaŋi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken maŋit itkuk. Irirän Pol manbiŋam käroni pähap yäniwat yäpmän kuŋirän nadän ittängän däpmona täŋkuk. Täntängän eruk patkuk. Pattängän punin ununitä kome terak umu maŋkuk. Täñirän äma itkuŋo uwä inŋit yäpmän akuna yänkaŋ äpmonpän

* 20:7: Apos 2:42,46

kaŋkuŋ; Kumänpäj bam tänpäj parirän. ¹⁰ *
 Äpmonjirä Pol imaka, yawat yäpmäj äpmonpäj
 päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok tänpäj
 bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imiŋpäj ämawebe ɲode
 yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ɲo
 nämo kumak, kodak itak yäk. ¹¹ Ude täŋkaŋ Pol
 äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äronpäjä käräga tokätpäj
 ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam
 äneŋi yäwet yäpmäj kuŋtäyon kome yäŋeŋkuk.
 Yäŋeŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

¹² Kuŋjirän äma gubaŋi äneŋi kodak taŋkuko
 u bäneŋ oretoret terak yäŋikŋat yäpmäj yotken
 kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude täŋjirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak
 äronpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumäj.
 Kuŋkumäŋo Polta itsämäj iritna eruk Pol ini
 niwetkuko udegän ini kuroŋ äbäŋkä nibäj
 ahäŋkuk. ¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibäj ahänpäj
 gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-
 ken kuŋkumäj. ¹⁵ Pätna yäŋewänä kuŋkä gwägu
 bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken
 ahäŋkumäj. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-
 ken ahäŋkumäj. Yäŋewänä äneŋi u naniktä kuŋkä
 eruk Miletus yotpärare uken ahäŋkumäj. ¹⁶ *
 Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp
 taŋjirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäj
 kukta nadäŋkuk. Bäraŋeŋ kumaŋ Jerusalem
 kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ käwayäj nadänpäj
 unita Esia komeken kuŋatta bitnäŋkuk.

* **20:10:** 1Kin 17:21 * **20:16:** 2Ti 1:15

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

17 * Miletus yotpärare-ken ahänpänä eruk Poltä Efesus äbot tänpäni täno intäjukun ämata man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. 18 * Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebäri kubä nämo täŋkut. 19 * Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk tänpäwakta man yänpän-nadäk täŋirä nadäŋ bäräp täk täŋkut. Ba tänyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upänkaŋ näkä gupna yäpmäŋ äpänpän kuŋatkaŋ Ekäni täno epän ehutpän täk täyat. 20 Ba in täŋkentäktä man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken tänpän-täwoŋärek täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. 21 Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukurenpeŋ Anutu-ken kuŋpän Ekäninin Jesuta nadäkinik täŋ imikta man kehäromigän täwet yäpmäŋ äbut.

22 * Eruk nadäkaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktä peŋ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäŋ. Imaka näkä terak jide ahäŋ namayäŋ täko u nämo nadätat. 23 * Ŋode ugänpän nadätat; Komeni komeni kuŋat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yänahänpän näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämänkaŋ yäk. 24 * Upänkaŋ näk irit kuŋat-kuŋatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpän iwatpän epän man Ekäni Jesuken

* 20:17: Apos 18:21 * 20:18: Apos 18:19, 19:10 * 20:19: Apos 20:3 * 20:22: Apos 19:21 * 20:23: Apos 9:16; Apos 21:4,11 * 20:24: Apos 21:13; 2Ti 4:7

yäpuro u täntäreakta nadätat. Epän uwä Anutu täño iron unitäño manbiñam yäñahäk-yäñahäk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkañ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epäni täk täyak unitäño manbiñam täwetpäñ täwoñärek täk täñkuronik. Ude täk täñkuropäñ apiño ñode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneñ yäk. ²⁶ * Unita näk pengän ñode täwet ahäwayäñ nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biñam täñpänä, näkä terak nämo yäneñ. ²⁷ Imata, näk Anutu täño nadäk-gärip kudup in täwet ahäkta umun kubä nämo täk täñkuronik. ²⁸ * Eruk, in injinta watä säkgämän itpeñ kuñatneñ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täño nägäripäñ suwañpäñ yepmañkuko unita watä udegän it yämineñ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täño yawak äbot unitäño watä äma ude iwoyäñpäñ tepmañkuk. ²⁹ * Näk nadätat. Kadäni näkä tepmañpeñ kuñirawä añ ägwäritä bämopjin-ken äbäñkañ yawak äbot u api täñpawaneñ yäk. ³⁰ * Täñirä inken nanik ätutäwä jop manman yäñkañ Anutu täño kudupi ämawebe äbot yäñ-yäkñarani täñpewä api yäwatneñ. ³¹ * Ude täneño udeta kadäni kadäni watä säkgämän kañ it täñput. Obañ yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täñpäñ-täwoñärenkuro unita nämo guñ täneñ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täñkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

* **20:26:** Apos 18:6 * **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 * **20:30:** 1Jo 2:19 * **20:31:** Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11

32* Eruk, apiŋo Anutu kerik-ken tepmanjat. Unita inä unitä bänep iron täŋkuko unitäŋo mani biŋam u nadänpäŋ inŋitpeŋ kuŋatneŋ. Täŋirä bänep iron unitä in täga api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän api tamek. 33* Näk äma kubä täŋo monenŋ ba tek tuŋumta yabäŋgärip nämo täŋkut. 34* Inŋin nabänpäŋ-nadäk täkaŋ u. Näkŋaken ketna ŋonitägän epän tänpäŋ näkŋata watä it täŋkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täŋkumäŋo u täŋkentäŋ yämik täŋkuronik yäk. 35* Epän mebäri mebäri täk täŋkuro uwä ŋode tänpäŋ-täwoŋäreŋkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäŋ täŋkehärom tänpäŋ iwat täkäna. Ude täŋkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewani uwä täga täŋkentäŋ yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ŋode yäŋkuko upäŋ nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron täŋpeko udewani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

36* Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet morenpäŋä Efesus äbot täŋo intäjukun äma ukät gukut imäpmok tänpäŋ Anutu-ken yäŋapik man penta yäŋkuŋ. 37 Ude tänpäŋ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ inŋitpäŋ iniŋ oretkuŋ. 38* Tänpäŋ butewaki pähap bumta nadäŋkuŋ. Imata, Poltä ini ŋode yäŋkuko unita; In näk wari nämo api nabäneŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk,

* 20:32: Apos 26:18 * 20:33: 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34:

Apos 18:3; 1Te 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Apos 21:5

* 20:38: Apos 20:25

yäniknat yäpmän gäpetä itkuk-ken u kuñkuñ.

21

Pol gäpe terak äronpeñ Jerusalem kuñkuk

¹ Uken kuñpäñ äbot täñpani täño intäjukun äma u yepmanpeñ kukta butewaki pähap nadänkañ gäpe terak äronakañ gäpe kuñkuk. Gwägu bämopiken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadän iwatkan siwonigän ude kuñkumän. Kuñitna bipmähpäñ yäñerirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahänkumän. Eruk Rodes peñpeñ kuñpäñä yotpärare kubä wäpi Patara u ahänkumän. ² Patara kome u ahähpäñ kañkumän. Gäpe kubä kome u peñpeñ Ponika komeken kwayän täñirän. Ude kañpäñä uterak äronakañ kuñkuk. ³ Kuñtängän gwägu bämopiken kome kubä wäpi Saiprus u kañpäñ Siria komeken kunayän nadänkumäño unita käpmäk kädagän irepmitkañ kumañ päñku Tire yotpärare-ken ahänkumän. Ahähpäñ gäpe terak nanik tuñum ätu u penayän täñkuñ. ⁴ * Peñirä ninä kome uken nanik äbot täñpani ämawebe u yabänayän äpämañ kuñkumän. Päñku kepma 7 ude ukät penta itkumän. Itkañ Kudupi Munapiktä äbot täñpani manbiñam yäwerirän nadähpäñ Pol iwetkuñ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. ⁵ Eruk gäpetä Tire kome peñpeñ kwayän täñirän yotpärare peñpeñ kuñitna äbot täñpani ämawebe meñ nanak bok nimagut yäpmän äpämañ kuñkuñ. Äpämañ kumañ päñku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmonpähpäñ Anutu-ken yäñapik man yänkumän. ⁶ *

* 21:4: Apos 20:23 * 21:6: Apos 20:36

Ude tänkañ butewaki man kowata kowata yänkañ gäpe terak äronitna ini yotken kuñkuñ.

⁷ Äronpeñ eruk Tire kome peñpän kumañ Tolemes yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän äbot tänpani u naniktä äbä nimagut yäpmän kwäkañ ukät kepma kubä itpäñ patkumän. ⁸ * Patkumänjo yänewänä Tolemes yotpärare peñpeñ ninin kuroñ kumañ päñku Sisaria yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän kumañ Anutu täño manbiñam yänahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuñkumän. Äma uwä äma 7 aposoro täñkentän yämik täñkuñjo ukät nanik kubä. ⁹ * Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpani unitä Anutu täño man profettä-yän yänahäk täñkuñonik. ¹⁰ * Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peñpeñ Sisaria komeken äpuk. ¹¹ * Äpäñpän ninken ahän nimiñpän Pol täño pion yäpmänpäñ iniken keru kuroñi pädat täñpän ñode yänkuk; Kudupi Munapiktä ñode yäyak; Juda naniktä pion ño täño mähemi Jerusalem komeken kudän ñode täñpän guñ äbot ätu u keru terak api penep yäk.

¹² * Yänirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadänpän Poltä Jerusalem kukta iniñ bitnäc man kehäromi yänkumän. ¹³ * Upänkañ Poltä kowata ñode yänkuk; In imata konäm butewaki tänkañ näkño bänep nadäk-nadäkna täñpä wakan? Näc Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täñ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni

* **21:8:** Apos 6:5, 8:40 * **21:9:** Apos 2:17 * **21:10:** Apos 11:28
 * **21:11:** Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 * **21:12:** Mat 16:22
 * **21:13:** Apos 20:24

Jesuta yäjpäñ kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴ Ude yäjirän Pol täño gäripi u iniñ bitnänañi bumik nämo nadäñkumäño unita ñode iwetkumäñ; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäñ gamikta nadätak u ini kañ ahäñ gamän.

Pol Jerusalem ahäñkuk

¹⁵ Eruk u itna täreñirän Jerusalem ärokta täñtuñum tuñum täñkumäñ. ¹⁶ Täñtuñum tuñum täñpeñ kunayäñ täñitna Sisaria nanik nadäkinik täñpani ätu penta kuñkumäñ. Unitä nimagut yäpmäñ äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuñkuñ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täñpani bian yäpurärätkuk. Unitä yotken päñku itkumäñ. ¹⁷ Täñkañ eruk, Jerusalem äbot täñpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päñku nipmanpä patkumäñ. ¹⁸ * Patkumäño yäñewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuñkumäñ. Täñpakañ kadäni ugän äbot täñpani ämawebe täño intäjukun äma käbeyä täñ itkuñ. ¹⁹ * Täñirä Pol uwä päñku bok itkañ yäniñ oretpäñ guñ äbotken epän täñirän Anututä kerä terak kudän jide pewän ahäñkuño u kudup yäwet ahäñirän nadäñkuñ.

²⁰ * Pol täño man u nadäñpäñ Anutu täño wäpi yäpmäñ akuñpäñ iniñ oretkuñ. Täñkañ iwetkuñ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ imiñ moreñ yäk. Täñkañ ämawebe uwä Moses täño бага man u pen iwaräntäkta kehärom täkañ yäk. ²¹ * Upäñkañ gäka man-biñam ñode nadäk täkañ; Poltä Juda ämawebe, guñ

* **21:18:** Apos 15:2,13; Gal 1:19 * **21:19:** Apos 15:12 * **21:20:** Apos 15:1,5 * **21:21:** Apos 16:3; Gal 2:3

ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ɲode yäwet täyak; In Moses täŋo бага man peŋpäŋ nanakjiye täŋo gupi moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäŋ nadäk täkaŋ. ²² Gäk äma udewan-itä abän yäŋ biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk täŋ itkamäŋ. ²³ Unita kädet kubä ɲode gäweritna täŋpikaŋ Gäkä äma täga yäŋ kaŋ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä Anutu iŋamiken äneŋi pakigän itta бага man täŋo kädet kubä iwatta yäŋkehärom taŋkuŋ yäk. ²⁴ * Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses täŋo бага man iwatpäŋ imaka tänayäŋ täkaŋ u gäk udegän kaŋ tä yäk. Ba moneŋ penayäŋ täkaŋ unita ba Gäkŋata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-ken yäŋkehäromtak man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ yäŋ nadäneŋta gwäki pujiŋ täga äriŋ täŋpä kuneŋ. Eruk, gäk ude täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebetä ɲode api nadäneŋ; Pol täŋo biŋam nadäŋkumäŋo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo бага man iwat täyak yäŋ api nadäneŋ.

²⁵ * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani unitawä, manbiŋam ɲowäku bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ɲodewani nämo täkta yäŋpäŋ-nadäŋkumäŋo uwä kudän täŋpäŋ yämiŋkumäŋ; Tom anutu jopita naŋimik täŋpani u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpani nämo näneŋ yäk. Ba kubokäret nämo täneŋ. Man kudän ude täŋpäŋ yämiŋkumäŋ yäk.

* 21:24: Nam 6:1-20; Apos 18:18 * 21:25: Apos 15:29

26 * Eruk käbeyä tänpä tärewänkaŋ patkuŋo yänewänä Pol äma Anutu-kät yänkehäromtak man yäwani 4 ukät päŋku yänkehäromtak man yänkuŋo udegän yänkuk. Ude täŋkaŋ kudupi yot gänaŋ äronpäŋ bämop äma ŋode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna tärenjirän yänkehäromtak man yänkumäŋo unitäŋo epäni u api tärewek yän iwetkuk. Eruk, kepma 7 ujeta ugän it yäpmän kuŋtängän yänkehäromtak man u täŋ-tärehta gupe kábäŋi nitek ijinkuŋ.

Juda naniktä Pol iŋitkuŋ

27 * Eruk kepma 7 u tärewayän täŋjirän Juda nanik Esia komeken naniktä abäŋpäŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot täŋo yewa gänaŋ irirän. Abä ämawebe peŋ yäwettäko Polta kokwawak täŋ iminkuŋ. Ude täŋpäŋ Pol iŋitkuŋ. 28 * Injipän gera ŋode yänkuŋ; Isrel ämawebe in täŋkentäŋ nimut! Äma ŋonitä ämawebe komeni komeni nintäŋo wäpnin biŋam ukät Moses täŋo бага man ba kudupi yot ŋo täŋpäwakta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtän kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yän-yäkŋat yäpmän kudupi yot gänaŋ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita biŋam yäwani-ken äronjirä Anutu inamiken täŋpäwak täŋkuŋ yäk. 29 * Täŋpakaŋ man u yänkuŋo uwä imata, bian yabäŋjirä Trofimus Efesus komeken nanikpäŋ Polkät yotpärare u gänaŋ irirän yabänkuŋ. Yabänkaŋ nadänkuŋ; Poltä ini imagut yäpmän kudupi yot täŋo yewa gänaŋ ärok yän jop nadänkuŋ.

* 21:26: 1Ko 9:20 * 21:27: 2Ti 1:5 * 21:28: Ese 44:7; Apos 6:13 * 21:29: Apos 20:4; 2Ti 4:20

30 Tānpākaŋ Jerusalem āmawebetä man u nadānpāŋ kikuŋutpāŋ tāŋ-urukuruk bumta tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Pol iŋitpāŋ wādāŋ gārep māŋ yāpmāŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude tānpāŋ bārāneŋ kudupi yot yewa tāŋo yāma yāputkuŋ. 31 Ude tāŋkaŋ Pol iŋit yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku ut irirä Rom tāŋo komi āma tāŋo intājukun āmatä biŋam ŋode nadāŋkuk; Jerusalem āmawebe kuduptagān kokwawak tānpāŋ kowat āmiwān tākaŋ yāk. 32 Ude nadānpāŋ bārānek-tagān intājukun āma ātukāt komi āmaniye ātukāt yāmagurān yāpmāŋ āma peŋawāk tāŋ itkuŋ-ken bārāneŋkuŋ. Bārāneŋ ābāŋirä Juda āmawebetä yabānpāŋ Pol wari nāmo utkuŋ. 33 * Ude tāŋirä komi āma tāŋo intājukun āmatä ābā Pol iŋitkaŋ komi āmaniye yāwerirān yen kehāromi yarä yāpmāŋ pāŋku pādāt tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Juda āmawebe yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo netä? Ba imapāŋ tāk? 34 Yāŋirān āmawebe ābot päke itkuŋotä yāŋ-tāŋurān yānpāŋ yāŋkurāk taŋkuŋ. Yāŋuruk-uruk pāhap ude tāŋirä komi āma tāŋo intājukun āmatä mebāri ket nāmo nadāŋkuk. Tānpāŋ komi āmaniye yāwerān Pol iŋit yāpmāŋ komi āmatä ini yotken kuŋkuŋ. 35 Iŋit yāpmāŋ yot yāma-ken u kuŋpāŋ komi āmatä yabāŋkuŋ; Āmawebe päke u Pol utta yāwat-yāŋirä ude yabānpāŋ Pol pudātpāŋ punin yāpmāŋ āronkuŋ. 36 * Āmawebe ābot päke unitä yāwarān tāŋkaŋ kähān gera terak ŋode yāntāŋ kuŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ utpewä kumbān! yāk.

Poltä nadākiniki tāŋo mebāri yāwetkuk

* 21:33: Apos 20:23 * 21:36: Luk 23:18; Apos 22:22

³⁷ Eruk komi ämatä Pol yänikñat yäpmän yot gänäñ äronayän täñirä Poltä komi äma täño intäjukun äma u Grik man terak ñode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayän? Ude yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkño man kotäk nadätan? ³⁸ * Näkä gäka Isip nanik bian gapmanta kokwawak täñpän ämik pewän ahänkuko u yän nadätat yäk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yän-butuwän yäpmän kome kawuki-ken ämik täkta kuñkuñ. ³⁹ Yäwänä Poltä yänkuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare tañi kubä wäpi Tasmus u nanik yäk. Unita nadän namini ämawebe man yäwerayän yäk. ⁴⁰ Ude iweränä komi äma täño intäjukun ämatä nadän iminik. Nadän iminirän, eruk Poltä yot täño yeñpeñ ärowani terak itpäñ ketwära tänyärenjirän ämawebetä u kañpän kwikinik it yäpmän kuñkuñ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak ñode yäwetkuk;

22

¹ Nanaye, notnaye, in juku penpäñ nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täñira nepmäñitkañ unitäño mebäri yän ahäwayän yäk. ² Poltä iniken man kotäk Hibru uterak yänirän unita u nadänpäñ kwikinik-inik it yäpmän kuñkuñ. Kwikinik irirä Poltä äneñi ñode yänkuk; ³ * Näk Juda äma kubä yäk. Meñnatä Silisia kome, Tasmus yotpärare-ken bäyañkukopän äbä yotpärare ño itpäñ tägañkut yäk. Äbekniye oraniye täño бага man kudupta yänpäñ-näwoñärek täk täñkuko uwä Gamaliel. Uwä näkño

* **21:38:** Apos 5:36-37 * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2

yänpäj-näwoŋärek äma ude yäk. Ude tänjirän näk intä Anutu täŋo nadäk-gärip u iwatpäŋ täkta pipiri intä täk täkaŋ udegän täŋ yäpmäj äbut. ⁴ * Näk äma Jesu täŋo Kädet iwarani u täŋpäwak täŋ yäpmäj äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädat tänpäj komi yotken yämagut yäpmäj kuk täŋkut. Täŋkaŋ ätu kumäj-kumäj däpmäk täŋkut yäk. ⁵ Bämop äma intäjukun täŋpani Ananias, ba Juda täŋo äma ekäni ekäni u näkä ude täŋkuro u kudup nadäkaŋ. Unitä täga täwetnayäj yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täŋo Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkaŋ u yepmäŋit yäpmäj päbä komi yotken Jerusalem ŋo yepmakta nadäŋkut. Ude nadäŋira ini ŋo nanik täŋo äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkaŋ u Näk ude api täŋpet yäj yäwet yabäka manbiŋam kudän tänpäj namiŋkuŋ.

⁶ Kudän tänpäj namä yäpmäj Damaskus kädet kuŋtängän kepma bämopi taŋirän imaka kubä pit kubägän ŋode ahäj namiŋkuk; Penyäjek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä penyäŋenpäj nabäŋkuk. ⁷ Ude tänjirän näk kome terak maŋ patkaŋ gera kubä ŋode nadäŋkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸ Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Ude yäŋira unitä yäŋkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upäj gäkä näk täŋpiwak täkaŋ yäk. ⁹ Tänpäkaŋ äma näkkät bok itkumäŋo u penyäjek ugän kaŋkuŋo upäŋkaŋ man kotäk ahäjkuko u nämo nadäŋkuŋ. ¹⁰ Ude täŋkaŋ näkä yäŋkut; Ekäni, unita näk jide täŋpet? Yäŋira näwetkuk; Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäj

* 22:4: Apos 8:3, 22:19

gamiŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. ¹¹ Täŋpäkaŋ penjänek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabäŋkut. Ude täŋira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. ¹³ Täŋpäkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yäŋirän uterakgän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. ¹⁴ Kāwawä yäŋkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadäŋkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. ¹⁶* Unita imata kadäni käreŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yäŋpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayäŋ yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käreŋi kuŋattängän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbäŋpäŋ kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äronkuro Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkaŋ dāpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. ¹⁸* Kaŋira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk. Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yäŋahawayäŋ täyan u nämo nadäŋ gaminayäŋ yäk. ¹⁹* Yäwänä

* 22:16: Apos 2:21

* 22:18: Apos 9:29-30

* 22:19: Apos

8:3, 26:9-11

näkä yänkut; Ekäni, ini-tägän näkño biñam ñode u nadäkan; Näk bian Juda täño käbeyä yot komeni komeni itkan-ken u äronpäñ ämawebe Jesuta nadäkinik täñpani u däpmäñpäñ yepmäñitpäñ komi yotken yepmak täñkut. ²⁰* Ba kadäni Stiven gäkño man yänahäñtäñ kuñattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiñira täñkuñ. Täñirä yabänkan bänep täga nadäñkut. Ba äma utkuño unitäño tek käroni unita watäni it yämiñira täñkuñ. ²¹* Ude yäwawä Ekänitä ñode näwetkuk; Ku! yäk. Guñ äbot ban itkan uken näkño manbiñam yäwetpäñ yäwoñäreka ganiñ kirewayäñ yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²²* Eruk, Poltä guñ äbotta yänirän Juda naniktä nadäñpäñ man wari nadäka bitnäñpäñ kähän gera yänpäñ yänkuñ; Utpewä kumbän! Äma ñodewani kome terak itnañi nämo! ²³ Kähän gera ude yänpäñ kokwawak terak iniken tek punin nanik yänopmäñ täñpä kwäpäñ kugun porinpäñ ureñ täñpä punin äronkuñ.

²⁴ Ude täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä komi ämaniye peñ yäwet-pewän Pol yäpmäñ yot gänañ äronkuñ. Yäpmäñ äronirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täñ iminkuño u mebäri nadäka päripmäñpäñ iwet yabänayäñ täñkuñ. ²⁵* Ude täñpäñ eruk Pol täño keruñi pädat täñpäñ päripnayäñ täñirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuk; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ñode kubä pätak ba nämo pätak?

* 22:20: Apos 8:1 * 22:21: Apos 9:15, 13:2 * 22:22: Apos 21:36 * 22:25: Apos 16:37

yäk. In näk, Rom kome mähepän, manken nämo nepmanjan imata intäjukun nutnayän täkan? Ude täkan u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä päñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayän? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbänpäñ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpäñ moneñ tañi dārat yäk. Yäwänä Poltä yänkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat. ²⁹ * Ude yänirän komi äma Pol utnayän täñkuño u man u nadänkan umuntañpäñ kakätänkuñ. Täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpäñ, ini imaka, umuntañkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päñku yentä pädat täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni injamiken itkuk

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadän imikan yän ket nadakta nadänkuk. Ket nadäwa yänkan bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni kábeyä täñput yänpäñ yäwetkuk. Kábeyä täñirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit iminpäñ yänikñat yäpmän päñku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädänkuk.

* 22:29: Apos 16:38

23

1 * Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tañi yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu inamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpäñ it yäpmäñ abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäñ nadätat yäk. 2 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmäñ gareput! 3 * Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopäñ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño бага man iwatpäñ manken nepmankañ äbäno mañit itan? Ude täno upäñkañ бага man gäkña irepmitpäñ yäniñ kireñpewi nutkañ yäk.

4 Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadäñpäñ Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täñpani ño yäñärok man iwerayäñ yäñpäñ yäyan? 5 * Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämop äma intäjukun täñpani yäñ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneñ.

6 * Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabäñpäñ-nadäñkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäñpäñä gera täñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita yäñpäñ

* 23:1: Apos 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27

* 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5

manken ɲo nepmanɲaŋ. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yänkaŋ bumta yän-awätkuŋ. Tänpän käbeyä u duŋ-wenjuk. ⁸ * Imata, Satyusi äma ɲode nadäk täkaŋ; Äma kumbani-ken naniktä äneŋi täga nämo api akuneŋ. Ba aŋero ba mäjo nämo itkaŋ yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkaŋ.

⁹ * Mebäri unita yänuruk-uruk pähap yäntän kuŋkaŋ abäk täŋkuŋ. Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani äma itkuŋo u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuŋpäŋ Pol gäarak itpäŋ man kehäromigän ɲode yänkuŋ; Ude nämo! Äma ɲoken goret kubä nämo kākamäŋ. Aŋero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ɲo yäyak! ¹⁰ Ude yäntän kuŋkaŋ äbäk täntängän ämik bureni tänpän Pol gupi yäpmän däkneneŋ yän nadänpäŋ komi äma täjo intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadänpäŋ komi ämatä Pol Juda äma keriken nanik yomägat yäpmän komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonkuŋ.

¹¹ * Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom tänpän bätakigän kuŋaren yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yänahätan udegän Rom komeken api tänpän yän nadän gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

¹² Patkuŋo yänenirän Juda äma ätutä käbeyä tänpän Pol utpewä kumäkta man yänpäŋ-nadänpäŋ

* **23:8:** Mat 22:23 * **23:9:** Apos 25:25 * **23:11:** Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23

yänkehäromtak man ɲode yänkuɲ; Pol bureni-
inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta
itsämänkaɲ ketem ume nämoinik api näne. ¹³ Äma
yänkehäromtak man yänkuɲo u 40 ba 45 udetä
yänkuɲ. ¹⁴ Äma unitä bämop äma intäjukun täɲpani-
kät Juda täɲo äma ekäni ekäniken ahän yämiɲpän
ɲode yänkuɲ; Nin yänkehäromtak man ɲode
yäkamän yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik nankaɲ
it yäpmän kuɲkä eruk, Pol api utpena kumbek.
¹⁵ * Unita inä Pol tewä yäpmän äpäkta manbiɲam
pewä yäpmän komi äma täɲo intäjukun ämaken
kwän. Jop man ɲode kaɲ yänikɲarut; Pol tewä
äbä mebärini ket täɲpän niwerirän kaɲ nadäna.
Eruk ude yänpewä äbänjirän, ninä kädet-ken jänjäm
patpän api utne yäk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori täɲo nanak kubä itkaɲ
nadänjirän man u yänkuɲ. Yänjirä nadänkaɲ komi
ämätä yotken kuɲpän äwäɲi Pol päro iwetkuk;
¹⁷ Iweränä Poltä komi äma täɲo intäjukun äma
kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ɲo man
kubä yäpmän äbätak unita yänikɲat yäpmän
intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma
unitä yänikɲat yäpmän intäjukun ämaniken u
kuɲkuk. Kuɲpän yänkuk; Äma ɲonitä man kubä
gäwerayän yäwänpän Pol komi yotken irani
unitä peɲ näwet-pewän yänikɲat yäpmän äbätat
yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma
gubaɲi u imagut yäpmän päɲku inigän tenpän
ɲode iwet yabänkuk; Ima man näwerayän äbätan?
²⁰ Yäwänä äma gubaɲi unitä ɲode iwetkuk; Juda
ämätä kwep gäkä Pol iniɲ kirenɲepewi äpmokta äbä

* 23:15: Apos 25:3

gäwet yabänayän. Man topmäñ itkañ yäk. Äbä jop manman ñode api yänğäkñatneñ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayän. ²¹ Ude yänayän täkañ upänkañ gäk unitäño man nämo nadän yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkañ yäk. Äma uwä yänğehäromtak man ñode yänkuñ; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkañ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yän yänkuñ. Ude yänkuño apiñowä gäkä kowata man jide yäwayän täyan unita itsämänkañ yäk.

²² Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ñode iwetkañ iniñ kireñpewän kuñkuk; Man näwetan ño äneñi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmän kuñkuñ

²³ Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä komi äma täño watä ämaniye yarä yänpewän äbänpäñ ñode yäwetkuk; Ek täño komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuñarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkañ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täñtuñum täkot yäk.

²⁴ Polta imaka, hos kubä täñket täñpäñ kañ peñ imut yäk. Täñkañ eruk, watäni säkgämän itpäñ imagut yäpmän päñku Sisaria kome täño kañiwat epän täñpani äma wäpi Feliks uken kañ ahäwut yäk.

²⁵ Ude yäwetkañ Feliksta manbiñam ñode kudän täñpäñ yämiñkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiñam ñode kudän täñ gamitat. Kepma täga. ²⁷ * Juda naniktä äma ño inñitpäñ utpewä kumbayän täñirän näkä äma ño Rom kome

* 23:27: Apos 21:30-33; Apos 22:25-27

mähem yäj nadänpäj komi ämanaye-kät päñku täñkentäj imiñpäj keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj. ²⁸ * Unita näkä mebäri ima terak täkañ yäj nadähta imagut yäpmäj Juda täño intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹ * Kuñpäj yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäñ yäjkuñ. Upäñkañ manken tenpäñ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. ³⁰ * Täro upäñkañ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaño biñam u nadänpäj unita gäkken bäräñeñ tewa äretak. Täñkañ Juda nanik manken tenjo u yäwetpewa äreñkañ u ima mebärita manken tenjo iñamken api yäñahäneñ. Eruk, näkño manbiñam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täño man buramiñpäj bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuñkuñ. ³² Kuñkuño yäñewänä komi äma hos terak kuñarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuñirä komi äma ätuwä äneñi äyäjutpeñ Jerusalem kuñkuñ. ³³ Täñpäkañ komi äma hos terak kuñarani u kumañ päñku Sisaria yotpärare-ken ahänpäjä Klodius Lisiastä manbiñam kudän täñkuko u gapman täño kañiwat äma Feliks unita imiñkañ Pol imaka, iñamiken yäjikñat yäpmäj päñku tewä itkuk. ³⁴ Tewä irirän Felikstä manbiñam u daniñpäj nadäñkañ Pol iwet yabäñkuk; Gäk komeka tañi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena tañi Silisia yäk.

* **23:28:** Apos 22:30 * **23:29:** Apos 18:14-15 * **23:30:** Apos 24:5-8

³⁵ Yäwänä Felikstä kowata ɲode yänkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaɲo unitä äbäkaɲ yänjiri kaɲ nadäwa yäk. Ude yänkaɲ watä äma yäwerän Pol yäpmanɲpän gapman täno yot, Herottä tänpäni, u tewä irirän watä it iminɲuɲ.

24

Pol Feliks keri terak tenɲuɲ

¹ Eruk, kepma 5 ude tärenjirän bämop äma intäjukun tänpäni Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täno бага man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuɲ. Äbänpän Pol manken tenayän tänkuɲo unita gapman täno kaɲiwat äma Feliks u ahän iminɲuɲ. ² Ahän imäwä Felikstä Polta yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaɲ yäpän yänpän Feliks inamiken ɲode yänkuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it niminjiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba tänkentän niminjiri imaka mäyap goret-goret irani u tänpän yäpna tägaɲ yäk. ³ Gäkkät imaka imaka yäpna tägaɲo u yabänkaɲ bänep täga nadänpän ganiɲ oretkamän yäk. ⁴ Tänpäkaɲ man käronji yänjira gaɲa täweno udetä näk pengän ɲode gäwet yabätat; Gäk nadän niminjiri man keräpi kubä gäwetnayän. ⁵ * Nintä äma ɲo käkamän uwä peɲawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ɲode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittän kukaɲ-ken man yäwetpän yäwonjärek tänpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahän yämik täkaɲ. Ba uwä äbot ätu nin nipmanɲpän äbot inigän itpän wäpi Nasaret yän yäwani unitänjo intäjukun ämani ude

* 24:5: Apos 17:6

itak yäk. ⁶⁻⁸ * Ba ugän nämo. Kubä pen ñode; U kudupi yot täñpawakta kudän mebäri mebäri täk täñkuk. Ude täñtäyon inïtkumän. Unita gäkña-tägän iwet yabänjiri nintä manken tenkumäño unitäño mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. ⁹ Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpän Polta yänpän ñode yänkuñ; Man yäkamän ñowä bureni-inik!

Pol man kukñini yänahänkuk

¹⁰ Ude yänjirä gapman täño kañiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayän yän yänpän ketwära täñjireñkuk. Täñjirän Poltä ñode yänkuk; Näk nadätat yäk. Obañ mäyap ämawebe äbot ñonitäño man yäpmän daniwani äma ude it yäpmän äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ¹¹ * Man ño bureni gäwera. Anutu iniñ oretta Jerusalem äbänpän it yäpmän äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikañ man yäyat ñonita u bureni yän gäwetnayän. ¹² Äma man käbeyä-ken nepmankañ ño kudupi yot gänañ ba yotpärare-ken goret kubä täñjira nämo nabänkuñ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täñpawak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuñ yäk. ¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yänpän manken nepmankañ ñonitäño bureni kubä täga nämo gäwoñärenayän yäk. ¹⁴ * Täñpäkañ, man bureni u ñode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkañ u iwatpän Anutu, äbekniye oraniyetä iniñ orerani u iniñoret täyat. Täñ, man kudup Moses täño бага man terak itkañ u ba profet

* 24:6-8: Apos 21:28-30 * 24:11: Apos 21:17 * 24:14: Apos 24:5

bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. ¹⁵ *
 Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkañ
 unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ñode;
 Anututä äma siwoñi ba äma waki bok kumbani-
 ken nanik äneñi api yäwän kikäñtneñ yäk. ¹⁶ *
 Mebäri unitagän näk Anutu injamiken ba ämawebe
 injamiken siwoñi kañ ira yän nadäñpäñ bänep
 nadäk-nadäknata watäni itpeñ kuñat täyat.

¹⁷ * Näk ñode täñkut yäk. Obañ ätuta kome ätuken
 kuñat moreñkañ näkñaken äbot gänañ äma jäwäri
 itkuño u täñkentän yämikta moneñ yäpmänkañ
 Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänañ Anutu
 iniñoretta gupe kábäñi niked ijin imikta äbut yäk.
¹⁸ * Täñpäkañ näk kudupi yot gänañ jop nämo
 äronkut. Nämo, Juda täño бага mantä Anutu
 injamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäñ eruk
 kudupi yot gänañ äronpäñ irira Juda äma ñowä
 nabäñ ahänkuñ yäk. Näk ämakät nämo itkumäj. Ba
 peñawäk kubä nämo täñira nabänkuñ. ¹⁹ * Täñpäkañ
 Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret
 täñpapäñ nepmänitkuño unitä injamka-ken ñogän
 äbäkañ man yänañi yäk. ²⁰ Nämo täñpäwä, äma ño
 yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täño
 man kábeyä-ken itkuñ-ken näkken goret kubä kañ-
 ahänkuñ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ²¹ * Etän,
 kábeyä uken man kubä ñode yänahänkuro unita
 käwep nadäwä wawäpäñ nämagut yäpmän gäkken
 ño äbuñ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat;
 Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:16: Apos 23:1 * 24:17: Rom

15:25-26; Gal 2:10 * 24:18: Apos 21:26-27 * 24:19: 2Ti 1:15

* 24:21: Apos 23:6

yänpäj manken ɲo nepmanjaŋ.

22* Eruk, Felikstä Jesu täño Kädet unitäño mebäri bian nadäwän tärenkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ɲode yäwetkuk; Komi äma täño intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpäŋkaŋ uyaku man ɲo yäŋket utnayäj yäk. Ude yänpäj käbeyä u yäwerän penpen kuŋkuŋ. 23* Penpen kuŋirä komi äma täño watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentäj imikta бага nämo penkirewen yäk. Ba yentä nämo pädät täneŋ. Nämo, komi yot täño yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋyarä komi yotken itkuk

24 Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpäj Felikstä Pol täño man ätu nadäwayäj yänpäj yänpewän äbuk. Pol äbänpäj Jesu Kristota nadäkinik täktäk täño kädet yänpäj-iwoŋärenkuk. 25 Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäpmäj daniwekta kadäni penkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkaŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yänpewa api äben yäŋ iwetkuk. 26 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täŋkuk. U ɲode; Poltä iniŋ kirenpewa äpämaŋ kukta moneŋ ätu käwep namek yäŋ nadänkaŋ kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpäj man yänpäj-nadäk täk täŋkumänonik.

* 24:22: Apos 23:26 * 24:23: Apos 27:3; Apos 28:16,30

27 * Tənpəkaŋ Felikstə Juda əmawebetə nəka bənep təga nadəŋ namut yənpəŋ Pol komi yot gənaŋgən teŋkuk. Tewənkəŋ it yəpməŋ kuŋtəyon obaŋ yarə təreŋirən əma kubə wəpi Posius Festus unitə Feliks təŋo kome yəpməŋpəŋ gapman təŋo kaŋiwat əma ude itkuk.

25

Pol Sisatə mani nadəkta yəŋkuk

¹ Festustə Feliks təŋo kome yəpməŋpəŋ Sisaria kome təŋo kaŋiwat epən təŋpani əma ude itkuk. Eruk kepma yarəkubə ude irən təreŋirə Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ²* Pəŋku irirən bəmop əma intəjukun təŋpani ba Juda təŋo əma ekəni ekəni uken kuŋpəŋ Polta man iwetkuŋ. Ude təŋpəŋ ŋode iwet yabəŋkuŋ; ³* Gək nin nadəŋ nimiŋpəŋ əma u bərəŋeŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ əbən. Pol kuməŋ-kuməŋ utta əma yepmanpə jəŋjəm parirə əbuŋo unita man ude yəŋkuŋ. ⁴ Yəwəwə kowata ŋode yəwetkuk; Nəmo! Pol Sisaria komeken komi yot gənaŋ itak yək. Ba nək imaka, Sisaria komeken əneŋi kwayəŋ. ⁵ Unita əma ekənijiye ətukət nəkkət bok kuŋkaŋ əma unitə goret bureni kubə təŋirən kəneŋo təŋpəwə Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yək.

⁶ Təŋpəŋ Festustə kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda təŋo əma ekəni ekəni-kət man yənpəŋ-nadək epən təŋpən tərewəpəŋ əneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwə man yəpməŋ daniwani əma yəŋpewə əbə irirə komi əma yəwerən Pol imagut

* 24:27: Apos 25:9 * 25:2: Apos 24:1, 25:15 * 25:3: Apos 23:15

yäpman̄ äbuŋ. ⁷ * Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem penpen̄ äbuŋo unitä dubini-ken päbä itpän̄ Pol terak man bäräpi bäräpi penpän̄ yänkuŋ. Upänkan̄ ude tāk-tāyak tāk-tāyak yän̄ yänkuŋo unitäŋo bureni kubä Festus täga nämō iwōŋärenkuŋ. ⁸ Ude yäntäko Poltä kowata ŋode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämō täŋkut yäk. Ba Juda täŋo бага man kubä nämō irepmitkut, ba kudupi yot gānaŋ täŋpāwak kubä nämō pewa ahänkuŋ. Ba Sisata man waki kubä nämō yänkut yäk.

⁹ * Upänkan̄ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ŋode iwetkuk; Jerusalem kuŋkan̄ Juda äma iŋamiken man ŋo äneŋi yäkta täga nadāwiwä, eruk näk uken kuŋkan̄ api nadän̄ gamet yäk. ¹⁰ Yāwänä Poltä yänkuk; Ude nämō yäk. Sisa täŋo man nadāwani yot uku itat ŋobayän̄ yäk. Unita yot ŋokengän̄ uyaku näkŋo man nadāwen̄ yäk. Nadätan̄ u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämō pewa ahänkuk yäk. ¹¹ Täŋ, imaka waki kubä unita kan̄ kumba yän̄ yänpän̄ täŋpero täŋpāwä, täga api nutpewä kumbet. Täŋpakan̄ man yäk täkan̄ u bureni nämō täŋpāwä u kerī terak äma kubätä täga nanin̄ kirenaŋi nämō. Unita äma ärowaninin̄ Sisatä ini-tägän̄ näkŋo man u kan̄ nadāwän̄ yäk.

¹² Poltä ude yāwänä, eruk Festus äyän̄utpän̄ täŋkentäkiye-kät man yänpän̄-nadäk täŋpän̄ Pol äneŋi iwetkuk; Gäk Sisa kan̄ käwa yän̄ yāyan unita eruk, Sisaken kan̄ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabänkuk

* 25:7: Apos 24:5-6,13 * 25:9: Apos 24:27

13 Kepma ätu tärenjirän Juda täño intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oret-dayañ Sisaria äbumän. 14 * Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol täño biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken tenkuko pen itak yäk. 15 Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täñpani yän nadänpäñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän nadänkañ äma uterak man mebäri mebäri penpäñ näwetkuñ yäk. 16 Upänkañ näkä kowata ñode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yän yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän täñpäñ kawän bureni täñpäkañ uyaku täga täne yän yäwetkut yäk. 17 Unita yänpäñ näkä Sisaria äbänjira äma ño näwat yäpmän äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käroni nämo itkumän. Nämo, äbä patkumäño yänewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmän äbäkta yänkut. 18 Äma manken tenkuño u penta itkañ ñode nadänkut; Kädet wakiinik kubä täñkuko unita käwep yäneñ yän nadänkuropän nämo yäk. 19 * Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken tenkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän yänkuk. 20 * Yänjirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäkñat täñpa wankuñ yäk. Unita Pol

* 25:14: Apos 24:27 * 25:19: Apos 18:15 * 25:20: Apos 25:9

node iwet yabänkut; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yän nadätan? yän iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yänkuk; Nämö, Sisatä ini-tägän näkño man kañ nadäwän yän yänkuk. Ude yäwänpän komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahänkañ Sisaken kañ kwän yän nadänkut yäk.

²² Yänirän Agripatä man u nadänpän Festus iwetkuk; Näkña-tägän äma u meni jinomken nadäwayän yäk. Yänirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

²³ * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkañ komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänäñ äronkuñ. Äronpän Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmän äbuñ. ²⁴ * Imagut yäpmän abäkañ Festustä node yänkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän itkamän ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopän manken tenayän node yänkuñ; Äma u utpewi kañ kumbän! yäk. Itkañ ärowani kudän wari täñpek yän näwet täñkuñ. ²⁵ Ude yäk täñirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämö kañ-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kañ nadäwän yän yänpewän ude kañ täñpayän nadänkut. ²⁶ Upänkañ Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitäño mebäri nadäkta manbiñam bureni jide kañ kudän täñpän pewa kunen? Nadäwa nämö tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkañ ño in inñamjin-ken

* 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 * 25:24: Apos 25:2,7; Apos 22:22

teyat yäk. Intä käwep täñkentäj naminpäñ man täga kubä pewä ahäwäkañ upañ manbiñam terak kañ kudän täwa! ²⁷ Täñpäkañ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teñ yäj siwoñi nämo kudän täñpäñ bok pewa kuneño uwä siwoñi nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

¹ Täñpäñ Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäj yäk. Yäwänä Poltä keru yäpman akunpäñ man ñode yäñahänkuk; ² Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peño unita kowata ñode yäwayäj; Gäk inamka-ken man yäñahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³ Gäk Juda äma nintäño täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yäñ-täñkärakneñ yäñawät takamäj unita imaka nadätan. Unita ude itkañ nadäj naminiri man ño yäwayäj.

⁴ Juda ämawebe kuduhtagän näkño irit kuñat-kuñat unitäño mebäri nadäkañ yäk. Näk Tasmus ahänpäj itpäñ tägañkañ eruk mäden Jerusalem kuñkuro u nadäkañ yäk. ⁵ * Näka nadäj morekañ unita ini gäwetnayäj nadänpänä ñode täga gäwerirä nadäwayäj; Näk gubañi-ken Parisi äma ude itkañ unitäño täktäki kudup iwarän täñkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täño бага man u pidämi bumik upañkañ Parisi äma täño бага man iwaräntäkta pipiri kubä täñpen yäk. ⁶ * Täñpäkañ näk apiño manken nepmanpä itat ño. Manken itat ñonitäño mebäri ñode; Näk Anututä bian äbekniye

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Apos 23:6, 28:20

oraniye imaka kubä täñ yämäyän yänkuko unita nadäkinik täñpäñ itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäño bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmän daniwanitä ehutpäñ kepma bipani Anutu iniñ oretoret täk täkañ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ño nämagut yäpmän kuñatkañ yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämö yäwän kikuñutneñ yäñ nadäk täkañ?

⁹ * Intä nadäk täkañ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biñam kädet mebäri mebäri terak kañ täñpa wawut yäñ yänpäñ-nadäk täñkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täñkut. Bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yäñ yänjirä näk imaka, täñkentäñpäñ udegän yäk täñkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmän kukañ-ken äronätän kuñpäñ ämawebe mäyap yepmäñitpäñ däpmäk täñkuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut imiñpäñ yänjärok man iwerut yänpäñ, ba bänepna wakiinik täñpäpäñ yotpärare banban it yäpmän kukañ-ken u kuñpäñ ämawebe yabän ahänpäñ däpmäk täñkuronik.

¹² Ude yänpäñ Poltä äneñi ñode yäkgän täñkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñpäñ iniken wäpi terak nepmanpä yäpmän Damaskus yotpärare-ken kuñkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet miñin

* 26:9: Apos 8:3

kepma bämopi-ken penyänek pähap kubä kunum gänäñ naniktä näk ba notnayetä itkumäñ-ken u penyäñenkuk. Penyänek unitäño penyänekitä edap täño penyäñeki irepmitkuk. ¹⁴ Penyänek täño kehärominitä nidäpmäñ-pewän kumän-tagän kome terak mañ patkumäñ. Mañ patkañ Hibru man terak äma kubätä ñode näwet yabäñkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadäñpäñ näkä yäñkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yäñkuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayäñ yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upäñkañ aku! yäñ näwetkuk. Jop nämo ahäñ gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyäñpäñ ganiñ kirewayäñ ahäñ gamitat yäk. Unita kuñkañ imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayäñ täyat unitäño biñam api yäwettäñ kwen yäñ näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabäñ äwaräkuk täñjira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täñ gamineñ. ¹⁸ * Ude näwetpäñ ñode näwetgän täñkuk; Näk epän ñode täñpenta ganiñ kiretat yäk. Kuñkañ ämawebe täño bänepi täñpidäm tañpäñ yepmañpi bipmäñ urani mäde ut imiñpäñ bänepi sukurenpeñ penyäñek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma waki Satan täño kehäromi penpäñ Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñjirä näkä unitäño momini peñ yämiñjira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpäñ kudupi äworewani u yäpurärätpäñ ukät penta api itneñ yäñ näwetkuk.

Pol epäni täño manbiñam yäwetkuk

* **26:18:** Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32

19 Poltä ude yänpän node yäkgän tänkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänañ nanik imaka kañkuro unitäño man nadäñ äwaräkuk nämo täñkut yäk. Nämo inik! ²⁰* Imaka u kañkuro unitäño biñam Damaskus nanik jukun yäwet ahäñkañ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahäñkut yäk. Ba guñ äbotken imaka, yäwet ahäñkut. Man node upän yäwet ahäñtäñ kuñatkut; In bänepjin sukurenjpäñ Anututa nadäkinik täñ imineñ. Täñkañ bänepjin bureni sukurekamän yän yäwoñäreka kädet tägatäga täñpen kuñat täkot. ²¹* Man ude-ude upän yänhäñtäñ kuñattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahäñpäñ nepmäñitpäñ nutnayän täñkuñ. ²² Upänkañ Anututä täñkentän namiñirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiño ño itpäñ äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkañ imaka kañkuro u yänhäñpäñ täwetat yäk. Man inigän kubäpäñ nämo yänhäätat. Man ño bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänhäwani ugänpän yänhäätat. ²³* Uwä node yänkuñ; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka bian iwoyäwani u komi nadänjpäñ api kumbeko upänkañ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuñ. Täñkañ Isrel ämawebe-ken ba guñ äbotken unitä Anutu täño penyänek täño biñami api yänhäñpäñ yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuñ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän wañtäko man kehäromi node yänkuk; Pol gäk

* 26:20: Mat 3:8
24:44-47; 1Ko 15:20

* 26:21: Apos 21:30-31

* 26:23: Luk

tänḡuḡ taḡkaḡ ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peḡ awähurirän guḡ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo tänḡuḡ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶ * Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ḡo yänḡira nadätan unita nämo umuntaḡpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ḡo käbop nämo ahänjuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täḡo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täḡpewi Jesuta nadäkinik täḡ imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ḡode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käronḡi unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutuken yänḡapik man yänḡira gäk ba äbotkaye man ḡo nadäḡ itkaḡ ḡowä näkgän täga äworeneḡ. Täḡkaḡ yentä kuroḡna pädat täḡpän nepmaḡkuḡo ḡonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täḡo kaḡiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuḡo u akuḡ-kireḡkuḡ. ³¹ * Akuḡ-kireḡpän äpämaḡ yäman kuḡkuḡ. Äpämaḡ kuḡkaḡ ini-tägän näwetgäwet ḡode täḡkuḡ; Äma ḡoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täḡkuk yän yänkuḡ. ³² * Täḡpäkaḡ Agripatä Festus ḡode iwetkuk; Gäk äma ḡo iniḡ kireḡpewi täga äpämaḡ kunaḡipän ini Näk Sisatä näkḡo man api nadäwek yän yänkuk yäk.

* 26:26: Jon 18:20 * 26:31: Apos 23:29, 25:25 * 26:32: Apos 25:11

27

Pol Rom kukta gäpe terak äronjuk

¹ * Eruk, nin gäpe terak nipmanpä yäpmän Itali komeken kukta tawan penkuñ. Ude tänpän Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täño intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmankuñ. Julius u Sisa Augustus täño komi äma tawanken nanik. ² * Ude tänpäkan eruk, Adramitium nanik täño gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittän kukan-ken u kukta yäwänä uterak äronkumän. Tänpäkan Masedonia kome, Tesalon-aika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuñkumän. ³ * Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäñerän Sidon yotpärare-ken ahänpän Juliustä Polta kädet täga kubä ñode täñ imiñkuk; Pol iniñ kireñpewän noriye kome uken nanikken päñku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude tänpänkan eruk, Sidon penpen kunayän täñitna mänit täñi piänirän gäpetä kukta täñburut täna wañtäko Saiprus järepi käda, mänit täñi nämo piänkuk käda u äyänutkumän. ⁵ Ude täñkan kuman Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu wenpen Lisia kome Maira yotpärare-ken ahänkumän. ⁶ Kome uken komi äma täño intäjukun amatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayän täñirän kanpäñ nadänpäñä nin yännikñat yäpmän u gänañ äronjuk. ⁷ Tänpänkan kuñkumän. Mänit kehäromi kunayän täñkumän käda piänkuko unita kwikinik kwikinik kuñitna kepma ätu tärenjuk. Gäpe täño epän äma

* 27:1: Apos 25:12 * 27:2: Apos 19:29 * 27:3: Apos 24:23

komi pähap kubä täŋ yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyänutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. ⁸ Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.

⁹ Pipiri täŋtäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetkuk; ¹⁰ * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ takamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähe mi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Täŋpakaŋ iwän mäniit taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mäniit kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

Mäniit pähap kubä piänkuk

¹³ Eruk mäniit bure käda äbuk. Mäniit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäŋkuŋ-ken u täga kune yäŋ nadäŋpäŋ eruk gäpe yen topuŋo

* 27:10: Apos 27:22

uwä pirärenpäŋ Krit gägäni kädagän kuŋkumäŋ.
 14 Upäŋkaŋ kuŋtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk. 15 Äbä piäŋ-iwat-pewän gäpe siwoŋgän kunayäŋ nadänkumäŋo ude täga nämo kuŋkuk. Uruŋ käda kuŋkuk. Siwoŋi kukta täŋburut tawä waŋtäko gäpeta watä epän penpäŋ jop irirä mänittä täŋyäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk. 16-17 Täŋyäkŋat yäpmäŋ kumaŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuŋkumäŋ. Kome unitä mänit kädet itpipinirän eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädän yäpmäŋ kuŋarani u wädän pewä äbähta pipiri pähap kubä täŋkä eruk wädänpena äbänä gäpe täŋo epän ämatä wädän päbä gäpe taŋi terak punin topuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe taŋitä imärek yänpäŋ yen ätu topmäŋ täpäneŋkuŋ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak döpän yewäpäŋ irek yäŋ nadänpäŋ umuntaŋkuŋ. Unita gäpe täŋo tek wädänpewä äpäŋirän mänit täŋo gärip terak kuŋkumäŋ. 18 Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko yäŋeŋirän mänit pähap piänpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täŋo epän ämatä tuŋum ätu butuŋpäŋ gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmonkuŋ. 19 Äneŋi kuŋitna kome bipuko yäŋeŋirän epän ämatä gäpetä iniken tuŋum tuŋum butuŋpäŋ ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmonkuŋ. 20 Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabänkumäŋ. Mänit pähap unitä piänkaŋ nin yäpmäŋpäŋ ŋo penpen täŋkuk. Ude täŋtäyon ŋode nadänkumäŋ; Nin ŋode takamäŋ ŋowä kuduptagän paotnayäŋ yäŋ nadänkumäŋ.

²¹ Ude täñkañ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nañkuño unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuño u bämopi-ken aku itpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in näkño man iwatpäñ Krit kome nämo penpen äbumäñ yäwänäku bäräpi ñode nämo kañ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuñum tuñum ñode nämo ureñ täna äpmokäneñ yäk. ²² * Upäñkañ näk ñode täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma not-ninpak kubä nämo api pena datneñ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk. ²³ Näk Anutu bureni täño äbotken nanik. U iniñoret täyat yäk. Anutu unitäño añeronitä bipani ahäñ namiñpäñ ñode näwerak; ²⁴ * Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa inamiken kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täñpipiwek yäk. Anututä nadäñ gamiñpäñ äma gäpe terak itkañ ño kumän gäk ketka terak ganiñ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. ²⁵ Añerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ñode täyat; Imaka näwerako udegän api täñpek. ²⁶ * Upäñkañ jop iritna mänittä piäñpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päñku api wañpäñ irek yäk.

²⁷ Eruk kepma 14 ude tärenjirän bipani uken mänit tañitä piäñpewän gwägu tañi wäpi Meditere-nian u bämopi-ken orañtäñ kuñatkumäñ. Eruk, bipani bämop keräp tañirän gäpe täño epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbätak yäñ nadäñkuñ. ²⁸ Ude nadäñpäñ gwägu karonini kañpäñ nadäkta yen pewä äpmonkuk. Ude täñpäñ kañkuñ; Gwägu täño

* ^{27:22:} Apos 27:10,31 * ^{27:24:} Apos 23:11 * ^{27:26:} Apos 28:1

käronjini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuñpänä yen äneñi pewä äpmonpänä gwägu täño käronjini 30 mitas ude kañkuñ. ²⁹ Ude kañpän gäpetä päñku mobä terak yäput wekwek yänpän umuntañkuñ. Unita gäpe injit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bäräneñ yäñewän yän yänkañ yänapik epän täñkuñ. ³⁰ Täñpäkañ gäpe täño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yänpän gäpe täpuri ukeño pewä äpmonkuk. Täñkañ gäpe injit täpänewani ätu pewä äpmokañ yän nadäwut yänkañ jop ude täñ-nikñatkuñ. ³¹ * Täñirä yabänpän Poltä komi ämakät intäjukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneñ! yäk. ³² Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täño yen madäñ täkneñpewä gwägu terak mañirän orañ yäpmän kuñkuk.

³³ Eruk, kome nämo yäñeñirän äma gäpe terak itkuño unitä ketem nañput yänpän Poltä man ñode yäwetkuk; Kadäni käronji säkgämän nämo it yäpmän äbänkañ ketem nämo nañkuñ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iran yäk. ³⁴ * Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpän täpänewut yäk. Nadäkañ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayän yäk. In kumän-tagän täga itnayän. ³⁵ * Ude yänpän käräga kubä yäpmänpän äma itkuño u inamiken Anutu bänep täga man iwetkañ tokätpän nañkuk. ³⁶ Ude täñirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpän ketem ätu udegän yäpmänpän nañkuñ. ³⁷ Täñpäkañ äma gäpe terak itkumäño u 276 ude. ³⁸ Ketem nañpä tägawäpän eruk gäpetä pidäm

* 27:31: Apos 27:22 * 27:34: Mat 10:30 * 27:35: Mat 15:36; 1Ti 4:4-5

tawän yänpäñ ketem yäk ätu itkuño u gwägu gänañ ureñ täñpä kuñkuñ.

Gäpe wañkuk

³⁹ Eruk yäñejirän gäpe täño epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kañkuño upañkañ kome udeken yän nämo nadänkuñ. Täñpäkañ kome kubä gäpetä täga äronañi bumik kañpäñ gäpe u täga käwep yäpmäñ päñku pene yän nadänkuñ.

⁴⁰ Ude nadänpäñ gäpe inñit täpänewani täño yeni madänpäñ gwägu gänañ ugän peñkañ yen gäpe inñit iwarani täñkehârom takta topuño u imaka, madäñ täkñeñkuñ. Ude täñkañ gäpe täño tek äneñi piräreñkuñ. Ude täñpena mänittä piäñpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yän nadänkañ täñkuñ.

⁴¹ Ude täñpäkañ upañkañ gäpe kuñkä gägäni-ken nämo ahänkañ mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño uterak päñku däpän yewäpäñ itkuk, täga kunañi nämo. Täñjirän gwägu tokätpäñ gäpe mädeni däpmäñ äreyäñ täñpän kuñkuñ.

⁴² Ude täñjirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumañ paotpeñ kuneñ yän nadänpäñ kumäñ-kumäñ däpmäkta nadänkuñ. ⁴³ Upañkañ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäñpäñ yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Äma gwägu orañpäñ nadäwani uwä gwägu gänañ intäjukun tubäpeñpeñ kukñi udude kañ kut yäk.

⁴⁴ * Täñjirä ätuwä gäpe täño päya kujat moräk-moräk itkañ ño yäpmänkañ gwägu gänañ tubäpeñkañ uterak kukñi udude kañ kut yäk. Ude yäwänkañ Juliustä yänkuko udegän täñpeñ kukñi udude kuñ

* 27:44: Apos 27:22-25

moreŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28

¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahäŋ moreŋpäŋ ŋode kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ; Njo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ² * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täŋ nimiŋkuŋ. Iwän mänit bumta täŋirän kome mähemtä kädäp ijiŋpäŋ yäŋnikŋat päŋku nipmaŋpä äŋäriŋpäŋ kom taŋkumäŋ. ³ Täŋkaŋ Poltä kädäp ätukät yäpmäŋ päbä pewän ijiŋkuŋ. Kädäp yäpmäŋ äbuko u gänaŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwäkaŋ komi nadäŋpäŋjä äbämaŋ päbä Pol keriken iŋgämän pewäpäŋ itkuk. ⁴ Täŋirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol keriken iŋgämän pewäpäŋ irirän kaŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä äma däpami käwep! Gwägu gänaŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmäŋ Daniwanitä nämo kaŋ-korewayäŋ yäk. ⁵ * Upäŋkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpäŋ kädäp gänaŋ äpmonpäŋkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahäŋ imiŋkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi maŋpäŋ akwän käna yäŋkaŋ, ba kumäŋpäŋ maŋ parän käna yäŋkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahäŋirän kadäni käreŋi irä wawäpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Njowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitäŋo. Äma unitä nimagut yäpmäŋ ini yotken päŋku nipmaŋpäŋ

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18

kepma yaräkubä udetä watä säkgämän it niniŋkuk. ⁸ Täŋkaŋ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täŋkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täŋkuk. Täŋirän Pöltä dubini-ken kuŋpäŋä Anutu-ken yäŋapik man yäŋpäŋ keru gupi terak peŋirän uterakgän tägaŋkuk. ⁹ Ude täŋirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biŋam u nadäŋpäŋ Polkengän äbäŋirä u imaka, yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkuk. ¹⁰ Täŋpakaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täŋ nimik täŋkuŋ. Säkgämän täŋ niniŋpäŋ kunayäŋ täŋitna kädetta imaka, täŋkentäŋ niniŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahäŋkuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäŋ Aleksadria nanik gäpe kubä terak äroŋkumäŋ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäŋ kuŋirän mänit kadäni täreŋkuk. Gäpe u iŋami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäŋo nanaki yarä täŋo wäranitä itkumän. ¹² Uterak äroŋpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahäŋpäŋ kepma yaräkubä ude itkumäŋ. ¹³ Itna täreŋirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ patkumäŋo yäŋewänä mänit bure kädä naniktä piäŋirän kome u peŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäŋkumäŋ. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋkumäŋ. Yabäŋ ahänakaŋ ukät penta itta niwet yabäŋkuŋ. Täŋkaŋ kepma 7 ude ukät itkumäŋ. Itna täreŋirän yepmaŋpeŋ ninin kuroŋ kuŋkä eruk Rom yotpärare taŋi pähap u dubin ahäŋkumäŋ. ¹⁵ Rom nanik äbot täŋpani unitä ninta äbäkaŋ yäŋ biŋam

nadänpänjä kädet miñin nibänpänj nimagutnayänj äbuñ. Äbänpänj kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmanñpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibän ahänkuñ. Nibän ahäwakanj Poltä yabänpänj bänep oretoret pähap nadänpänj Anutu bänep täga man iwetkuk. ¹⁶ * Eruk Rom yotpärare äronakanj Rom gapmantä Pol nadänj imiñpänj yot inigän kubä iniñ kirenkanj komi äma kubä watäni irekta teñkuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yänahänjuk

¹⁷ * Eruk, Pol Rom kome ahänpänj kepma yaräkubä ude itkanj Juda täño äma ekäni ekänita yänpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmänj äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upänkanj Jerusalem komi yotken nepmanpä Rom gapman kerit terak itkut. ¹⁸ * Täñpakanj Rom gapmantä näkño man u yäpmänj daninpäñ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñkut. Unita nanin kirenpewän jop äpämanj kukta nadänkuñ. ¹⁹ * Upänkanj Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadänpänj ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmänj daninpäñ kanj kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpänj nämo yänkut. ²⁰ * Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpänj inta yänpewa äbakanj.

* **28:16:** Apos 24:23 * **28:17:** Apos 25:8 * **28:18:** Apos 26:31

* **28:19:** Apos 25:11 * **28:20:** Apos 24:15; Apos 26:6-7

Nadakaan? Näk imaka u Isrel amawebe nintä kakta itsämänpäñ kuñatkumän unita nadäkinik täyat yäk. Mebari unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmän äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ²² * Upänkañ gäkña u ba unita nadäk täyan u yänahänjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamän; Juda äbot bämopninken äbot kodaki ude ahänkuño unita amawebe komeni komenitä yänpäñ-yabän yawat täk täkañ yäk.

²³ Ude yänpäñ eruk käbeyä äneñi täkta kepma kubä iwoyänkuñ. Eruk kepma iwoyänkuñ-ken uken amawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuñ. Äbä iräkañ tamimañtä päñku bipäda käron päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkañ yabän yawat epäni täk täyak unitäño manbiñam yänahänpäñ yäwet yäpmän kuñkuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpäñ ehutpäñ manbiñam ätu Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäñ yäwoñärenkuk. ²⁴ Yänjirän äma ätutä nadänpäñ Pol man siwoñi yäyak yän nadänkuñ. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täñ imiñkuñ. ²⁵ * Ude täñpäñ ini-tägän man wärät-wärät yänpäñ kuñkä akumañ kunayän täñkuñ. Akumañ kunayän täñjirä Poltä pengän ñode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpäñ profet Aisaia u meni terak man bureni ñode yänahänkuk;

* 28:22: Apos 24:14 * 28:25: Mat 13:14

- 26 *Gäk ämawebe äbot uken kuŋkaŋ man ŋode yänhänpän yäwet; Manbiŋam kadäni nadänayän täkaŋ upänkaŋ unitäŋo mebäri nämoinik api nadäwä tumneŋ. Ba dapun käroŋ täŋ yäpmän kunayän täkaŋ upänkaŋ imaka bureni kubä nämö api kaŋpäŋ nadäneŋ.*
- 27 *Nämö, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täŋirä man nämö nadäk täkaŋ, ba dapuri imaka, täŋpipiŋkuŋ. Ijiwä kwäpäŋ imaka u kaŋpäŋ mebärini kaŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ uyaku bänepi äyänutpeŋ näkken äbänirä näkä äneŋi yäpa tägakäneŋ. Upänkaŋ nämö!* *Ais 6:9,10*

28-29 * Poltä ude yänpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Juda äma in, ket ŋode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täŋkuko uwä guŋ äbotta biŋam täyak yäk. Unitä man u nadänpäŋ nadäkinik api täneŋ! yäk.

30 * Täŋpäkaŋ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peŋkaŋ pat täŋkuko ukengän it yäpmän kuŋirän obaŋ yarä täŋkuk. Ude täŋkaŋ ämatä känayän äbänirä yabänkaŋ äbäkotgän yänpäŋ yämagut täŋkuk. 31 * Yämagut päbä yepmaŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit täŋkuk. Man u yänhäkta umun kubä nämö nadänkuk, ba äma kubätä nämö iniŋ bitnäŋkuk. Ugän.

* 28:28-29: Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * 28:30: Apos 28:16 * 28:31: Apos 28:23

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5